ספרות עזר · אנציקלופדיות · שדי חמד

שדי חמד אסיפת דינים חול המועד

הרב חיים חזקיהו מדיני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שדי חמד אסיפת דינים חול המועד

הרב חיים חזקיהו מדיני

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שדי-חמד-אסיפת-דינים-חול-המועד/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

מערכת חול המועד זאת להודיע כי מערכה זו סדורה לפני מכמה שנים ואחרי כן השגתי איזה ספרים חדשים ויש ביניהם המדברים בדינים אלו ובפרטות השגתי ספר יקר נזר ישראל לידידי הגאון ישראל מתתיה אווערבאך אבד"ק גוואזדיזיק יצ"ו ובקונטריס מקרא קודש האריך בפרטות בדיני יום טוב ובדיני חול המועד ובמפתחות מסודרים כל הדינים על סדר אל"ף בי"ת בסדר נכון מאד ובמעט שעיינתי בו ראיתי נפלאות כי ערך כל הדינים שחידשו ראשונים ואחרונים ולא איסתייעא לי לחזור ולעיין בכל הכתוב אצלי ואדמה שקידמני באיזהו מקומן של שבחים במה שהבאתי אני הדל מפי סופרים וספרים ומשנה לא זזה ממקומה ואין מדרש בלא חידוש ומיניה דמר וממני ההדיוט תסתיים שמעתתא:
א) אם גילח ערב הרגל התיר הרב נודע ביהודה לגלח בחול המועד על ידי פועל שאין לו מה יאכל וכבר חלקו על דבריו רבני גאוני דורו ואסרו בכל תקף ובאמת שהוא תימה על הגאון החסיד איך יצאתה זאת מלפניו אלו תורף דברי מרן חיד"א במחזיק ברכה סי' תקמ"ב והרב קנין פירות במערכת חול המועד אות ט' כתב בשם הרב עיקרי הד"ט שהקול נשמע מפי מגידי אמת שהרב נודע ביהודה חזר בו מכל מה שכתב וחזר לאסור איסר בגזרת נח"ש לכל העובר על תקנת חכמים עכ"ל: והנה נראה מדברי הרב קנין פירות בשם הרב עיקרי הד"ט שלא ראו מה שכתב הגאון נודע ביהודה במהדורא תניינא בזה ומה שכתב מרן חיד"א שרבני דורו חלקו עליו וכו' נראה שלא כתב כן על פי מה שראה בנודע ביהודה מהדורא תניינא כי המהדורא תניינא לפי הנראה לא היתה למראה עיני קדשו כי נדפסה אחרי כן ואינו מזכירה בשום מקום בספר מחזיק ברכה ואולי ראה אותה בסוף ימי חייו בכתיבת יד אך בעודו עוסק במלאכת הקודש בחבורו מחזיק ברכה לא ראה אותה ומה שכתב כן הוא רק מפי השמועה עיין מה שכתבתי בקונטריס כללי הפוסקים בסי' ט"ו אות ל"א (שנדפס בשדי חמד חלק אסיפת דינים חלק שני) ואנכי הרואה דברי הגאון נודע ביהודה בשתי המהדורות ראיתי לרשום בזה תורף דב"ק ומזה תתברר אמתות דעתו בעיקר דין זה והוא זה: בנודע ביהודה מהדורא קמא סי' י"ג נשאל אם מותר לגל על ידי משיחה בחול המועד לפי שהיו מצטערים ביותר אלו הרגילים לגלח וכתב והנה אסרתי לחלוטין כיון שכל הפוסקים חלקו על רבינו תם שרצה לומר שמי שגלח בערב הרגל מותר לו להתגלח בחול המועד ושוב כתב ליישב שיטת רבינו תם ולמה שדחו דבריו מדלא קחשיב במתניתין דאלו מגלחין במועד וכו' מי שגילח בערב הרגל אמר רב דאי משום הא לא איריא על פי מה שביאר דבגילוח בחול המועד יש שני צדדי איסור.

א) משום מלאכה ב) שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול וכשלא גילח ערב הרגל אין איסור להתגלח במועד מצד איסור מלאכה אם יש בו צורך גדול דהויא מלאכה לצורך המועד אך יש בזה משום שלא יכנס לרגל מנוול ואם גילח ערב הרגל אין איסור מצד שלא יכנס מנוול אבל יש בו איסור מלאכה דכיון שגילח ערב הרגל לא הוי תו צורך הרגל כולי האי וכיון שהאיסור הוא משום מלאכה מותר על ידי עני שאין לו מה יאכל כמו בשאר מלאכות אבל מי שלא גילח ערב הרגל שאיסורו הוא משום שלא יכנס מנוול אינו מותר אף על ידי עני שאין לו מה יאכל ולפי זה יש לומר דמתניתין לא תני אלא אותם שמותרים להתגלח אף שלא על ידי עני שאין לו מה יאכל ומשום הכי לא תני בהדייהו מי שגילח ערב הרגל כיון שאין היתרו אלא על ידי עני שאין לו מה יאכל ואולי גם שאר פוסקים רדו (יודו) להתיר על ידי פועל עני ואף שגם המתגלח מסייע וכו' מסייע בזה אין בו ממש וכו' כן נראה אם יסכימו רבותי ואם לאו בטלה דעתי וביאר דכשההיתר הוא רק על ידי עני שאין לו מה יאכל ליתיה לחשש דשמא יכנס לרגל מנוול שלא יסמוך על זה שלא לגלח מערב הרגל שהרי אינו יודע שיזדמן לו עני שאין לו מה יאכל במועד להתגלח על ידו: שוב כתב לבאר אם יש לחוש למראית עין שלא ידעו שגלח קודם הרגל כמו שכתב מרן בית יוסף בשם הגהות מיימוניות דמי שרואה אותו מגולח מחדש אינו יודע שגלח ערב הרגל וכתב לזה דכיון שבני עירו ראוהו קודם שגילח עתה שכבר היה מגולח ורק החשש הוא למראית עין דארחי ופרחי כבר כתב המגן אברהם בסי' רמ"ו סק"ו בשם הירושלמי דבשביעית היקלו ולא חשו אלא למראית עין דבני עירו ולא דארחי ופרחי וכל שכן במלאכה בחול המועד ובפרט בגילוח למאן דאמר שאין כל כן מלאכה וכו' וסיים ולכן נראה שעל כל פנים אם גלח קודם הרגל שכבר יש לנו עמוד של ברזל לסמוך על רבינו תם ואף שחלקו עליו הפוסקים כולם מכל מקום על ידי פועל שאין לו מה יאכל נראה לי להתיר ובפרט למי שהולך ובא אצל שרים ודוכסים ורגיל לספר בכל עת שצער גדול הוא לו בגופו לגדל שער וגם ללעג ולקלס בעיני השרים שמותר לאיש כזה לסמוך על היתר הנ"ל: ובתניינא (נודע ביהודה) סי' צ"ט הביא תמיהת הרב השואל המאוה"ג מוהר"ר לעמיל אבד"ק א"ש מי דחקו ליכנס בפרצה דחוקה לקיים דברי יחיד במקום שכל הראשונים והאחרונים דחו פסק זה ובפרט בדור פרוץ שיש לחוש שפושעים יכשלו בעניינים אחרים אם יראו שמתירים להם נגד השלחן ערוך וכל האחרונים ועל כל פנים לא היה לו לפרסם היתר זה בספר והשיבו תמיהתו אין לה שחר ולמה לא אצדיק הצדיק דמעיקרא במקום שאני רואה שדבריו נכונים וכי משוא פנים יש בדבר ואפילו היה באיסור תורה האמת עד לעצמו וקל וחומר באיסור דרבנן אבל באמת טעות הוא

בידו ואני לדעתי לא התרתי מה שאסרו הראשונים ואחרונים רק מצאתי חילוק בדבר לפרש דברי רבינו תם להסיר מה שתמהו עליו מפני שלא עלה על דעתם לפרש דבריו כן וסברו שבכל ענין מתיר ולכן נחלקו נמצא שאין ביני ובין הפוסקים מחלוקת בעצם הדין רק מחלוקת בפירוש כונת רבינו תם.

ומה שכתב לחוש שפושעים יכשלו וכו' מורא לא יעלה על ראשו וכי מדמין איסורין זה לזה ושוב הודיעו כי כשנשאל הלכה למעשה באחד שהיה נחוץ לו הגילוח בחול המועד והתיר לו אך הסתיר הטעם ממנו ואמר לו מה שהתרתי לך יש לי טעם ששייך רק בפעם הזאת ולא לעתיד ומה שהעלים טעם ההיתר ממנו לא בשביל חשש שיקלו גם בעניינים אחרים אלא טעמו הואיל שבמקומות אחרים נכשלים בהשחתת זקן בתער שהוא חמשה לאוין ומה לנו לפתוח להם שערי היתר בחול המועד ומי יתן למצוא מקום להחמיר בכמה זמנים והיה בדעתו שלא להדפיס תשובה זו אך נתיישב וראה שאדרבה בשביל שהדור פרוץ טוב יותר לפרסם היתר הנ"ל מטעם כמוס שלא יוכל לגלותו אף אם יפצירו בו ושקל הדבר בדעתו כמאמר רבן יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר ושום אחד מהקדמונים לא עלה בלבו דבר זה וצריך הוא גם כן להעלים מה שהעלימו הם אבל על כל פנים הכריע שפרסום היתר בחול המועד יש בו מצוה רבה וגדר ומשמרת לתורה לפריצי הדור ודי בזה: וכתב תורף השגת הרב השואל ותשובתו עליהן.

א) מדסתם רבינו תם מכלל שבכל פועל מתיר והשיבו אני תמה לדחוקי נפשין לפרש דברי רבינו תם שיהיו מוקשים ומדוע לא נפרש דבריו שיהיו נכונים ועוד גם לדבריו גוף ההיתר על ידי פועל עני לא הושג על פי השגתו ולא בא אלא לומר שאין כוונתו כמו שפירשתי ב) הוה ליה לתלמודא להשמיענו חידוש זה על בבא דאלו מגלחין שעל ידי פועל עני מותר לכל אדם כדאמר רב אסי בדף י"ח ע"א על בבא דאלו מכבסין שמי שאין לו רק חלוק אחד מותר לכבס והשיבו התשובה בזה ללא צורך שהרי בבא דאלו מכבסין גופה קשה קושייתו למה לא אמרה ההיתר על ידי פועל עני וכי תיסק אדעתין שכיבוס אסור אף על ידי פועל עני וכבר ביארו בגמרא בדף י"גשכל פעולה מותר על ידי פועל עני וממילא גם סיפור וכיבוס בכלל.

ג) על מה שכתב דמסייע אין בו ממש וסמך עצמו על דברי הנקודות הכסף (סי' קצ"ח אות כ"א) תמה עליו למה תפס להקל כדעתו ולא להחמיר כדעת הטורי זהב שהסכים עמו הגאון חכם צבי בסי' פ"ב והשיבו שלא החמיר הטורי זהב אלא באיסור תורה שכן מורה לשונו שכתב שאותה ישראלית מסייע לה וכאילו היא עושה מלאכה זו שאסורה

מדאוריתא וגם החכם צבי סיים שראוי להחמיר שיש בו משום לתא דאוריתא ועוד רבותא למחשב גברי והרי המגן אברהם ברישׁ סי' ש"מ הסכים לדברי הנקודות הכסף.
ד) לפי מה שכתב דאין שייך לגזור שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול אם מתירין לו רק על ידי פועל עני דאיך יסמוך על זה דאטו יודע קודם הרגל שיזדמן לו פועל שאין לו מה יאכל וכו' אם כן לפי סברא זו מותר על ידי פועל עני אפילו לא גילח ערב הרגל וכו' והשיבו מעולם לא עלה על לבי לומר דמי שלא גילח ערב הרגל שלא נגזור בו שלא יכנס מנוול דאיך אפשר להתיר לזה ואנו רואים שפשע ונכנס מנוול וכו' האריך קצת בזה וגם לבאר דלמה לא נחוש שיחשדוהו שעשה על ידי פועל שיש לו מה יאכל) וסיים ובזה ספו תמו כל השגות מעלתו ואני ככחי אז כן כחי עתה בכחא דהיתירא ומטעם הכמוס אתי כנזכר בתחלת מכתבי ובסימן ק' כתב שנית להרב השואל לא ראיתי בדבריו השגה חדשה וכו' ואם מעלתו אין רוצה לקבל מה אעשה לו ואני לא הדפסתי חיבורי רק שיסמכו הקטנים ממני שאין כח עיונם משיג לעיין אבל מי שהגיע להוראה ויש לו לב להורות אין אני אומר קבלו דעתי ומה שתמה מעלתו איך אחקוק בספר דבר שהטעם כמוס בלבי אני תמה עליו וכי אני כתבתי למעלתו שהטעם ההיתר הוא כמוס הלא כל טעמי ונימוקי מבואר בחיבורי ויותר ממה שמבואר שם כתבתי למעלתו באר היטב ומפורש אבל כתבתי לו שהיה בדעתי להעלים הוראה זו ושלא לפרסמה אבל מטעם הכמוס פירסמתי ההוראה והשומע ישמע והחדל יחדל וידע מעלתו שגם מלבד הטעם הכמוס גם כן מצאתי עצמי מחוייב בדבר על כל פנים לפרסם ההיתר בקהילתינו שבכאן בעה"י נזהרים מלהשחית בתער ובחול המועד מחמת שנעלו שערי האומנים היהודים לפניהם הלכו לאומנים אינם יהודים בחול המועד וממילא היו משחיתים בתער כי הא"י אינו בקי לגלח במספרים או במשיחה ולכך מצאתי עצמי כמחוייב לפתוח להם שערי היתר אצל יהודים אלא שהיה בלבי דאזלינן בתר רובא דעלמא במדינות שאינם נזהרים מן התער לכן רציתי להעלים עד שמטעם הכמוס אשר עמי הכרעתי לפרסם ההיתר ולרוב טרדותי לא אאריך:
גם בסי' ק"א כתב שהגאון מוהר"ר שאול אבד"ק אמשטרדם התרעם עליו על היתר הגילוח בחול המועד והשיבו איני אומר קבלו דעתי וכבר הקדמתי בהקדמת ספרי שאיני כדאי לסמוך עלי כלל ואני הוצאתי חבורי לאור שילמדו תלמידיי שזכני ה' להרביץ תורה ויותר מארבעים שנה לא פסקו תלמידים מביתי אבל לגדולי הדור חלילה שאבוא להורות להם ולכן האמת לאות שהרבה מעלתו להשיב דעתי שלא יחר לי על שחולק עלי הם ללא צורך כי הלא זו תפלתי גם בהקדמת ספרי שלא יהא ספרי למוקש והדברים

שאינם נכונים לא יתקבלו ואני מחזיק טובה בזה למעלתו ואף על פי כן לגוף הדין אם לדעתי נכון לא אשא פנים והאמת יורה דרכו ומה שכתב מעלתו שעיקר סברת הפוסקים האוסרים הגילוח תלוי בדברי הגהות מיימוניות בשם מוהר"ם מרוטרונבארג רבן של כל ישראל מי לא ידע מגדולת מוהר"ם וחלילה לי לחלוק עליו מסברא דנפשאי אבל אם מוהר"ם הוא רבן של כל ישראל רבינו תם הוא רב רבנן ועליו נשענתי ודבריו קיימתי ולא עוד אלא שאני לא התרתי מה שאסור למוהר"ם ולכל הפוסקים ואני התרתי דבר המותר לכל הפוסקים וכך אני אומר שהפוסקים שחלקו על רבינו תם הוא לפי שהבינו שמתיר לחלוטין אבל מודים הם שעל ידי פועל עני מותר דכללא הוא כל המלאכות מותרות ע"י פועל עני וא"כ אם אני אומר שגם רבינו תם לא התיר אלא ע"י פועל עני אין כאן מחלוקת בגוף הדין רק בפירוש דברי רבינו תם וממה נפשך אם דעת רבינו תם כן מה טוב ואם באמת מתיר רבינו תם לחלוטין על כל פנים אני איני מתיר רק על ידי פועל עני ואיני סותר דברי שום אחד מהפוסקים: והביא מה שהשיגו הגאון דאמשטרדם על מה שכתב במהדורא קמא ללמוד מהירושלמי דבחול המועד לא חיישינן למראית עין דעוברים ושבים כמו שהבאתי בשמו לעיל (בד"ה שוב כתב לבאר) והאריך לסלק השגתו ולהוכיח דבאיסור קל לא חיישינן למראית עין דעוברים ושבים וסיים (בסוף ד"ה ומעתה) באופן שגוף הדין אני נשאר במקומי אמנם מה שכתב מעלתו שאין חושש על פירסום ההיתר שאין מתקיים כי מי ישמע לי לדבר זה הנה ידעתי מעצמי שאין דברי קטן כמוני נשמעים ולא איכפת לי בזה אני לא אמרתי קבלו דבריי אבל מה שכתב שצער לו על פרסום ההיתר משום לזות שפתיים אני איני חושש לזה וכל כי הני מילי האמיתיים ליתאמרו בשמי: ומה שכתב הלא יחזקאל הוא למופת הדור ומחיצת הכרם שנפרצה אומרים לו גדור הנה הגדיל שבחי במה שאין בי אבל גם בהוראה זו לא עשיתי כי אם לגדור ולא לפרוץ ולא מיבעיא במקומי שנזהרין מהשחתה בתער וכל האומנים היהודים השבענום בנקיטת חפץ על זה ובמועד מפני שננעלו שערי האומנין היהודים הלכו בצנעה לאומנים אינם יהודים והיו משחיתים בתער כי האינם יהודים אינם בקיאים לספר במספרים או במשיחה ואם כן פירסום ההיתר הוא לגדור גדר ולא לפרוץ פרץ אלא אף במדינת הלועזים שבעונותינו משחיתים בתער ועוברים ביד רמה על כמה לאוין מפורשים בתורה גם באלו לא עשיתי כי אם לגדור ולא לפרוץ וכבר רמזתי לאחיו הגאון בזה אבל יעבור עלי מה ויהיה מלעזים עלי מוטב שאהיה שוטה כל ימי ולא אפרסם דבר שלא.

דברו ממנו הראשונים ומה שפרסמתי היתר הגילוח בחול המועד הוא דבר שכבר הורה ראשון לראשונים הרבינו תם: ואשר כתב מעלתו שלהחזיק ולקיים הוראתי הוא מן הנמנע תמיהני מה הוצרך לכתוב דבר זה וכי בקשתי ממנו או משום רב להחזיק שום הוראה ממה שהורתי והעלתי בספרי אם הדברים נכונים אין צריכים חיזוק ואם נכשלתי חס ושלום למה אבקש להחזיק ולהגדיל המכשול חס ושלום וגם עתה לפי דעתי כל הטעמים אשר אני כותב כאן לא יתקבלו על מעלתו כי כבר לא נתקבלו דברי הוראתי אצלו טרם שידע וראה חבורי כבר יצא קול גבנוני כרוז בזה והנה אף על פי כן בקשתי לעיין בספרי לפעמים אולי ימצא בו דבר טוב וכו' ואת והב בסופה וכו' עכ"ל והטעם הכמוס מצאתי שגילה אותו הגאון חתם סופר ואביא דב"ק להלן אם ירצה ה'.

הנה הבאתי תורף כל דברי הגאון נודע ביהודה בשתי המהדורות ואשר אני אחזה מתבאר מכל הרשום שהגאון מחזיק בתורתו ובהוראתו בקדושה ואף אחר שראה דברי המשיגם עליו כתב ככחי אז כחי עתה בכחא דהיתירא ואמר מר כל כי הני מילי ליתאמרו משמאי וכל זה מנגד מה שכתב הרב עיקרי הד"ט שהקול נשמע שהגאון נודע ביהודה חזר בו ואסר בגזרת נח"ש וכו' ולפי הנראה הוא קול ששוברו עמו כמתבאר מתוך דב"ק שבמהדורא תניינא ואין דעתי נוחה לומר דהא והא איתנהו שאחר שכתב תשובות שבמהדורא בתרא חברו עליו רבני גאונו דורו ורבו בעלי תריסין החולקים עליו ולכן ביטל דעתו וחזר בו שזה היה אפשר לומר אם היה נדפס הספר בחיי דמר אך ידוע שנדפס אחר סילוקו של צדיק על ידי בנו הגאון מוהרש"ל ואם איתא לשמועה זו היה מודיע מר בריה דבר זה כשהדפיס המהדורא תניינא לכן נראה שאין שמועה זו נכונה:

אמנם לדינא ודאי אנו אין לנו אלא דברי הרבנים שרים רבים ונכבדים האוסרים וכדכתב הרב עיקרי הד"ט דכבר מחו לה מאה עוכלי ובר מינה דהאי שמעתתא והשליכו ארצה כל ראיותיו והחליטו לאסור והכי נקיטינן והרב יד דוד בחידושיו למסכת מועד קטן בדף ער"ב הביא סברתו ושקיל וטרי קצת וכתב דבקונטריס מיוחד האריך להשיג ומפני שכבר נדפס בס' בנין אריאל וכו' ושגם בפחד יצחק חלק ג' נדפסו תשובות רבני איטליא שכתבו בתקף נגד דברי הרב נודע ביהודה לכן קצרתי פה רק את זה אגיד כי סברת רבינו תם הלזו לא מצאתי בשום פוסק שאמרה בשם רבנו תם חוץמהטור והרי התוספות שדרכם תמיד להביא דברי רבינו תם וכן כל פוסקי הלכות שדרכם להביא דברי רבינו תם לא הביאו דברי רבינו תם אלו והם הסמ"ג והרא"ש ורבינו ירוחם ונמוקי יוסף והריטב"א והרב המגיד והאגודה וגם פסקי הלכות קצרות כגון הכל בו וארחת חיים הארוך ושיבולי הלק"ט וסמ"ק אין גם אחד מהם שיביא דברי רבינו תם והגהות מיימוניות פרק ז'

מהלכות יום טוב כתבו סברת רבינו תם בשם יש אומרים וכתבו עלה בשם מוהר"ם מרוטאנבורג שטעות הוא בידם ואילו היה רבינו תם אמרה לא היה הקדוש מוהר"ם מרוטאנבורג כותב על המאור עינינו ר"ת דטעות הוא בידו גם הגהות אשרי בשם אור זרוע כתב סברא זו בשם יש אומרים ולא בשם רבינו תם לא נשאר מכל הפוסקים שהביאו בשם רבינו תם רק הטור וגם הוא כתב ורבינו תם פירש ולא ר"ת פסק שהיה מובן שפסק הלכה למעשה רק שפירש ואולי לא היה סומך על פירושו וכי האי גוונא מצינו בתוספות כתובות דף צ"ח ע"ב כתב רבינו תם לר' יעק' ישראל אף על פי שיש פירושים אחרים מכל מקום זה נראה עיקר שהמוחזק ידו על העליונה הרי דרבינו תם בעצמו כתב שם דהיה מסופק בפירושו ולא הכריע רק מטעם שהוא מוחזק אם כן אפשר הכא רבינו תם לא היה סומך על פירושו ואולי זה כוונת הטור במה שכתב וקשה הדבר להתיר כלומר אף על פי שלא היה קושיות על פירושו זה מכל מקום קשה להתיר כיון דלא מצינו שרבינו תם פסק הלכה למעשה רק היה מפרש כך וגם אולי גם הטור גופיה היה מסופק אם רבינו תם אמרה או לא גם מה שכתב שם בנודע ביהודה כיון דבשביעית לא חששו משום מראית עין גם בחול המועד לא חששו אישתמיטיתיה אחר המחילה גמרא ערוכה בפרק מי שהפך מקבלי קבולת במועד דאפילו חוץ לתחום אסור דחיישינן לאורחים וכן מצאתי שוב בפרישה שרצה לתרץ דעת רבינו תם דמיירי בדר יחידי ואחר כך סתר דיש לחוש לאורחים ולסיומא דמילתא אומר אני קל וחומר ומה כיבוס כלי פשתן דכל הפוסקים מתירים חוץ ממהר"ם ואפילו הכי כתב בש"ע דהוי דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם מכל שכן גילוח דכל הפוסקים אוסרים לא מצינו מי שיתיר רק הטור משום רבינו תם ועליו נופלים כמה קושיות פשיטא בתכלית הפשיטות דגרע טפי מכיבוס כלי פשתן ומלבד הראיות העצומות הוה בכלל דברים מותרים ואחרים נהגו בו איסור ותו לא מידי עכ"ל נראה שגם הוא לא ראה מה שכתוב בנודע ביהודה מהדורא תנייינא שמלבד שלא הזכיר את התניינא כלל אף גם מדלא הקשה על הגאון דאמשטרדאם הנ"ל דשקיל וטרי לסתור מה שכתב בנודע ביהודה לענין אי חיישינן משום מראית עין דעוברין ושבין מדברי הירושלמי וכו' שהיה לו להביא סוגיא ערוכה דמקבלי קבולת וכו' לסתור בזה סברת הגאון נודע ביהודה מוכח שלא ראה את הכתוב במהדורא תניינא בזה:

וספר בנין אריאל (שרמז הרב יד דוד) אין אצלי אבל ראיתי שהביא דבריו הגאון חתם סופר בסי' קנ"ד (בד"ה והנה בענין) וקלסיה ואמר עליו ודברי פי חכם חן וז"ל החתם סופר והנה בענין תגלחת בחול המועד הגאון נודע ביהודה התיר לאחד ההולך בין השרים

בהוראת שעה לגלח בחול המועד לסמוך על רבינו תם שאם גילח ערב הרגל יגלח בחול המועד על ידי עני ולחשדא לא חייש כמו שהאריך שם וחלקו עליו גאוני דורנו והגאון בנין אריאל במסכת מועד קטן השיב תשובה ניצחת דהא באנשי משמר נמי תנן כי האי גוונא ונימא נמי אם גילח ערב משמרתו מותר לגלח במשמרתו ומתניתין סתמא קתני והתם ליכא למימר משום איסור מלאכה ועוד ראיה שאנשי משמר אסורים להסתפר אפילו גילחו ערב משמרתם דאי סלקא דעתך לא נאסרו אלא כשפשעו ולא גילחו ערב משמרתם אם כן במסכת מועד קטן י"ז ע"ב דבעי למימר כהן ששלמה משמרתו ברגל יגלח ברגל וקשה אמאי כיון שפשע ולא גילח ערב משמרתו נתיר לו לגלח ברגל אלא על כרחין צריך לומר אפילו גילח ערב משמרתו אסור לגלח במשמרתו דלא פלוג רבנן אף על גב דליכא איסור מלאכה והוא הדין בחול המועד אלו דבריו ודברי פי חכם חן וטעמא נראה לי דחיישינן למראית עין וחשדא אף דמייתי הגאון נודע ביהודה מירושלמי דשביעית דמייתי מגן אברהם כתב מילתא אחריתי כל בני עירו יודעים שיש לו בית השלחים והאורחים בראותם זה מוליך זבלו בפרהסיא ואינו בוש מפני בני עירו שמעת מינה ידוע ומפורסם לבני עירו שיש לו בית השלחים דאי לאו הכי לא שבקי ליה בני עירו למיעבד איסורא בפרהסיא אבל הכא הלא כל בני העיר יתגלחו על ידי העני שאין לו מה יאכל והאורחים יחשדו כל בני העיר שפורצים גדר חכמים מה תאמר גם כל האורחים יהיו מגלחים על ידי עני כי לא יחדל אביון אם כן בטלת איסור גילוח בחול המועד מכל וכל ומזה הטעם לבד יש לאסור שלא תשתכח תיקון חכמים בזה כמו שמצינו שלא תשתכח תורת עירוב מהתינוקות עכ"ל אמר המחבר מה שכתב בשם הנודע ביהודה לסמוך ארבינו תם שאם גילח ערב הרגל יגלח בחול המועד על ידי עני נראה שאינו מדוקדק דמשמעות הלשון הוא שמפורש בדברי רבינו תם שמה שהתיר למי שגילח ערב הרגל הוא דוקא על ידי עני אבל בדברי הפוסקים שמביאים סברא זו מבואר שמי שסובר כסברא זו לא הטיל תנאי בההיתר שיהיה רק על ידי עני אלא שהגאון נודע ביהודה הוא שהמציא חילוק זה בכדי ליישב מה שהקשו הקדמונים על סברת רבינו תם גם במה שכתב בשם הגאון בנין אריאל ועוד ראיה וכו' וקשה אמאי כיון שפשע ולא גילח ערב משמרתו נתיר לו לגלח ברגל וכו' לפום ריהטא נראה שצריך להגיה לא נתיר לו לגלח ברגל וכו' ומי שנמצא אצלו ספר בנין אריאל ליעיין במילי דמר ונשוב לדברי הגאון חתם סופר).

שוב כתב שהנודע ביהודה במהדורא תניינא הרגיש בחולשת הלכה זו וכתב שלא רצה להדפיסו רק מטעם הכמוס ואני הולך רכיל ומגלה סוד כי בעונותינו רבו המשחיתים

בעם בתער ואם יגדל זקנם בחול המועד יהיה כדי לכוף ראש לעיקר ושוב אחר יום טוב ישחיתוהו בתער ועוברים על כמה לאוי דאורייתא לכן טוב להתיר איסור דרבנן בחול המועד שלא יצמחו השערות כל כך ולטעמיה אזיל שלא מצא תשובה מספקת להשואל בסי' פ' ודחאו כמבואר למעיין שם אך לפי מה שכתבתי לעיל שעל כל פנים לא יצאו מידי מלקות המשחיתים בעם דאפילו יגלחו ערב יום טוב אחרון מכל מקום עד מוצאי יום טוב יצמחו כדי קריצת ציפורן ויתחייבו אם כן למיעקר תקנת חכמים בכדי לא עקרינן וכל שכן ליראי ה' ולחשבי שמו שאין משחיתים זקנם למה יגלחו בחול המועד ויעברו על איסור דרבנן בגילוי פנים ובחוזק יד על מגן וכו' וראה והביטה כי הגאון נודע ביהודה לא כתב אלא להוראת שעה להולכים בין השרים ולפני מלכים יתיצבו אלא שכתב שהיה ראוי שלא להדפיס ולפרסם היתר זה ברבים שלא ילמדו להקל לולא שחשב שקולא זו היא גדר לתורה לדעתו ומכל מקום לא כתב פסק להחליט גילוח היתר בחול המועד בזמן הזה וטעם בזה כי נהי אם יראו תלמידי חכמים וגודרי גדר להפר תורה לפי הזמן והמקומות יתקבצו וישאו ויתנו פה אל פה או במכתבים ולכשיסכימו יפרסמו במכתבים ויחתמו גדולי פארי הזמן כך עלתה במחשבותינו להתיר איסור דרבנן פלוני מטעם כך וכך וכעין תקנת הקהלות ורבינו תם בסוף ספר תשובות מוהר"ם מפראג וכהנה אבל יחיד בדורו אפילו הוא חסון כאלונים וכגובה ארזים גבהו ודבריו כראי מוצקים לא יכין להתיר אפי' מנהג קטן ממנהגי ישראל היום יאמר הוא כך וידפיסנו ויפרסמנו ומחר יאמר כך בסברות חלשות צנומות דקות עד שיתירו איסור דאורייתא כאשר אירע בעונותינו בזמנינו כי רבו פריצי הדור והעמידו חזון לומר הלא גילוח חול המועד כמה מאות שנים נהגו אבותינו איסור ונצטערו ונתנוולו ועתה התירו פרושים את הדבר כן נמי נבא ונתיר לחלל שבת בפרהסיא והקולר תלוי אחר כך בהגורמים ומשום הכי לא התיר הגאון נודע ביהודה בפרהסיא ומכל מקום נכשלו בה לכן שומר נפשו יזהר וה' ישמור רגלי חסידיו מלכ"ד עכ"ל העתקתי להבות דב"ק הנחמדים להיות לזכרון לעיני הקורא ללמוד דעת חכמה ומוסר שלא לנטות להקל מדעתו אף בדבר שנראה לו להלכה ברורה מחוורת כשלמה עיניו יהיו בראשו לראות את הנולד פן יגרום שיצמח דבר קלקלה ח"ו ועיין במה שכתבתי במערכת חמץ ומצה סי' יו"ד אות ג' (בד"ה אחר ששלחתי) ובמה שכתב לייחס בדעת הגאון נודע ביהודה כבר כתבתי למעלה מה שנראה לי הדל בדעתו מתוך דבריו שבמהדורא תניינא בזה גם הגאון בית מאיר בסי'תקל"א הביא מה שהתיר הגאון נודע ביהודה במהדורא קמא וכתב על דבריו ולדעתי לא נראה הכי מהא דתנו רבנן כל אלו המותרים לגלח במועד מותרים לגלח בימי אבלו ודוק ועיין נמי בספר בנין

אריאל: עתה השגתי ספר יקר נזר ישראל לידידי הגאון ישראל מתתי' אווערבאך אבד"ק גוואזדזיק יצ"ו וראיתי בחלק שני (מקרא קודש) ריש סי' מ"ט שכתב בדין גילוח בחול המועד דאף אם גילח קודם יום טוב לא יגלח במועד ובביאורו (ליקוטי רימ"א) מראה מקום הוא למה שכתב הרב זכור לאברהם במערכת חול המועד בשם מרן חיד"א שהגאון נודע ביהודה התיר למי שגילח ערב יום טוב להתגלח על ידי עני שאין לו מה יאכל ושחלקו עליו וכו' והוסיף על זה שגם בספר חסד לאברהם סי' נ"ד מסיק נמי לאיסור וגם בחתם סופר פסק לאיסור וכן כתב בישועות יעקב סק"א עכ"ד יצ"ו והנה ספר חסד לאברהם שו"ת שנים הם.

א) להרב מוהר"א אלקעלעי מח"ס זכור לאברהם. ב) להרב מוהר"א תאומים ואין גם אחד מצוי אצלי לעיין בדב"ק אמנם בישועות יעקב עיינתי ובמחילת כתה"ר אינו ענין למה שחידש הגאון נודע ביהודה כלל ודברי הגאון ישועות יעקב הם בסי' תקל"א שעל מה שפסק מרן שאף אם גילח ערב הרגל אסור לגלח בחול המועד הביא שדעת רבנו תם שאם גילח בערב הרגל מותר להתגלח בחול המועד וכתב להכריח שלא כדעת רבינו תם והרב נודע ביהודה חידש שלא נחלקו הפוסקים אלא באם יתגלח שלא על ידי עני דאילו על ידי עני שאין לו מה יאכל מותר לכולי עלמא והרבנים הבאים אחריו חלקו עליו וסוברים שאף על ידי עני שאין לו מה יאכל אסור להתגלח בחול המועד אף אם גילח קודם הרגל כמתבאר מכל מה שהבאתי אני הדל וכן תראה שמרן חיד"א הביא דבר זה בסי' תקמ"ב ששם מקור דין מלאכה על ידי עני שאין לו מה יאכל ואין מזה שום רמז בדברי הגאון ישועות יעקב כמו שיראה הרואה:

גם השגתי ספר האשכול שנדפס בשנת תרכ"ח עם ביאור נחל אשכול לגאון בדורנו וראיתי בח"ב בהלכות מועד קטן סי' מ"ה בנחל אשכול ס"ק י"ז שאחר שכתב שכל הפוסקים סוברים דאף למי שגילח קודם הרגל אסור לגלח בחול המועד (וכתב עיין י"ד שמה שכתב הטור בשם רבינו תם זה לא נמצא בראשונים והיה כתוב י"א עיין הגהות מיימוניות ונשתבש ר"ת) ואף שבדרבנן בשעת הדחק סמכינן איחיד עיין נקודות הכסף סי' רצ"ג מלאכת חול המועד לרוב הפוסקים הוא דאוריתא וכו' וכל מה שלא התירו אסור מן התורה ואף שיש לומר שלא גזרו אלא על שער הראש עיין מחצית השקל כיון שהתירו שפה אף שאינו מעכב אכילה או כדכתב בתשובת ע"ש שלא גזרו לקילקול יום טוב אחרון כל זה הבל ורעיון רוח שעל כל פנים לא תמצא בהדיא שהתירו אם כן אף בלא גזרה שמא יכנס מנוול אסור מן התורה משום מלאכה ואין לך אלא מה שהתירו בהדיא ואף אם ברור לך שאם היה בית דין הגדול בימינו היו מתירים להם נתנה התורה רשות

ולא לנו ובליקוטי הפרד"ס לרש"י ד' כ"א שער שבמקום הקזה מותר להעבירו בחול המועד אף שגזרו על תגלחת בחול המועד לפי שהקזה סכנה עכ"ל הרי דאי לאו סכנה לא התיר אף שאינו בראש ואף שלא פשע ולא שייך חשש ניוול ואזיל לשיטתו בחגיגה י"ח מלאכה בחול המועד דאוריתא והרי"ף והרא"ש כתבו במועד קטן י"ט להכי אין שמיני עצרת מבטל גזרת שלשים שלא נהג כלל דין שלשים שמה שאסור בתספורת מטעם רגל הוא ולא מטעם אבילות ואי בגילח בערב יום טוב כדרך כל העולם שרי נמי בחול המועד הרי משכחת שגילח ערב יום טוב ומת לו מת ונהג אבילות שעה אחת קודם יום טוב ויום טוב מבטל שבעה ובחול המועד מותר לספר מטעם יום טוב ואסור מטעם גזרת שלשים ואף אי איסור חול המועד דרבנן מכל מקום בכלל איסורין הוא שלא התירו חכמים וכו' הנה אחר כל אלה הדברים כתב ויש ממציא היתר לספר על ידי פועל שאין לו מה יאכל דמותר במלאכה וגם זה לא נראה כלל דלא התירו אלא לעשות מלאכה ובשעת מלאכה ניכר שעני הוא ואחר שנעשית המלאכה אין מראית עין אבל הכא לאחר שנסתפר כולי עלמא רואין אותו ומי יעיד שפועל שאין לו מה יאכל גלחו וחזינן בגמרא דף י"ד שאסרו אפילו היכא דאיכא סברא להתיר כל היכא דלא מוכח מילתא ביום טוב ואיכא חשש לרואים ואפילו איכא סברא שהרואים ידעו טעם שהותר לו כגון חולה ונתרפא אסר הרשב"א (ספקן דתוספות י"ד ע"א דוקא באומן שחלה ונתרפא עיין י"ד) תדע שבמשנה ד' י"ז ע"ב אסרו כתיבת ס"ת והתירו למי שאין לו מה יאכל אבל במשנתינו אלו מגלחין לא הוסיפו וכן ממי שאין לו מה יאכל היינו טעמא דלא מוכחא מילתא ולבר מן הדין אסרו גם כן משום גזרה שמא יכנס מנוול וראיתי לחכם אחד שמביא ראיה שרש"י סובר בגילח ערב יום טוב מותר במועד שפירש בריש דף י"ד מאן דמיתרשל ולא גילח מקמי רגל וזה שיבוש רש"י דבר בהווה בימיו שלא גילחו אלא הראש דמאן דמגלח בערב יום טוב לא יצטרך ברגל דאפילו כהן גדול די לו מערב שבת לערב שבת בתענית דף י"ז וכן אנחנו אין מגלחין הראש אלא אחר כמה שבועות ועוד דרש"י פירש כן לסלקא דעתין דמקשן דאיבעיא ליה באבדה אבידתו בערב יום טוב דאונס דמותר לגלח אם כן כל שכן מי שעשה חובתו וגלח ערב יום טוב כתקנת חז"ל דאי לזה אסר אף שעשה מה שצווה וכל אדם ראה שלא זלזל יום טוב ראשון כל שכן מאן דלא קיים אבל כשפשט בש"ס דלא מוכחא מילתא ממילא ידענו כל היכא דלא מוכחא מילתא בתוך ימי רגל למה הותר לו אסור לגלח:

ב) בית הכנסת שנתפשרו הקהל עם הבנאים בקבלנות על מנת לשבות בשבתות וימים טובים ולא התנו על חול המועד ועתה אם ירצו להשביתם ממלאכתם צריכים לשלם

שכרם הנה כבר כתב הרב מגן אברהם בסי' רמ"ד סק"ח דברבים ליכא חשד ורק משום חילול השם הוא דאיכא שהאומות אין מניחים לבנות ביום האסור להם אבל בחול המועד ליכא חילול כיון שהישראלים עוסקים בקצת מלאכות המותרות כן כתב הגאון נודע ביהודה מהדורא תניינא סי' ק"ג ונראה דמה שהוצרך לזה הוא בדליכא למיחש שיתבטל הבנין אבל אם יש לחוש שעל ידי שיתבטלו בחול המועד יתבטל הבנין לגמרי או מצד הפועלים או מצד שיערערו שרי המדינה וכיוצא פשיטא דשרי משום דהוי דבר האבד כדכתב מרן בבדק הבית ריש סי' תקמ"ד והביא דבריו הגאון מגן אברהם בסק"ב ומרן חיד"א בברכי יוסף שם אות ב' כתב במקומותינו דצריך טורח וממון ועת רצון לקחת רשות לבנות בית הכנסת ויש כמה מונעים פשיטא דשרי וכדכתב מרן בבדק הבית עכ"ל (חידוש הוא שלא זכר דברי הרב מגן אברהם) וכן כתב הרב שלחן גבוה בסי' תק"מ סק"ו שהיה מעשה בעיר גדולה בשנת תפ"ח שהתחילו לבנות בית תלמוד תורה בחדש אלול בלא מאמר המלך ונמשך הבנין עד אחר סוכות והתירו רבני מתא לבנות גם בחול המועד על ידי אומנים נכרים ועל ידי ישראל שאין לו מה יאכל מפני שחששו שמא יהיה איזה ערעור מ"ה לעכב הבנין שנעשה ואין לך דבר האבד גדול מזה עי"ש:

וגדולה מזאת ראיתי בס' נחמד למראה ח"ב בריש מסכת מועד קטן אמתניתין דעושין כל צרכי רבים וכו' שהביא הרב להתיר אף בזמן הזה שאנו חוסים בצל מלכי חסד ורחמים ובלתי רשות בונים בתי כנסיות כדרך שכל אדם בונה ביתו התירו לבנות בחול המועד משום חשש כל דהו והוא שאחר שהביא דברי מרן שבבדק הבית וברכי יוסף הנ"ל כתב וכן ראינו הלכה והן מורין רבני מתא איזמיר יע"א שבא רשות מהמלך לבנות הבתי כנסיות שנשרפו בשנת התקל"ב והתירו לבנות בפורים וחול המועד וערב פסח מטעם האמור וכן בשנת תר"א שנשרפו הבתי כנסיות אף שבימים האלה הם מלכי חסד ורחמים ובלתי רשות בונים הבתי כנסיות כאדם הבונה ביתו ואין פוצה פה עם כל זה התירו לבנות הבתי כנסיות משום דלאו כל שעתא מיתרחיש ולא פחית עלמא מקנאה ושנאה ומדברי שטנה ועביד דהדרא וחוששנו פן ח"ו יהיה איזה עיכוב ועוד דלא ימצא פועלים מרוב הבניינים שנשרפה העיר וציון לעיין בספר חקרי לב בשיירי אורח חיים סי' כ' (אינו מצוי אצלי) ובספרו מעשה אברהם בחלק א"ח והביא מה שכתב מרן חיד"א במחזיק ברכה סי' תתקמ"ד אות ה'בשם הרב מזבח אדמה דלעשות ספסלים בבית הכנסת שלא יהיה מחלוקת מיקרי צורכי רבים וכן עשו בעיר קדשינו ירושלים תובב"א בפני הרב מוהר"ר בנימן כדכתב הרב מוהר"י בואינו בספר שלחן מלכים וכן נהגו לסדר צרכי רבים למנות גבאי צדקה וגבאי בית הכנסת ולגמילות חסדים וכיוצא וכן נהגו באיזמיר למנות

גזברי וגבאי החברה קדושה וביקור חולים וכו' וכו' ומנהגן של ישראל תורה עכ"ל הרי לפנינו הלכה למעשה להתיר בנין בית הכנסת כשיש לחוש חשש כל דהו שמא יהיה איזה עיכוב ומניעה בדבר (מה שציין לעיין בספרו מעשה אברהם לא מצאתי כעת):
והיה נראה לכאורה שיש מזה סתירה להיתרו של הרב נודע ביהודה דהא משמע דלולא החשש שיהיה עיכוב משרי המדינה לא היו מורים היתר לבנות בחול המועד אך נראה דאין מזה סתירה לפי שמשמעות הדברים הוא שהתירו על ידי אומנים שכירי יום ולכן הוצרכו לטעם זה אבל אם היה באפשרות לבנות על ידי קבולת גם בלא זה היה מותר מטעם שכתב הרב נודע ביהודה: והרב שערי תשובה בסי' תקמ"ג (על מה שכתב מרן בסעיף ב' נכרי שקבל מערב יום טוב לבנות בקבלנות אסור להניח לבנות בחול המועד אף שהוא חוץ לתחום) הביא מה שכתב הרב נודע ביהודה הנ"ל וסיים ועיין תשובת מוהר"ם בר ברוך הקטנים סי' קמ"ב שאפילו התחילו הנכרים לבנות קודם יום טוב ואין רוצים ליבטל ואם אין מניחים אותם לגמור לא יהיו נגמרים אסור להניחם לגמור בחול המועד והביאו מחזיק ברכה וכתב שכן כתב בשיבולי הלקט בשם הגאונים עכ"ל והנה ספר שו"ת מוהר"ם בר ברוך אין אצלי ועיינתי במחזיק ברכה וליתנהו להני מילי שם ולא דבר בסי' תקמ"ג כלל וראיתי שהדברים האלה כתובים בברכי יוסף ובמחילת כבוד גאונו נתן מקום לטעות כי מסיגנון לשונו שאחר שהעתיק תורף דברי הנודע ביהודה סיים במה שהביא מרן חיד"א בשם מהר"ם בר ברוך מי שאין בידו שו"ת הנ"ל ולא ספר ברכי יוסף יבין שמביא דברי מוהר"ם לסתור דברי הנודע ביהודה ואין האמת כן כמו שיראה הרואה בגוף דברי הברכי יוסף שעל מה שכתב מרן כותי שקבל לבנות ביתו של ישראל בקבלנות וכו' מביא וקורא דברי מוהר"ם בר ברוך הללו ומובן שאין הדברים אמורים אלא לאיש פרטי הבונה ביתו אבל בבנין בית הכנסת וכיוצא שהוא בנין של רבים לא מיירי כלל ולענין זה חידש הגאון נודע ביהודה דכיון דהוא בנין של רבים דליכא משום חשדא אלא דבשבת ויום טוב אסור משום חשש חילול השם ח"ו להניח לזולתינו לעשות מלאכה ביום האסור לנו מה שאין האומות מניחים לעשות כן אבל בחול המועד שכל האומות רואים שישראל עוסקים בכמה מלאכות (בדבר האבד וכיוצא) בחול המועד מה שאין עושים כן בשבת ויום טוב על כן יאמרו בגוים הנח להם לישראל שכך דיניהם זה אסור וזה מותר להם ואין כאן חשש חילול השם ואין לנו סתירה לזה מדברי רבינו מוהר"ם בר ברוך דלא מיירי אלא ביחיד הבונה ביתו כאמור:
והשגתי ספר שבולי הלקט השלם (אשר נדפס מקרוב בוילנא בדפוס ראם) וראיתי שמה שכתב מרן חיד"א בשמו שכתב בשם תשובה לגאונים כדברי מוהר"ם בר ברוך

דברי השבולי הלקט הם בערוגה שביעית סי' רכ"ב וז"ל שאלו לגאונים ישראל שהשכיר פועלים קודם הרגל לבנות לו בנין שלו והתחילו לבנות קודם יום טוב ולא הספיקו לגמור אותו מהו שיגמרו במועד לפי שאין רוצים ליבטל ואם לא היו מונחים אותם לגמור במועד שוב לא יהיו גומרים אותו וכבר הוא ככולו אבוד והשיבו כך דעתי נוטה שאסור להניח לגמור במועד דאמרינן מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור דהיינו נכרי שקבל מלאכה מישראל קודם יום טוב בתוך התחום אסור דכי אזלי בני אותה העיר יחזו לנכרי דעביד עבידתא דישראל ביום טוב אמרי האי ישראל יהיב עבידתא ביומא טבא ונפיק מיניה חורבא ולא ידעו דקיבלה נכרי מישראל מקמי יומא טבא ומשמע דכי אסר שמואל כגון מלאכה הידועה דשל ישראל אבל חוץ לתחום קאמר שמואל דמותר במקום שאין רגילים ישראל לבא שם אמר רב פפא אי איכא מתא דישראל דרים שם ומיקרבא להתם אסור משום דקא חזו ליה בני ההוא מתא ומסקנא בחולו של מועד דשכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא אפילו חוץ לתחום אסור ואמרינן מר זוטרא בריה דרב נתן בני ליה אפדנא מקבלי קיבולת חוץ לתחום איקלעו להתם רב הונא ורב ספרא בר רב חיננא ולא עייל לגביה דקא סבירי דאפילו חוץ לתחום אסור דרגילי אינשי למיזל להתם עכ"ל התשובה שהובאה בשיבולי הלקט הנך רואה דלא מיירי מבנין רבים כי אם ביחיד הבונה בית ובזה ודאי אסור אבל בנדון הגאון נודע ביהודה בנין בית הכנסת כי ברבים היו וסבירא ליה דברבים ליכא חשדא נראה דשפיר קאמר דבחול המועד גם משום חשש חילול השם חס ושלום ליכא ולכן היה נכון להגאון שערי תשובה להביא בתחלה על דברי מרן הנ"ל את דברי תשובת מוהר"ם בר ברוך ואחר כך לכתוב מה שחידש הנודע ביהודה לענין בנין של רבים:

ובגוף הדין בנין בית הכנסת בקבלנות על ידי נכרים בחול המועד עם שסברת הגאון נודע ביהודה נראית נכונה דאין לחוש משום חילול השם לגבי חול המועד שגם בני ישראל עוסקים באיזה מלאכות המותרות על ידי עצמם ובמשא ובמתן וכו' מכל מקום יסוד דבריו הוא דנקיט עיקר כמאן דאמר דברבים ליכא חשדא (ורק משום חשש חילול השם ולזה הסביר דאין שייך לומר כן בחול המועד) ואינו פשוט לומר כן ויש הרבה פוסקים שסוברים דלא קיימא לן כי האי שינויא דברבים ליכא חשדא ועוד נחלקו רבני האחרונים דיש אומרים דדוקא באם החשד הוא שעוברים איסור תורה בזה הוא דברבים לא חיישינן שיעברו איסור תורה אבל אם החשד הוא שעוברים איסור דרבנן לא סמכינן אהאי שינויא דברבים ליכא חשדא ויש סוברים בהפך ועוד יש סברא דבמקום מקודש כבית הכנסת כולי עלמא מודי דלא סמכינן להתיר על פי סברא דברבים ליכא חשדא

ועוד כתבו הפוסקים דברבים דליכא חשדא מכל מקום מכוער הדבר ועוד כתבו דהיכא דשכיחי פורצי גדר חיישינן אף ברבים כאשר מתבאר כל זה ממה שכתבתי בקונטריס הכללים במערכת החי"ת אות ד"ן:

וכעת אשכחנא מרגניתא דאתא לידאי ספרא רבה שו"ת כנף רננה וחזה הוית בסי' כ"א דשקיל וטרי בהאי דינא אי ברבים איכא חשדא ואסברה ניהלן דלפום מאי דכתב הרב מגן אברהם גבי קבלנות על ידי נכרים דאיכא משום חילול השם שהאומות אין מניחים לעשות בחגיהם וכו' אם כן ממילא אין חילוק בין יחיד לרבים וגם ברבים איכא חשדא והוא דעיקר היתר של רבינו תם לבנות בית בקבלנות הוא משום שיאמרו קבלן קבלנותיה עביד ולא יחשדוהו בשכירי יום ודעת הר"י לאסור שמא יאמרו שכירי יום הם וצריך לומר דלרבינו תם לא חיישינן שיתלו באיסור דאדרבא יעמידוהו בחזקת כשרות ויחקרו עד שידעו האמת וכל זה במי שלא הורעה חזקתו אבל כיון דקבלנות נמי אסור משום חילול השם ודאי הורעה חזקתו ויתלו באיסור דשכיר יום הוא ואסור מדין הש"ס והא דבסוף פרק קמא דעבודה זרה פריך כותי נמי יאמרו אריסותיה עביד אף דבאריסות נמי עובר הישראל בלפני עור מכל מקום כיון דאריסות רגילות טפי יתלו ברגילות לא כן בקבלנות דלא יתלו בו אלא מכח חזקת כשרות והיכא דהורעה חזקת כשרות יתלו באיסור כמו בהיתר ואין חילוק בין יחיד לרבים כיון דהורעה חזקתייהו ואף שכתב הטורי זהב בסי' תרנ"ה בנכרי שהביא לולב מחוץ לתחום דמותר ביום טוב דלא שכיח שיעשה אדם מצוה הבאה בעבירה אם כן בבנין בית הכנסת שהוא מצוה יתלו בהיתר זה אינו שהרי עושין עבירה דחילול ה' וגם בלאו הכי ידוע דהמתחדשים עושים בתי כנסיות נגד הדין ומנהגי ישראל ואף דבית הכנסת שבעיר הרב השואל אינה ממש כאותן בתי כנסיות מכל מקום אינה על פי הדין ומנהגי ישראל והיא רק כמו שעושים שאר העמים מקום קיבוץ ובודאי איכא חשדא ואסור ליכנס אפילו לרבינו תם המיקל בקיבולת היכא דאיכא חשדא ודאי אסור ובזה ודאי גם ברבים איכא חשדא דכרובם כן חטאו וגם בלאו הכי הרבה אחרונים חלקו על המגן אברהם דדוקא באיסור עבודה זרה דחמיר לא נחשדו רבים מה שאין כן באיסור קל דאמירה לנכרי כמו שכתב בס' ת"ש ועיין מגיד משנה ומשנה למלך פרק י"א מהלכות אישות דבאיסור דרבנן לאו כולי עלמא זהירי ואף דבחוליזדף ד' גבי חמצן של עוברי עבירה מבואר דגם בדרבנן לא שביק היתירא ואכל איסורא מכל מקום היכא דאית ליה הנאה טפי מן האיסור חשיד לעבירה ובביאת זנות מים גנובים ימתקו עח"ד סי' קפ"ה והכא בשכירי יום אפשר מרויח יותר מבקבלנות ועיין טורי זהב סי' תרע"א סק"ט בנר חנוכה שהוא דרבנן איכא חשדא שעובר ואפשר דזו מחלוקת רבינו תם ור"י דרבינו

תם מתיר קיבולת ולא חיישׁ לחשדא דשכירי יום דסובר דאמירה לנכרי אסור מדאוריתא כדעת הסמ"ג שהביא הטורי זהב סוף סי' רמ"ג לכן לא יחשידוהו דעבר אדאורייתא ולהר"י אמירה לנכרי שבות מדרבנן ואיכא חשדא ועל כל פנים היתר של המגן אברהם דברבים ליכא חשדא לא מהני בנדון דידן כאמור (כיון דגם בקיבולת עביד איסורא משום חילול ה') אלו תורף דב"ק ולענין הלכה למעשה החכם עיניו בראשו ואין לדין אלא מה שעיניו רואות הכל לפי הענין יוכל להקל באמת הבנין:

הן אמת שהגאון פרי מגדים באשל אברהם סי' תקמ"ד סק"ב מצדד להתיר אף על ידי פועלים נכרים בנין בית הכנסת אף אם ין חשש שיתבטל הבנין כגון בזמן הזה שאין מתחילין לבנות כלל אם לא נטלו רשות מהשררה ואם כן חסר המציאות להתחיל לבנות בלא הורמנא דמלכא דדינא דמלכותא דינא וכשנטלו רשות שוב אין שום חשש עיכוב אם ישאר לאחר המועד ובכל זאת מצדד הרב להתיר לבנות בחול המועד על ידי פועלים נכרים כן נראה ממה שכתב בזה הלשון כתב בדק הבית וכו' ועל ידי אינו יהודי י"ל (יש לומר) שרי בכל ענין עיין סי' תקמ"ג אות ג' עכ"ל ונראה שהוא טעות הדפוס וצריך להיות אות א' וכונתו למה שכתב הרב מגן אברהם בריש סי' תקמ"ג דשבות דאמירה לנכרי מותר לדבר מצוה הצריך בחול המועד דהא יש מתירין אפילו בשבת עכ"ל ואם כן לפי זה כל שכן שיש להתיר כשהוא בקבלנות על ידי נכרי אך נראה שלא צדד להתיר אלא אם הוא בענין שבחול המועד עצמו יוגמר הבנין דזה מיקרי צריך בחול המועד אבל אם לא יוגמר הבנין בחול המועד ודאי אין מקום לצדד להתיר אף על ידי נכרי ואף שלא כתב מפורש כן סתמו כפירושו שהרי סמך אההיא דסי' תקמ"ג ומפורש בדברי הרב מגן אברהם שלא התיר אמירה משום דבר מצוה אלא אם הוא צריך בחול המועד ולפי זה אין סתירה לסברתו הלזו מדברי הגאון נודע ביהודה הנז"ל בראש אות זו ממה שהוצרך להתיר מטעם דברבים ליכא חשדא ובחול המועד ליכא חילול ה' ולא התיר מטעם דשבות דאמירה מותר בחול המועד לצורך דבר מצוה שהוצרך לטעמו כדי להתיר אף אם לא יוגמר הבנין בחול המועד דבזה אין היתר אמירה בחול המועד כיון שאינו דבר הצריך במועד כן נראה לדעתי העניה אמנם ראיתי עתה לידידי הגאון אבד"ק גאווזדיזיק יצ"ו בס' נזר ישראל בקונטריס מקרא קדש סי' ס"א שכתב בסעיף א' דצרכי רבים מותר לעשות בחול המועד וכו' ובסעיף ב' כתב במה דברים אמורים בצרכי רבים שצריכים לגוף האדם אבל שאר צרכי רבים כגון בנין בית הכנסת אפילו צריך להם עתה שאין להם מקום להתפלל אסור לעשות בחול המועד והוא הדין דבשאר צרכי מצוה אסור לעשות מלאכת אומן במועד ובזמן הזה הוי בנין בית הכנסת דבר האבד דחיישינן שימנעו

הערכאות מלבנות בית הכנסת עכ"ל ובליקוטי רימ"א שם סק"ג כתב דכל צרכי רבים שאין הגוף נהנה מהם אסור מעשה אומן על ידי ישראל רק מעשה הדיוט אבל לצורך מצוה עוברת הצריך עתה במועד כגון כתיבת ספר תורה שצריך עתה למועד מותר אף על ידי ישראל מעשה אומן ועל ידי נכרי מותר לצורך מצוה בכל ענין אף שאינו מצוה עוברת ולכן מותר בנין בית הכנסת על ידי נכרי בכל ענין (ומראה מקום לזה אשל אברהם סק"ב וסק"ג) וסיים ומדברי הנודע ביהודה שהבאתי בסק"ה (היא התשובה שהבאתי אני הדל למעלה) משמע דאף על ידי נכרי אסור אם לא בנדון דידיה מהטעמים שכתב שם עכ"ל יצ"ו נראה שהבין מדברי הרב פרי מגדים דמתיר אף אם לא יוגמר הבנין בחול המועד ולכן כתב שמשמע מדברי הנודע ביהודה שלא כדבריו גם אשיב להגאבד"ק יאזליויטץ יצ"ו בספר מנחת קנאות על מס' סוטה בקונטריס מנחת פתים בסי' תקמ"ד שכתב הרב יצ"ו (על מה שכתב הרב מגן אברהם בשם בדק הבית כנז"ל) וז"ל ובמדינות הללו נראה דלא הוי דבר האבד ועיין פרי מגדים דעל ידי נכרי מותר לבנות בית הכנסת בכל ענין ונראה טעמו כדכתב מגן אברהם ריש סימן תקמ"ג דלצורך מצוה הותר שבות דאמירה בחול המועד דהא יש מתירין אפילו בשבת אבל צריך עיון דהא כתב המגן אברהם סי' רע"ו דאפילו המתירין לא התירו בנין בית הכנסת בשבת על ידי נכרי משום דשבות קרובה התירו ולא שבות רחוקה וכו' ואם כן גם בחול המועד אין להתיר עכ"ל ולי הדל נראה שגם הרב פרי מגדים לא צדד להתיר אלא שבות קרובה דהיינו כשיוגמר הבנין בחול המועד (דזה מקרי דבר מצוה הצריך בחול המועד) כמו שרמז לדברי הרב מגן אברהם דסימן תקמ"ג דמיירי דצריך בחול המועד וגם בזה לא החליט ההיתר רק כתב שיש לומר כן אמנם עוד כתב הרב הנ"ל יצ"ו ואף לגמור הבנין בחול המועד צריך עיון דהא אין הגוף נהנה מזה ובכי האי גוונא לא התירו שבות במקום מצוה כגון כמו שכתב מגן אברהם סי' רע"ו בשם מ"כ וגם בגוף דברי המגן אברהם הנ"ל דבחול המועד התירו שבות במקום מצוה עיין בפסקי תוספות מועד קטן פרק ג' סי' ל"ג וז"ל אין לגדל פתילה במועד ושמא גם על ידי נכרי אסור ואף פתילות לבית הכנסת דלאו מצוה יתירה כציצית והובא בבית יוסף סי' תקמ"א אף דהדלקת נרות בבית הכנסת מצוה כבסי' תקי"ד סעיף ה' כיון דאינה מצוה גדולה כציצית לא הותר אף על ידי נכרי ואם כן הוא הדין בנין בית הכנסת עכ"ל ודבריו נכונים ואם כן אין לצדד היתר בנין בית הכנסת מטעם דשבות דאמירה מותר לצורך המועד:

ובעיקר הדין שבנין בית הכנסת אסור בחול המועד ולא אמרינן דהוי צרכי רבים דמותרים בחול המועד ביאר הרשב"א בתשובה שהביא מרן הבית יוסף בסי' תקמ"ד (בד"ה כתב

הרשב"א) במה שנשאל על צבור שהיו בונים בית הכנסת אם מותרים להשלים בחול המועד דמסתברא שאסור כיון שהיא מלאכת אומן ואינה מלאכת האבד ואינה צריכה למועד שיש להם מקום להתפלל ועוד שיש ספק דמה שהתירו צרכי רבים במלאכת אומן יותר מצרכי יחיד שמא אינו אלא מדברים הצריכים לגוף כחפירת בורות שחין ומערות וכיוצא בהם שיש צורך לרבים לחיותן ולישמר מנזקין וכו' ואף בברייתא משמע דמשום חיי נפש התירו כן וכו' אבל לתקן העיר וחומותיה אף שהן צרכי רבים כל שאין חשש נפשות אינו מותר וכעין ששנינו בתוספתא מי שהיה כותלו גוהה לרשות הרבים סותרו ובונה אותו משום סכנת נפשות חומת העיר שנפרצה גודרין אותה גדרה ונפרצה אין גודרין אותה ואם היתה סמוכה לספר סותר אותה ובונה כדרכו לפיכך מסתבר לי שאין בונין בית הכנסת אפילו של רבים אף ששנינו עושין כל צרכי רבים היינו כגון אלו חפירות ובורות ובירושלמי אמרו אלו הן צרכי רבים דיני ממונות דיני נפשות דיני מכות ערכין חרמין והקדשות ומשקין את הסוטה ועורפין את העגלה ושורפין את הפרה ורוצעין עבד עברי ומטהרים את המצורע ופורקין מנעל מעל האימום אבל אין מחזירין אותו ובכל אלו אין דבר שצריך למלאכת אומן ומה שמנו בהדי הנך טובא שאין בהם צרכי רבים כבר פירש הראב"ד למה שנאו כאן אלו תורף דב"ק ומתבאר שמה שאסר לבנות בית הכנסת ואף אם כבר התחילו בבניינו מקודם מועד אסר לגמור בניינו במועד הוא משני טעמים.

א') שהוא מלאכת אומן ואינו דבר האבד ולא צורך המועד. ב') דמסתברא ליה דלא אמרו להתיר מלאכת אומן משום צרכי רבים אלא דוקא בדברים שיש בהם חיי נפש ככל הדברים שהזכיר אבל משום מצוה לא התירו דבר שהוא מלאכת אומן וראיתי בס' העמק שאלה בפרשת וזאת הברכה שאלתא ק"ע סקי"ג שהביא התוספתא שהזכיר הרשב"א מי שהיה כותלו גוהה וכו' וכתב שמזה למד הרשב"א דהיתר צרכי רבים אינו אלא צרכי הגוף כמו מרחצאות ולהסיר מכשולות שבדרכים שהרי גם בשבת התירו לטלטל קוץ פחות פחות מארבע אמות אבל שמירת ממון של רבים אסור ומכאן אסר לבנות בית הכנסת במועד אבל רבינו השאלתות מפרשה בבא בפני עצמה וקאי על כותל חצר דבעיר הסמוכה לספר רשאיכל יחיד לסתור ולבנות משום סכנה ועל כרחין גריס ברישא חומת חצר שנפרצה וכו' ובאמת צריך עיון פסק הרשב"א מהא דחינוך כוכין לצורך אחר המועד לשיטת הרמב"ן עכ"ל נראה שדעתו לחלוק על פסק הרשב"א הנ"ל ובמחילת כבוד הגאון דברי הרשב"א מורין שלא על סמך התוספתא הלזו כתב פסק דינו אלא על פי שני הטעמים שכתב כנז"ל ואם כן אף אם אין הכרח לזה מגוף התוספתא לפי גירסת

רבינו השאלתות מכל מקום הדין אמת מטעמים שכתב כנז"ל וכדברי הרשב"א פסק הרמ"א ולא ערערו עליו רבני האחרונים כמו שיראה הרואה בספרן של צדיקים:

עתה יצא לאור ספר בית יצחק יו"ד ח"ב לידידי הגאון אבד"ק פראמישלא יצ"ו וראיתי שם בקונטריס אחרון סי' ט"ז שדבר בקדשו בדין שלפנינו ודבריו מכוונים למה שכתבתי אני הדל אך קצת יש להעיר על דבריו כמו שאבאר בס"ד והוא שנשאל בדין בית הכנסת בקבלנות שהתנו עם הבנאים שלא לבנות בשבת ויום טוב אך על חול המועד לא התנו ועתה יצטרכו להוסיף להבנאי כדי שלא יבנה בחול המועד וגם יש חשש שלא ימצאו פועלים אחר כך והשיב בנודע ביהודה התיר וכתב הטעם דברבים ליכא חשדא רק שהמגן אברהם אוסר משום חילול ה' שהנכרים אין עושים מלאכה בחגם ולזה כתב הנודע ביהודה דבחול המועד ליכא חילול ה' כיון שרואים הנכרים שבני ישראל עושים איזה מלאכות וכו' אבל אם נפסוק כאליהו רבה דבאיסור דרבנן גם רבים חשידי אסור גם בחול המועד וכו' וכך כתב בחתם סופר חלק ששי בליקוטים סי' מ"ג דבזמן הזה דשכיחי פריצי אף ברבים שייך חשדא וכן כתבתי בתשובה דבעיירות גדולות דשכיחי פריצים והרבה בונים בשבת אף שלא בקבלנות חיישינן גם ברבים משום חשדא לכן גם בחול המועד אסור ושוב שקיל וטרי ליישב מה שהקשה בנודע ביהודה לסברת האליהו רבה דדוקא בעבודה זרה דחמירה לא חיישינן לחשדא דרבים אבל באיסור אחר חיישינן וכן כתב בפרי מגדים סי' רמ"ד סק"ח מההוא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דמסיק בראש השנה ד' כ"ד דלא חיישינן לחשדא דרבים הרי דאף באיסור שאינו של עבודה זרה לא חיישינן ברבים לחשדא:

וכתב ליישב דגם לאו דלא תעשון אינו עובר אלא בעושה לעבוד וכו' ושקיל וטרי קצת בזה וסיים אם אפשר לרצות את הבנאי ברצי כסף אל ימנעו מלעשות כדת כראוי ועיין בשערי תשובה סי' תקמ"ב דאם התחילו לבנות קודם יום טוב ואם לא יניחו לגמור בחול המועד לא יהיו נגמרין אסור להניחם לגמור בחול המועד עיין שם דמייתי בשם מהר"ם בר ברוך ושיבולי לקט ומזה נראה כמו שכתבתי ושארית ישראל יעשו כדת וכהלכה אולם אם לא יוכלו לרצות את הבנאי יש להם על מה שיסמוכו עכ"ד יצ"ו והנה מה שכתב לפקפק על דברי הרב נודע ביהודה על פי סברת הרב אליהו רבה ועל פי דברי הרב חתם סופר בחלק ששי וכו' הנה כל זה ויתר על כן רמזתי במה שרשמתי לעיין בקונטריס הכללים מערכת החי"ת (בשדי חמד ח"ב) אות ד"ן כמו שיראה המעיין שם אך במה שהביא ממה שכתב הרב שערי תשובה בשם מוהר"ם ושיבולי הלקט יש לפקפק דאינו ענין למאי דאיירינן ביה כמו שכתבתי למעלה על דברי הרב שערי תשובה וכן יש

להעיר על הגאון אבד"ק גוואזדיזיק יצ"ו בס' נזר ישראל בקונטרים מקרא קודש סי' ס"א בליקוטי רימ"א סק"ה שהעתיק דברי הגאון שערי תשובה (שעל דברי הנודע ביהודה הביא תשובת מוהר"ם) בשתיקה כנראה שלא ראה גוף דברי מרן חיד"א שבברכי יוסף שהבאתי למעלה: ובתי התלמוד תורה שצריכות לתקן בדקיהן והתחילו המלאכה קודם הרגל ולא נגמרה ואם לא יעסקו במלאכה בחול המועד ותשאר עד אחר הרגל יתבטלו התלמודים כמה ימים אחר החג כי אין להם מקום ללמוד נשאל מרן החבי"ף בס' לב חיים ח"ב סי' קנ"ח והשיב דכשם שמותר לכתוב חידושי תורה בחול המועד משום שמא ישכח והוי דבר האבד כמו כן מותר בנדון זה ואף שאין הדבר האבד הזה בתוך החג כי אם אחר החג מכל מקום מיקרי דבר האבד וכיוצא לזה כתב בספר תרומת כסף למי שרואה שהסחורה תהיה נפסדת לאחר המועד שמותר לו למכור סחורתו בחול המועד אלמא דאף שאין הדבר אבד אלא אחר המועד חשיב דבר האבד ומהיות טוב יעשו על ידי פועלים ישראלים שאין להם מה לאכול וגם יעשו בצנעא לסגור דלתי החצר:

ובנין דרשות בחול המועד דאסור אף על ידי נכרי נשאל הגאון בית יצחק יצ"ו בקונטריס אחרון שבחלק יו"ד ח"ב סי' י"ז באופה שמכר התנור עם החמץ לנכרי ושאל המוכר להמורה באם הקונה יעשה איזה תיקונים בבית התנור ברגל אם צריך למחות בו והשיבו שאם יפויח התנור ויתקן קצת לא ימחה בו שוב שאל הקונה להמוכר אם יוכל לתקן איזה דבר והשיבו שיעשה כחפצו שהבית שלו והקונה עשה רצפה חדשה בהתנור ולא נודע אם ביום טוב או בחול המועד ושואל אם חייב להרוס מה שעשה הנכרי כדין כיוון מלאכתו במועד שמלאכה במחובר אף בקבלנות על ידי נכרי אסור בחול המועד ובתשובתו נשא ונתן בדין כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור שהרב השואל כתב בשם הרב טורי זהב בסי' רמ"ג דלא אמרינן כן רק באיסור דאורייתא והשיבו שבמגן אברהם סי' ש"א הוכיח משבת דף ס"ה דאף בדרבנן אסור בחדרי חדרים ומה שתמה על התוספות כתובות כבר יישבתי קושיתו בספרי בא"ח סי' ל"ב אות ח' ומכל מקום להלכה ודאי אף באיסור דרבנן אסור אף בחדרי חדרים אלא דבתרתי דרבנן יש לומר דלא אסרו אף בחדרי חדרים ולפי זה למה שכתבו התוספות בשבת ד' צ"ה דלמאן דסבירא ליה מתוך בנין ביום טוב לא הוי אלא מדרבנן אם כן בבונה ביום טוב על ידי נכרי אף על ידי שכיר יום הוי תרי דרבנן וכל שכן בחול המועד דקיל יותר ואם כן אין לאסור במידי דרבנן בקבלנות דלא הוי רק משום מראית עין ומה דאמר שמואל דקבלנות אסור בחול המועד יש לומר דשמואל לא סבירא ליה מתוך וכו' (שקיל וטרי קצת) וסיים אולם להלכה ודאי אסור לבנות בקבלנות על ידי נכרי בחול המועד:

אך בנדון דידן שמכר הבית מפני החמץ שבתוכו כתב בשם הרב השואל דאין הישראל מחויב למחות ביד נכרי כיון שהבית שלו על ידי מכירה והסכים עמו שיפה כתב בזה דאף דאנן אין מתירין לבנות בשבת בקבלנות אף על ידי מכירת הבית זה דוקא אם מוכרים בכיוון כדי לבנות בשבת יש בזה משום מראית עין אבל אם מכר משום איסור חמץ ידוע לכל שמכר הבית משום איסור חמץ ולא שייך בזה משום מראית עין וכי האי גוונא כתב הנודע ביהודה דהיכא דידוע ומפורסם שבונים בקבלנות מותר וליכא משום מראית עין ועל כל פנים בדיעבד שהנכרי בנה אין צריך לסתור ומותר ליהנות ואין בזה שום חשש ונידנוד איסור ואין בזה משום כיון מלאכתו במועד דהישראל לא צוה לו לעשות רק הנכרי עשה מעצמו והישראל לא מחה לו ובשגם דלא מצינו אם כיון מלאכתו במועד על ידי נכרי אם קונסין אותו ועיין מגן אברהם סי' תקמ"ג סק"ב וכל שכן בזה דהבית היא של הנכרי על ידי מכירה כדת ואילו בא הנכרי עם הישראל לדין לא היה הישראל יכול למחות בידו דבשלו הוא עושה על כן יפה הורה שמותר לישראל ליהנות בלי שום חשש אלו תורף דב"ק ובמאי דשקיל וטרי בכללא דמראית עין בדרבנן בחדרי חדרים רשמתי בשדי חמד חלק הכללים (בחלק ג') מערכת הכ"ף כלל כ"ו והבאתי בזה בס"ד מערכה מול מערכה עיי"ש אמנם בנדון השאלה הנ"ל איני מבין בעניותי מה ענייני לזה דאין זה מיקרי חדרי חדרים מה שהנכרי עושה בבית הישראל ואין כאן אלא חשש מראית עין שלא בחדרי חדרים והדין ברור דלמראית עין (שלא בחדרי חדרים) כולי עלמא מודו דחיישינן אף באיסור דרבנן והרי כל עיקר איסור קבלנות הוא מפני מראית עין שיחשדוהו שעושה על ידי שכירי יום שהוא איסור דרבנן ואם כן למאי דסליק אדעתיה דרב יצ"ו דשייך בזה משום מראית עין (שאחר כך הוא שכתב שבנדון זה ליכא משום מראית עין שהכל יודעים שמכר ביתו מפני איסור חמץ וכו') איני מבין מה ענין השקלא וטריא שבפוסקים אם באיסור דרבנן גם כן אמרו שאסור בחדרי חדרים או לא לכאן והוא תימה בעיני:

ומה שכתב דכיוון מלאכתו במועד על ידי נכרי לא מצינו דקונסין אותו נראה שכן נוטה דעת הרב מוהר"ן גבאי בשו"ת פאתנגב סי' ז' (נשמט ממקומו ונדפס בדף ק"ז סוף ע"א) ואף שצרף בנדונו כמה טעמים מכל מקום משמע מדבריו דלענין הדין גם זה הוא טעם לשבח (אעתיק דב"ק לפי שאין ספרו מצוי במקומות אלו) מעשה בערב החג נכרי אחד אמר לראובן שיש לו סחורה למכור לו אך היא בספינה ואי אפשר לקחתה מהספינה היום וצריך ליקח אותה ביום טוב או בימים ראשונים של חול המועד כי הספינה תחזור בחול המועד ואם לא יקחנה בחול המועד ימכרנה לעכום"ז וצריך לעשות מלאכה בחול

המועד כדי להוציא הסחורה מהספינה נסתפקנו אי הוי כמתכוון מלאכתו במועד דעתה שלוקחה הוא לעשות מלאכה במועד או דילמא דלא מיקרי מכוין אלא כשהיה יכול לעשותה קודם והניחה למועד אבל הכא אי אפשר להוציאה קודם אלא שנאמר לו שלא יקנה הסחורה עכשיו כדי שלא יבא לעשות מלאכה במועד ולא מצינו שאמרו אלא שיעשנה עכשיו ולא יניחנה למועד אבל לא מצינו שאסרו להתחיל בשעת היתר כדי שלא יהיה מוכר לגמרה במועד כיון דאי אפשר להניחה לאחר המועד וחשיב דבר האבד ואף דמצינו שאסרו להפליג קודם השבת משום דהוי כמתנה לחלל את השבת הנה משם יש ללמוד היתר לנדון דידן לדעת הפוסקים דלסחורה מותר ועוד יש סוברים דהא דאין מפליגין אינה הלכה וכיון דאינו אלא איסור דרבנן אפשר לסמוך להתיר בההיא וכל שכן בנדון דידן לענין דבר האבד בחול המועד ומה גם שההוצאה מהספינה היא על ידי נכרים ועוד אפשר ללמוד היתר לנדון דידן מההיא דמשקין בית השלחין דדוקא אם התחיל להשקותה במועד כמבואר בסי' תקל"ז לפי פירוש רש"י והרע"ב לפי פשטן ולפי פירוש רבינו ירוחם שהביא מרן הבית יוסף אלו תורף דב"ק: ג) לפנות הזבל שבמבוי וכן לעשות קאלדירו"ם על ידי נכרים בקבלנות הרב באר היטב סי' רמ"ד סק"ה כתב דנוהגים במקומו לפנות הזבל בשבת על ידי נכרים בקבלנות משום דברבים ליכא חשדא וסיים דבמקום שאין מנהג אין להקל ובאליהו רבא חולק דדוקא בעבודה זרה ברבים אין חשדא אבל לא באיסור דרבנן כזה ומזה יוצא למה שעושין קאלדירו"ס ולפנות הזבל כן כתב הרב זכור לאברהם במערכת חול המועד בקונטריס אחרון ונראה בעליל דרצונו ללמוד משבת לחול המועד במקום שאין מנהג לכולי עלמא ולדברי הרב אליהו רבה אסור בכל מקום ולי הדל נראה דלדעת הרב מגן אברהם בכל כי האי גוונא יש להקל שהרי מדבריו שבסי' רמ"ד סק"ח מתבאר דמה שסיים דאין להקל במקום שאין מנהג הוא משום חילול השם ומה שחילק בין בית הכנסת למבוי לא כתב כן אלא ליישב המנהג אבל סברא דנפשיה היא דבכלהו א דליכא משום חשדא במידי דרבים מכל מקום איכא משום חילול השם ולפי זה שפיר יש להקל בחול המועד לפי מה שהסביר הגאון נודע ביהודה בח"ב א"ח סי' ק"ג דבחול המועד ליכא משום חילול השם כיון דאיכא מקצת מלאכות המותרות לישראל עי"ש ואי משום מה שכתב הרב אליהו רבה דבדרבנן חיישינן אף ברבים הנה הגאון נודע ביהודה הנ"ל אחר שראה דבריו ושכן כתב הרב תוספת שבת מסיק כהמגן אברהם וכן דעת הגאון חתם סופר כמו שכתבתי בקונטריס הכללים במערכת החי"ת אות ד"ן וכיון שכן נראה דאפשר לסמוך עליהם להקל בחול

המועד בדבר שיש בו צורך לרבים ויש לחלק בין בנין בית הכנסת לשאר צרכי רבים אף להמחמירים בבנין בית הכנסת.

ד) מעשה היה באחד שהשכיר בנו לפאברי"ק טוטון שכיר חדש ובחול המועד לא רצה שבנו יעסוק במלאכה כי אין לו שום צד היתר אלא שבעונותינו פרצו גדר והתירו ההמוניים לעצמם ואין בידינו למחות ובעל הפאברי"ק אמר לו כי מלבד שינכה משכרו דמי שכירות ימי החול המועד אף גם ינכה ממנו יותר ויותר בדרך קנס כי הוא צריך למלאכתו ונראה דמלבד שלא יכול לנכות יותר משכרו אלא אף משכרו לא יוכל לנכות ממנו כלום כיון דיש איסור במלאכתו ומחמת איסור הוא נמנע וכי היכי דבשבתות וימים טובים הוא שובת ואינו פוחת ממנו כלום הכי נמי בחול המועד דאסור במלאכה מן הדין ואף דמדברי הרב נתיב חיים על דברי הרב מגן אברהם סי' נר"א סק"ד נראה דכל דמן התורה מותר מנכה לו משכרו עי"ש ולפי זה באנו למחלוקת הפוסקים אי איסור מלאכה בחול המועד מדאוריתא או מדרבנן (עיין במה שרשמתי בקונטריס הכללים במערכת המ"ם אות קו"ל) היינו דוקא כשהתנה עמו לעשות כפועל דאוריתא כיעי"ש ועוד דאיסור מלאכה בחול המועד אף למאן דאמר דרבנן חמיר טפי ממלאכה בע"ש אחר תקיעה ב' אלא דיש לצדד כיון דבעונותינו פשתה המספחת לעשות מלאכה בחול המועד הוה ליה כאילו התנה בפירוש על מנת שיעשה גם בחול המועד וכל תנאי שבממון וכו' לכן אמרתי לפשר ביניהם ואין לומר שיהא מותר הפועל לעשות מלאכת הבעל הבית משום דלגבי הבעל הבית הוא דבר האבד שיצטרך לשלם לפועליו שכירי חדש שכרם משלם ודבר האבד מותר בחול המועד שכבר כתב מרן חיד"א בברכי יוסף סי' תקל"ז בשם הרב מוהר"ם פרובינצאל בכתיבת יד לענין הדפסת ספרים בחול המועד דאף שיש לו פועלים שפסק להם שכרם קבוע בין אם יש לו פעולה בין אם לא יהיה לא מיקרי דבר האבד בשביל שמאבד שכר פועלים מאחר שמלאכת הדפוס עצמה אינה דבר האבד והוסיף לומר דאף אם יקח פועלים שאין להם מה יאכל אסור דאין אדם רשאי לעשות מלאכה בחול המועד כדי לתת שכר לפועל שאין לו מה יאכל ואף דבברכי יוסף סי' תקמ"ב כתב שדברי מוהר"ם צריכים ישוב היינו למה שאוסר לעשות מלאכה משום כדי חיי של הפועל שאין לו מה יאכל דמדברי האחרונים משמע דדבר זה מותר.

והרב שערי תשובה בסי' תקל"ז כתב ליישב דברי הרב מוהר"ם הנ"ל דסובר דמה שהתירו לתת מלאכה משום דררא דהפועל שאין לו מה יאכל היינו דוקא כשהמלאכה יש לה צורך קצת ביום טוב מה שאין כן במלאכת הדפסה דאינו אלא להרוחה עי"ש ולענ"ד במחכ"ת אין זה מן הישוב כלל ולפי הנראה נעלם ממנו לפי שעה מה שכתב מרן הב"י

בסי' תקמ"ב דהרמ"ה כתב דלא התירו לפועל שאין לו מה יאכל כי אם למלאכה שהיא לצורך המועד ושהרב נמוקי יוסף תמה עליו והסכים דמותר לעשות מלאכה אף שאינה לצורך המועד וסיים מרן הב"י שכן נראה שהיא דעת כל הפוסקים ואם כן איך יסתום ויפסוק הרב מוהר"ם שלא כדעת כל הפוסקים וצ"ע ועיין רוח חיים בסי' תקמ"ב ועל כל פנים כשאין הפועל צריך לזה רק שרוצים להתיר משום לתא דבעל הפאברי"ק שלא יהיה לו דבר האבד בזה גם מרן חיד"א מודה למה שכתב הרב מוהרמ"ף דלא חשיב דבר האבד כיון שאין המלאכה בעצמה נפסדת ואחר איזה שנים נדפס ס' פתח הדביר ח"ג וראיתי להרב בסי' רנ"א אות ג' דשקיל וטרי במה שאמרו כל העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה דנחלקו אי איכא איסורא או רק לטותא דרבנן וכתב דאיכא נפקותא לענין פועל שהתנה לעשות כפועל דאורייתא ונמנע הפועל ממלאכה ממנחה ולמעלה דאי ליכא איסורא מנכה לו מנכה לו משכרו דכל תנאי שבממון וכו' כמו שכתב הרב נתיב חיים ואי איכא איסורא אינו מנכה לו כלום ע"כ הנה פשיטא ליה להרב דאף באיסור דרבנן כי ההיא דמלאכה בערב שבת ממנחה ולמעלה דודאי אינו אלא איסור דרבנן אפילו הכי אמרינן דאינו מנכה לו כלום כיון דמשום איסורא הוא דמימנע ולא עביד ואם כן כל שכן וקל וחומר לחול המועד דאף למאן דאמר דאיסור מלאכה בחול המועד אינו אלא מדרבנן מכל מקום הוא איסור חמור ואית ליה אסמכתא מקראי דודאי לפי דברי הרב אינו מנכה משכרו כלום.

ה) לענין תגלחת בחול המועד לקטן שמחנכין אותו לתגלחת ועושין אותו יום שמחה מותר על ידי ספר ישראל שאין לו מה יאכל שאם יסתפר על ידי נכרי אין כל כך שמחה ועוד דלא מסמנא מילתא לקטן לגלחו תגלחת ראשונה על ידי נכרי וגם לכתחלה יכול להניחה לחול המועד כדי להרבות בשמחה כך מתבאר בדברי האחרונים ועיין נחפה בכסף ח"ב שהאריך בזה כן כתב הרב חכמה ומוסר ד' קס"ג אות ג' ודברי הרב נחפה בכסף הם בד' ז' ע"ג ואילך וכתב הטעם שנהגו להרבות שמחה בתגלחת ראשונה בתופים ובמחולות הוא משום חיבוב מצוה שמניחין לו פאה בראשו גם הרב שלחן גבוה סי' תקל"א מחודש ב' כתב שכן ראה מעשה בעיהק"ו ירושת"ו להתיר וכן ראיתי בספר התקנותוהסכמות ומנהגים של עיר קדשינו ירושלים תוב"ב (שנדפס בשנת תרמ"ג) בדיני יום טוב וחול המועד ד' נ"ו ע"ב שכתב בשם הרב מזבח אדמה ד' ז' ע"ד דבעיר הקודש נהגו לגלח הקטנים בבית הכנסת בשמחה גדולה והספר יהיה ישראל עני (כלומר שאין לו מה יאכל) וסתמו כפירושו דתגלחת הקטנים דקאמרי היינו תגלחת ראשונה ומה שיש לפקפק בזה מצד קדושת בית הכנסת עיין מה שכתבתי במערכת בית הכנסת אות

יו"ד (בשדי חמד ח"א): ו) מה שנמצא בדברי הפוסקים להקל משום שמחת יום טוב גם בחול המועד יש להקל שגם הוא בכלל יום טוב לענין שמחה כמו שכתב בסי' תקכ"ט כן כתב הגאון מוהר"ש זלמן בש"ע שלו סי' תס"ז אות ה' וקצת נראה כן ממה שהביא הרב מגן אברהם בסי' תל"ג סק"ח בשם שלטי הגבורים וכנסת הגדולה דאם נהגו שלא לצוד דגים בחול המועד יכולים לחזור ממנהגם משום שממעטים בשמחת יום טוב ופשט הדברים מורים דלאו דוקא סמוך ליום טוב אחרון התירו משום מניעת שמחת יום טוב אחרון אלא גם בימים ראשונים של חול המועד שרי חכימייא משום מניעת שמחת יום טוב ובקונטריסי מצאתי שכתבתי בשם הרב כסא אליהו בסי' תמ"ו שכתב בשם חידושי הריטב"א לסוכה ד' ל"ח ע"ב שפירש מה שאמרו בש"ס הכא ביום טוב שני עסיקינן דרוצה לומר חול המועד ואגב ארחין שמעינן דחול המועד מיקרי יום טוב עכ"ד הריטב"א וכתב הרב כסא אליהו דגם מה שאמרו בש"ס המוציא חמץ ביום טוב וכו' פירושו בחול המועד ע"כ מצאתי כתוב ואם כן גם לענין מניעת שמחת יום טוב לא נפלאת היא לומר דגם חול המועד בכלל.

גם מרן חיד"א בס' יוסף אומץ הביא דבריו הרב זכור לאברהם בח"ג ד' י"ד ע"ג כתב דבן ארץ ישראל שנמצא בחוצה לארץ ודעתו לחזור לארץ ישראל והפצירו בו להתפלל מוסף ביום טוב שני (שהוא אצלו חול המועד) ואינו יכול לפרסם בפני ההמון כי אצלו חול המועד הוא יכול לומר את יום טוב מקרא קדש דגם חול המועד נקרא יום טוב ע"ש ובמגן אברהם סי' ת"ץ סק"ב וברכי יוסף ושערי תשובה ובית מאיר שם וכיון דבעיקר חיוב שמחה ביום טוב נכללים גם ימי חול המועד כמבואר בדברי הרמב"ם בפרק ו' מהלכות יום טוב הלכה י"ז מסתברא ודאי דכשהתירו איזה דבר משום שלא למנוע משמחה גם בחול המועד התירו כשיש מניעת שמחה (ומדברי רבינו עקיבא איגר בתשובה בהשמטות לסי' א' נראה קצת דסובר דחול המועד אינו נקרא יום טוב שממה שכתב הרמב"ם בהלכות יום טוב פרק ו' הלכה ו' כשם שחייב לכבד ולענג את השבת כך חייב בכל ימים טובים וכו' דקדק דדוקא ביום טוב חייב בכיבוד ועונג ולא בחול המועד אך יש לומר דעיקר דקדוקו מדשני הרמב"ם בלישניה מדין ו' לדין י"ז עי"ש):

וראיתי להרב ימי שלמה ד' קס"ט ע"ב שכתב בשם הרב טורי זהב סי' תרפ"ח (ט"ס הוא וצ"ל סי' תרס"ח) סק"א דלא מצינו בשום מקום דחול המועד איקרי יום טוב וכתב בשם הרב עושה שלום שהקשה דמש"ס דסוכה מוכח דחול המועד איקרי יום טוב והרב ימי שלמה תירץ דיום טוב שני אקרי אבל יום טוב סתם לא איקרי ולא ראו דברי הריטב"א הנ"ל ועיין בבית מאיר סי' תרס"ח ויותר יש לתמוה שלא ראו דברי הרבנים קהלת יעקב

במענה לשון ח"ב סי' רס"ז ויעיר אזן מערכת היו"ד אות ז דהקושיא על הרב טורי זהב מההיא דסוכה של כת הקודמין היא והרב אליהו רבה נדחק ליישב וכן הרב המגיה בס' באר יעקב ולא הוטבו דבריהם בעיני מרן חיד"א שם והביא דברי הריטב"א הנ"ל עי"ש ולהרב יפה ללב יצ"ו ח"א סי' ר"ח אות ו': והרב ערך השלחן בסי' קפ"ח אות ה' הביא מה שכתבו הרשב"א והריטב"א והרדב"ז דחול המועד איקרי יום טוב ותלי תנא הא מילתא במחלוקת הראשונים אי איסור מלאכה בחול המועד מדאורייתא דלמאן דאמר דהוא דאורייתא הוי יום טוב ולמאן דאמר דאינו אלא מדרבנן לא מיקרי יום טוב ומסיק כיון דלהרשב"א והריטב"א והרדב"ז מיקרי יום טוב יכול לומר בברכת המזון בחול המועד הרחמן ינחילנו יום שכולו טוב ולא הוי שקרן ובקונטריס הכללים במערכת המ"ם אות קל"ו רשמתי דיש כמה פוסקים קדמונים דנקטי דמלאכה בחול המועד אסור מן התורה ואם כן לדידהו חול המועד מיקרי יום טוב ולפי מה שהבאתי שם דדעת הרמב"ם דמלאכה בחול המועד היא אסורה מדרבנן אתי שפיר בפשיטות מה שדקדק רבינו עקיב"א הנ"ל מדברי הרמב"ם לפי דברי הרב ערך השלחן דהא בהא תלי כמובן:
ז) אודות פתיחת החנויות בחול המועד נתקלקלה השורה באיזה מקומות בעונותינו הרבים ופשתה המספחת מימים ימימה עד שנעשה להם כהיתר ומי שיש בידו לגדור את הפרצה הזאת אשרי חלקו ויעל על במותי ההצלחות ושובע שמחות חתם סופר א"ח סוף סי' א' ובעיר הזו היה המנהג פשוט שלא לפתוח שום חנות למשא ומתן חוץ ממידי דמיכל ושמעתי שהאיש הידוע א"ב לכל הקילקולים זלזל במנהג זה ופרצו העם הגדר ובבואי הנה השתדלתי מאד להחזיר עטרה ליושנה ולא עלתא בידי.
ותא חזי מה בין דורות לראשונים לדורות אחרונים בדורות ראשונים בימי רבינו מוהר"י בן מיגאש הסכימו קהל ועדה מישראל שלא לשאת ולתת בחול המועד אף פרקמטיא אבודה אף מי שאין לו מה יאכול ולא לפתוח חנות כלל ויברך אותם על שקבלו ככה למיגדר מילתא ככתוב בתשובותיו סי' קמ"ה והביא דבריו מרן חיד"א בס' ברכי יוסף סי' תקל"ז והיא ל"ו נדפס"ה בתשובותיו שבסוף ס' לקוטות הרמב"ן וגם בדורו של הרב מוהרשד"ם נמצא שתקנו כזאת בעיר אחת חכמיה זקניה ושופטיה אשר ראו שהיו מקילין בקדושת חולו של מועד בענין מקח וממכר שלא היו מבחינים בין דבר האבד לאינו דבר האבד לכן הסכימו בגזרת נח"ש למיגדר מילתא ואסרו כל מקח וממכר וכן התנהגו שנים רבות מימות אבותיהם ונשאל הרב (בחיו"ד סי' ק"ך) על שמורה אחד הורה היתר למכור דבר האבד על ידי שיתן המוכר ממה שימכור סך פלוני לקופת ההקדש ובתשובתו הרבה להשיב אפו ול"ו יעיר כל חמתו על המורה ההוא שעבר חק והפר ברית

כי על פי הדין אין היתר להסכמה זו שהיא למיגדר מילתא שלא יבואו למכור גם דבר שאינו אבד שאסור על פי הדין והסכמה כזו אין לה היתר כלל ומה גם שהבנים נוהגים כן מכח אבותיהם ואיכא משום אל תטוש תורת אמך וכההיא דבני בישן דלא הוו אזלי מצור לצידן ואתו קמיה דר' יוחנן אמרו ליה אבהתין הוה אפשר להו דלא למיזל אנן לא אפשר לן אמר להו כבר קבלו אבותיכם וכו' בפרק מקום שנהגו ד' נו"ך סוף ע"ב) ואם היה אפשר בהתרה למה לא היתר להם ר' יוחנן אלא ודאי מה שנהגו אבותינו הוי כמו תורה שאין להם פתח וכו' ואליבא דכולי עלמא המורה לצעקה שהורה להם היתר עליו נאמר שוטה רשע וגס רוח ר' יוחנן לא מלאו לבו להתיר לבני בישן והוא יזיד להתיר ומה שחשב לתקן בתת דבר לצדקה צדקה זו עליו לצעקה החפץ לה' בעולות הלא שמוע אל התורה והמצות אוהב ה' מכל צדקה שונא גזל בעולה וכו' והמתיר ראוי לעונש וכו' אלו תורף דב"ק ועתה בעונותינו בדורות אחרונים עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו כל מי שהוא חכם בעיניו מתיר איסורים ודבריו רצויים ומקובלים בעיני העם כי אותה הם מבקשים ואנשי אמונה המאמינים בתורת ה' תורה שבכתב ושבעל פה הנם מועטים כי באמת לו ידעו והאמינו בדברי רז"ל ובטחו בדבריהם הקדושים לא היו פורצים גדר והאמינו בה' ובעבדיו הנאמנים כי יותר ממה שירויחו במשאם ומתנם בחולו של מועד באיסור ירויחו לאחר המועד בהיתר וטוב להם בעולם הזה ובעולם הבא כמו שמצינו בש"ס בפרק קמא דמועד קטן דף יו"ד ע"ב דרבינא הוה ליה עיסקא דהוה מזדבן בשיתא אלפי שהיה לזבונה בתר חולא דמועדא וזבניה בתריסר אלפי הנך רואה דבשתים עלתה לו להרויח בכפל וטוב לו לעולם הבא הנה שכרו אתו בקיומו מצות ה' ברה וכבר הביא מעשה זה רבינו מוהר"י אבן מיגאש בתשובתו הנזכרת להוכיח ממנו כי הירא ובוטח בהשם יתעלה שכרו כפול בעולם הזה מלבד רב טוב הצפון בעולם הבא וכן הדבר במכבד את המועדות (כלומר חולו של מועד) ומוציא הוצאות להתענג בהם באכילה ושתיה לשם שמים זוכה בכפלים כמו שכתבו בשם רבינו האר"י כי אותיות מועד אות ראשונה היא מ' שמספרה ארבעיסושאר האותיות ועד עולות במספר שמונים לרמוז שהמוציא ארבעים לכבוד המועד יתברך וימצא שמונים וכפי אשר הוגד לי בימים הראשונים שפרצה הפרצה הזאת בעיר הזאת לא היו כל כך מתמידים במשאם ומתנם להשכים ולהעריב כמעשיהם בחול והיו משנים כמה שינויים משאר ימות השנה היינו שלא היו משכמים להתפלל כבכל ימות השנה אלא מאחרים התפלה קצת ואחר כך היו הולכים לביתם לשתות מים חמין ולאכול פת של שחרית ובחצי היום ישובו לביתם לעשות סעודת היום ולפנות ערב כשתי שעות קודם הלילה סגרו חנותיהם ושבו כלם לביתם להתפלל מנחת ערב

ולהתענג בחברת חברים וכיוצא וגם בהיותם בחנויותיהם לא פתחו החנות לגמרי כי אם מגלה טפח ומכסה טפחיים להורות נתן כי קדוש היום לאלוקינו ובעלי מלאכות שבתו כולם ממלאכתם כלל כלל לא והנה בעתה מוחלפת השיטה אישתני לגריעותא משכמים ומערבים מבוהלים ודחופים יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב ומהם בחשכה יתהלכו כשעה או שתים בלילה ישובו לביתם והן רבים עתה אשר לא ילכו לביתם לא אחר תפלת שחרית ולא בחצי היום לסעוד וכולם דלתות חנויותיהם פתוחות לרוחה "זאת המנוחה" "משא"ת וארוכ"ה" "תחת אשר לא עבד ה' בשמחה" "ואף בעלי אומניות פשטו את ידם במלאכה" "ואין בידנו למחות על ככה" "עד יערה עלינו רוח טהרה ומלאה הארץ דעה לעבדו שכם אחד על כן יאמר אשרי העם שלו ככה" בב"א ולענין פועל שאין לו מה יאכל עיין לקמן אות י"ט:

ומי שאינו שומר דת ישראל ועושה סחורה בחול המועד ורוצה לקנות איזו סחורה ומבקש מאיזה ישראל הבקי באותה סחורה לבקר אותה בחול המועד הטובה היא אם רעה נשאל על זה מרן החבי"ף בס' חקקי לב סי' ט"ו והאריך להוכיח דאסור לבקרה לו לא מיבעיא אם יצטרך לעשות איזה מעשה כדי להבחין הסחורה אלא אף אם לא יצטרך לעשות שום מעשה כי אם דבור בעלמא ובדבורו נעשה קנין הסחורה אסור לבקרה שלא לסייע ידי עוברי עבירה ומי יתן והיה בידינו לקלקל ולהפר מעשיו וכו' אבל חלילה לסייעו וכו' אלו תורף דב"ק: והנה בדברי הפוסקים בסי' תקל"ט מבואר היתר מקח וממכר ביריד וספינה הבאה או שיירא וכו' עי"ש בסעיף ה' דאין היתר ביום השוק הקבוע בכל שבוע שאם לא ימכור ביום השוק שבוע זו ימכור ביום השוק שבוע שאחריו וכתבו רבנן בתראי בשם הרב בית דוד דאם מצויים יותר קונים ביום השוק שבחול המועד התיר מוהריק"ו ומזה נראה ללמוד דכשהוא סמוך לחגם שהדבר ידוע דשכיחי קונים יותר מזמן אחר דמותר וצריך לעיין בדברי הרב בית דוד בגופן שלהן אם רק ביום השוק הוא שהתיר כדמשמע מדברי האשל אברהם (אשר סביב הש"ע שעם באר היטב) שהביא דבריו על הדין שבש"ע דיום השוק אסור דמסתברא דגם בשאר ימים יתיר מטעם הנ"ל ובספר ויען אברהם לגדול בדורנו הגאבד"ק איזמיר מוהרא"פ יצ"ו כתב בסי' מ' שנשאל על שהיה חג הסוכות סוף ימי ראמאזאן (ימי תענית הישמעאלים) שמתרבה המשא ומתן וזמן זה הוא להם עיקר ההדוחה בכל השנה והשיב דלפי מה שכתב הרב פרי מגדים באשל אברהם סי' תקל"ט להתיר ביום השוק לפתוח חנות בחול המועד דנמכר יותר (חפשתי ולא מצאתי שם היתר ליום השוק והרי שלחן הלכה פסוקה דאין היתר משום

שהוא יום השוק) נלמוד בכל שכן לימי ראמאזאן כי הוא רק פעם אחת בשנה וכו' והעידו לפניו שגם הרב בע"ס חינא וחסדא הורה להתיר אלו תורף דב"ק:

ח) חול המועד לענין נישואין בלא סעודה אך למותר להרבות דברים כי גלוי לכל יודעי דת דאסור ואף למה שכתב רש"ל כתובות מ"ג בדעת התוספות הא סיים דכל הפוסקים אסרו אפילו כניסה לחוד ועוד דבזמנינו דהקידושין ונישואין תכופים זה אחר זה גם לרש"ל בדעת התוס' אסור בלא סעודה ולפירוש מוהרש"א מדרבנן מיהא אסור לכולי עלמא אף בלא סעודה וכדבריו מבואר באסיפת זקנים שם בשם התוס' ונעלם ממגן אברהם סי' תקמ"ו ובחר בישוב לקושית רש"ל ומסיק לאיסור וכן נשמע מהבית יוסף ד"ה (כתב הרמב"ם) ובבית שמואל סי' ס"ד סק"ו מובא דעת הרשב"א דעיקר שמחה הוא הנישואין סוף דבר אין לצדד להתיר ואפילו בלא סעודה אסור שו"ת עטרת חכמים (להגאון אמרי ברוך) סי' ז' כן מצאתי כתוב בקונטריסי שהעתקתי בשמו כשראיתי הספר הזה בהיותי בבית הרב בעיר הסמוכה ועתה ראיתי בס' קנין פירות במערכת חתן אות ה' ד' מ"ח שכתב דהרב מוהר"א קאפסאלי בתשובה כתיבת יד כתב כשנמצא חתן בקהל יכול להיות חתן תורה שהחתן נקרא מלך ומלך במלכה דבר נאה ומתקבל ובלבד שיהיה בקי בקריאה ויראת ה' על פניו ושכתב על זה הרב כנסת הגדולה בסי' תרס"ט בסוף הגהת הטור שלא ידע לשער חתן בשמחת תורה היכי משכחת לה מאחר דקיימא לן אין נושאין נשים במועד ואם נשא בערב החג הרי בשמחת תורה כבר נשלמו שבעת ימי המשתה ואי במחזיר גרושתו שמותר להחזירה במועד הא יום שמחת תורה הוי יום שלישי ונושא בעולה אין לו אלא יום אחד לברכה ושלשה לשמחה ושבס' שיירי כנסת הגדולה שם כתב דשפיר משכחת לה אפילו בנשא בתולה ומיירי שלא עשה סעודה שכתבו התוס' בכתובות דנישואין בלא סעודה שרי במועד ומוהראנ"ח בח"ב סי' מ"ב נסתפק בזה עכ"ל וציין לעיין בעו"ש (בעולת שבת) ריש סי' תקמ"ו ושלשה ספרים הנ"ל אין מצויים אצלי אמנם ראיתי להרב מאמר מרדכי בריש סי' תקמ"ו שכתב דבשיירי כנסת הגדולה שם כתב בשם מוהראנ"ח דלטעמא קמא שבש"ס (במה שאין נושאים אשה במועד) מדכתיב ושמחת בחגך ולא באשתך אסור לעשות נישואין בחול המועד אפילו בלא סעודה ושנחלק עליו דנעלם ממנו דברי התוס' בפרק נערה שנתפתתה דנשואין בלא ברכה שרי והרב מאמר מרדכי הרבה לתמוה עליהם שנעלם מהם דמבואר בדברי הריב"ש סי' ר"ס דבנישואין אפילו בלא סעודה אסור ושכן מוכח מתוך תשובת הרשב"א שהביא מרן הבית יוסף וכן משמע מפשט לשון הש"ס והפוסקים:

והנה בענין זה כתב אלי רב גדול בדורנו מומחה ופקיע יצ"ו מזה זמן רב וראיתי להעתיק פה את דבריו ואשר השבתי לו בקבלת מכתבו (בשנת התר"ל בערך) ואם יתחדש לי דבר אכתוב בסיום דברי מכתב תשובתי וז"ל הרב הנ"ל יצ"ו אכתוב מה שראיתי בהשקפה ראשונה דבר תמוה במגן אברהם סי' תקמ"ו בדין אין נושאין נשים דמסיק דאנן קיימא לן כשמואל ואף נישואין בלא סעודה אסור זו מנא ליה דקיימא לן כשמואל הא הלכתא כרב באיסורי עיין בכורות מ"ט ובכמה מקומות ואי משום דאית דאמרי דר' אלעזר אמר ר' הושעיא אמר דבר זה עיין בכסף משנה פרק י"ח מהלכות שבת הלכה ג' (צ"ל הלכה ה' כמו שיראה הרואה) דכתב דפסק הרמב"ם כוותיה נגד ר' יוחנן משום שהוא רבו והנה לדין יש תשובה דשמא פסק גם כן כר' יוחנן לפי מאי דמסיק הגמרא בשבת דף ע"ו ואיפכא אתמר ר' יוחנן אמר פטור ריש לקיש אמר חייב באורתא אמר הכי ולצפרא הדר ביה ועיין פרק א' מהלכות חגיגה הלכה ד' דפסק הרמב"ם כר' יוחנן לגבי ר' הושעיא ועיין ביד מלאכי בכללי הריש ועיין בית מאיר סימן ס"ד סעיף ו' דעתו כמו שכתב מוהרש"א כתובות מ"ז דבלא נישואין הוי מדרבנן ובהרמב"ם גם כן מבואר דכתב בהלכות אישות פרק יו"ד הלכה י"ג יש לאדם לישא נשים רבות כאחת ביום אחד ומברך ברכת חתנים לכולם כאחת אבל לשמחה צריך לשמוח עם כל אחת שמחה הראויה לה ואין מערבין שמחה בשמחה ובדין י"ד כתב דאין נושאין נשים בחול המועד לפי שאין מערבין וכו' שנאמר מלא שבוע זאת מביא דרשת הירושלמי ר"י בא שמע לה מן הדא מלא שבוע זאת ובפרק ז' מהלכות יום טוב הלכה ט"ז כתב ואין נושאין נשים במועד כדי שלא תשתכח שמחת החג בשמחת הנישואין אבל מחזיר גרושתו ומארסין נשים במועד ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין ולא סעודת נישואין שלא יערב שמחה אחרת בשמחת החג משמע שעל נישואין מביא טעמיה דרב ועל סעודה טעמיה דשמואל כל זה היפך הרב מגן אברהם וכמה מחברים כתבו דהרמב"ם סובר דרב ושמואל לא פליגי והאי סוגיא דכתובות מ"ז דמסר לה בשבתות וימים טובים יתרץ הרמב"ם כשארי תירוצים מהתוס' ואולי יש תחת כתה"ר שו"ת מוהראנ"ח ח"ב יראה לעיין בסי' כ"ב שהביא הרב לקט הקמח שמדבר על דבר נישואין בלא סעודה אם כבר הכין צרכי סעודה יודיע סוף דעתו בזה עכ"ל שיחל"א:וזאת תשובתי א') חזה הוית אר"ש זבת חלב ודבש כאן שנה רבי תילי תילין גופי הלכות בקצר אמיץ ורצונו זהו כבודו להשתעשע בדבריו הנעימים ואומר הנני פתח דברו יאיר ול"ו יעיר על דברי הרב המגן אחד היה אברהם במה שכתב דקיימא לן כשמואל וכו' ואמר מר דלא ידע זו מנא ליה דהא מסורת בידינו הלכתא גמירי לה כרב באיסור ועלה על דעתו ליישב משום דאמרינן במועד קטן דר' אלעזר אמר ר'

הושעיא אמר נמי כשמואל משום דאין מערבין שמחה בשמחה ונקיטינן כר' אושעיא לגבי רב וכמו שכתב הרב המגיד בפרק י"ח מהלכות שבת ושוב דחאו ככתוב בדב"ק והנה לשונו אינו מדוקדק אחרי מחכ"ת דמשמע דבא להקשות על דברי הרב מגן אברהם דמנא ליה דלדינא נישואין בלא סעודה אסור וזו אינה קושיא דודאי קושטא הוא דמוכח מדברי הפוסקים דנישואין בלא סעודה נמי אסור וכבר כתב כן הגאון מוהרש"ל על דברי התוספות כתובות דף מ"ז ד"ה דמסר וכו' והרב מגן אברהם רמז לדבריו וז"ל מוהרש"ל ומכל מקום כל הפוסקים לא סברי הכי ואסרי אפילו כניסה לחוד ע"כ וכן כתב הריב"ש בסי' ר"ס הביא דבריו הרב מאמר מרדכי בסי' תקמ"ו אות א' וז"ל וריקודין ומחולות אין זו שמחה האסורה אלא שמחה האסורה הוא כשהחתן שמח עם אשתו ובנישואין אפילו בלא סעודה איכא שמחה כשנושא אותה ונכנס לחופה וכן באירוסין עם סעודה עכ"ל וכן כתב הריטב"א בחידושיו למועד קטן שהביא מרן חיד"א בס' ברכי יוסף ונביא דב"ק להלן בס"ד ואם כן ודאי אין שום תרעומת על הרב מגן אברהם בעיקר הדין אלא במאי דיהיב טעמא משום דנקיטינן כשמואל בהא הוא דאיכא למשדי נרגא דאכתי לא נפקינן ידי חובה בהכי דהא טעמא בעי אמאי פסקו הפוסקים כשמואל מאחר עלות כלל גדול הלכתא כרב באיסורי ונראה דשפיר מצינן למימר משום יתובי דעתין דפסק כשמואל משום דקאי ר"א כוותיה ומה שדחה כתה"ר דאם לדין יש תשובה וכו' ככתוב בדב"ק לא ירדתי לסוף דעתו במה שכתב דשם פסק גם כן כר' יוחנן וכו' דהרי מסקנת הש"ס הוא דבמוציא עצה כמלא פי פרה לפרה הוא דפליגי ר' יוחנן סובר דפטור וריש לקיש סובר דחייב ולפי גירסת הרב המגיד ר' הושעיא הוא דאמר חייב ופסק הרמב"ם כן הרי דפסק דלא כר' יוחנן וכל שכן דאית לן למיפסק דלא כרב לגבי ר' אושעיא דהא קיימא לן רב ורב יוחנן הלכה כר' יוחנן ואם לגבי ר' יוחנן נקיטינן כר' אושעיא כל שכן לגבי רב ויעויין בדברי הרמב"ם פרק ה' מהלכות כלאים הלכה ט"ז וכתב הרדב"ז בשו"ת החדשות ח"ב בלשונות הרמב"ם סי' רפ"ט דנראה לו להגיה קצת וכצ"ל ינפץ אותו אביב כדי להשחיתו ואם מצאה שנעשית דגן הרי זה תשרף שהכל אסור בהנאה ולפי זה פסק שם הרמב"ם כר' אושעיא לגבי רב ואף לגירסת הספרים דנראה דפוסק כר' יוחנן וכן כתב שם מרן כסף משנה כתב על זה הרדב"ז דפסק כר' יוחנן דנקיטינן כותיה דמסתבר טעמיה הרי דמסתמא פסקינן כר' אושעיא נגד ר' יוחנן וכל שכן נגד רב והנה בדברי הרדב"ז כתב וז"ל ופסק כר' יוחנן דקיימא לן כותיה ומסתבר טעמיה דכיון דאמר קרא פן תקדש מה לי הביאה שליש וכו' משמע מדבריו דתרי טעמי יהיב וחדא ועוד קאמר למאי דפסק כר' יוחנן האחד משום דנקיטינן כוותיה והשני משום דמסתבר טעמיה אך נראה לי הדל

דטעות סופר יש בדב"ק וצ"ל דקיימא לן כותיה דמסתבר וכו' וחדא קתני משום דאם לא כן מלבד דקשה עליו דאיך פשיטא ליה לומר דקיימא לן כר' יוחנן לגבי ר' אושעיא ואדרבא איפכא מסתברא דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ור' אושעיא רביה דר' יוחנן הוה וכן הקשה על דבריו הרב נחמד למראה בח"א דף פ"ז ע"ב עי"ש זאת ועוד דאם נאמר דתרתי קתני אם כן נמצא דפשיטא לן דכי פליגי ר' אושעיא ור' יוחנן אית לן למינקט כר' יוחנן ואי הכי קשה איך ניחא ליה להגיה בדברי הרמב"ם באופן שיהיו דבריו מסכימים לסברת ר' הושעיא מאחר דלא נקיטינן כותיה וגם לא מסתבר כותיה דאף אי לא נימא דמסתבר כר' יוחנן כדאמר מר ברישא מכל מקום איפכא נמי דמסתבר כר' אושעיא זו לא שמענו ואם כן איך נחה דעתו דעת עליון לומר דיש טעות בדברי הרמב"ם ולאוקומי מילתיה כר' אושעיא אלא ודאי דט"ס יש וצ"ל דקיימא לן כוותיה דמסתבר טעמיה ורוצה לומר דאף דבעלמא כי פליגי ר' אושעיא ור' יוחנן נקיטינן כר' אושעיא הכא פסקינן כר' יוחנן משום דמסתבר טעמיה ונדחק לומר דמסתבר טעמיה כדי למצוא סעד וסמך למאי דפסק הרמב"ם כר' יוחנן לגבי ר' אושעיא ושוב כתב דאין צורך דיש ט"ס וכו' זה נראה לי מוכרח בדברי הרדב"ז:

הן אמת דמגוף דברי הרמב"ם הנ"ל אף לפי גירסת הרדב"ז דנראה דפוסק כר' אושעיא אין להכריח מזה דסבירא ליה בעלמא דנקיטינן כר' אושעיא לגבי ר' יוחנן דיש לדחות על פי מה שכתב הגאון מהר"א מווילנא בפירושו על המשניות שם בפרק ה' דכלאים שכתב להכריח דקשין של תבואה של כלאי הכרם מותרים מדתניא בבבא בתרא דף ל"ו ע"א דאכלה ערלה וכלאי הכרם הרי זו חזקה ומיירי בדאכל זמורות ומה שהוקשה לרבותינו התוספות מההיא דתנור שהסיקו בקליפי ערלה ונדחקו ליישב ומשמע דקשין אסורין כתב הגאון דההיא בקשין של תלתן אבל קשין של תבואה מותרים עי"ש דב"ק ואם כן אין להכריח מזה דבעלמא נקיטינן כר' אושעיא לגבי ר' יוחנן דשאני התם דתניא כותיה ועיין שם בגוף דברי הגאון שהעתיק בדברי הירושלמי ר' יהושע במקום ר' אושעיא מכל מקום מדברי הרדב"ז מוכח שפיר כדכתיבנא דנקיטינן כר' אושעיא לגבי ר' יוחנן וכל שכן לגבי רב וכמו שעלה ע"ד מעכ"ת שיחל"א: ב') ולאית דאמרי בגמרא דר' חנינא אמר כותיה דשמואל דטעמא משום דאין מערבין שמחה בשמחה אית לן למינקט כותיה לפום מאי דמסיק הגאון יד מלאכי בסי' תקנ"ז דנקיטינן כרבינו חננאל שדבריו הם דברי קבלה וסבירא ליה דכי פליגי רב ור' חנינא הלכה כר' חנינא דרביה דרב הוה והביא שגם הרי"ף והרא"ש והר"מ וסמ"ג סוברים דר' חנינא רביה דרב הוה ושגם הראב"ד נראה שנוטה דעתו כדעת רבינו חננאל ויעויין למרן חיד"א בס' יעיר אזן מערכת החי"ת אות

ל"א שהוסיף להביא משו"ת הרשב"ץ ס"ג סוף סי' קל"ה ומדברי הרשב"א בחידושיו ועיין שם שדחה ראיית הרב יד מלאכי במה שתפס במושלם דר' חנינא היה רבו של רב על פי מאי דמשמע ליה מדברי הרי"ף והרא"ש בההיא דאל יבקש מטו מחבירו וכו' דגרסי רבו שאני אלמא דר' חנינא רביה דרב ועל זה דחה מרן חיד"א כיעי"ש ועל שאר הראיות כתב דצריך פנאי להתבונן בהם ומכל מקום נראה דמודה דכיון דרבינו ישעיה והרמב"ן והרשב"א והריטב"א הביאו סברת רבינו חננאל לפסוק כר' חנינא לגבי רב הכי נקיטינן יעי"ש ובס' מחזיק ברכה סי' תר"ו ועוד דהא הגאון יד מלאכי מכריח שם דנקיטינן כר' חנינא לגבי ר' יוחנן ועל זה לא מצא שום דחיה מרן חיד"א ונקיטינן כר' חנינא לגבי ר' יוחנן וכל שכן דנקיטינן כוותיה לגבי רב ואם כן במאי דקמן בין לאית דאמרי דר' אושעיא קאי כשמואל ובין לאית דאמרי דר' חנינא קאי כשמואל בהאי טעמא דאין מערבין שמחה בשמחה נקיטינן כוותיה דשמואל וק"ל:

ג') והנה מדברי הרמב"ם בפרק שני מהלכות כלים דין ז שכתב סתם דסנדל של בהמה של מתכת טמא ולא חילק בין מאוס ובין כבד לקל מוכח ודאי דבכל ענין מטמא וכר' חנינא שבת ד' נ"ט ע"א דלא כרב ודלא כר' יוחנן דלדידהו יש לחלק בין ראוי לשתיה לאינו ראוי ובין ראוי לרוץ בו לאינו ראוי ומדלא חילק הרמב"ם מוכח ודאי דפוסק כר' חנינא לגבי רב ולגבי ר' יוחנן וכדכתב הגאון שושנים לדוד בפרק י"ד דמסכת כלים משנה ה' ועיין שם שתמה על דברי רבינו עובדיה שם דמפרש דראוי לשתות בו מים דמשמע דפוסק כרב ועל זה תמה דהיה לו לפרש אליבא דרבי חנינא דאית לן למינקט כותיה דקשיש מנייהו והוא חברו של ר' חייא ע"ש ואף דמה שמתמיה על רבינו עובדיה אין זה כל כך מן התימה לפי מה שכתב הגאון יד מלאכי שם דשלמים וכן רבים סוברים כרב לגבי ר' חנינא וכל שכן כר' יוחנן לגבי ר' חנינא כיעי"ש מכל מקום האמת תורה דרכה דדעת הרמב"ם לפסוק כר' חנינא מדסתים ותני דסנדל של בהמה של מתכת טמא ולא חילק והוא הדין בהאדקמן אית לן למיפסק כר' חנינא לגבי רב ואף אם נדחה לומר דמההיא דהרמב"ם בהלכות כלים הנ"ל לא נכריח דפשיטא ליה דהלכה כר' חנינא לגבי רב דאימור דמספקא ליה אי הלכה כרב או כר' חנינא וסתם שם לחומרא ולא נילף לעלמא דנקיטינן כר' חנינא לגבי רב ור' יוחנן ומכל מקום אף אם נאמר כן במאי דקמן דלטעמא דאין מערבין שמחה בשמחה נפיק מניה חומרא על פי מדותיו של הרב מגן אברהם דאפילו בלא סעודה אסור אית לן למינקט כוותיה ויתכן עוד דאף הסוברים דנקיטינן כרב לגבי ר' חנינא וכן למה שנראה מדברי הרמב"ם דהלכות חגיגה פרק א' הלכה ד' דפוסק כר' יוחנן לגבי ר' אושעיה אף אי נימא דלדידיה הוא הדין נמי דפסקינן

כרב לגבי ר' אושעיא מכל מקום בענין זה אפשר דמודו כולי עלמא דפסקינן כר' חנינא או כר' אושעיא משום דעד כאן לא סבירא ליה דנקיטינן כרב או כר' יוחנן לגבי ר' חנינא ור"א אלא דוקא היכא דפליגי אינהו לחודייהו מה שאין כן הכא דהא איכא מר שמואל דקאי כותיה דסבירא ליה דטעמא משום דאין מערבין שמחה בשמחה אפשר דלכולי עלמא הכי נקיטינן:

ד') ובהכי תנוח דעתינו ממאי דהוה קשיא לי על דברי הרב לחם משנה פרק א' מהלכות חגיגה הלכה ד' על מה שתמה מרן בכסף משנה מדוע פסק כר' יוחנן ולא כר' הושעיא שהיה גדול ממנו כתב לתרץ דאין זה ר' הושעיא שסידר הברייתות דא"כ לא היה לו להש"ס להזכירו אמר ר"י שהזכיר ר"י ואחר כך הזכיר דבריו אלא ודאי ר' הושעיא אחר ואמורא ולכך פסק דלא כוותיה והוה קשיא לי על דבריו דמה יענה ביום שידובר בו פסק הרמב"ם בפרק י"ח מהלכות שבת הנ"ל דפסק כר' הושעיא הגם דמילתיה דר"י הוזכר תחלה והא ודאי דוחק לומר דהרב לחם משנה סובר דהיה גורס בזה דברי ר' הושעיא קודם דלא ראינו גירסא זו ואם כן אמאי פסק כותיה דר' הושעיא ואם היה גורס הרמב"ם כגירסתינו דגרסינן ר"ל במקום ר' הושעיא אם כן טעמא בעי אמאי פסק כר"ל נגד ר"י מאחר דקיימא לן כר"י לגבי ר"ל בכולי תלמודא לבר מתלת כידוע: אמנם על פי האמור דאף למאי דפסיק כרב או כר"י לגבי ר' הושעיא מכל מקום מודה דהיכא דאיכא אמורא אחר דקאי כוותיה הכי נקיטינן ניחא והוא דאפשר לומר דהרב לחם משנה סובר דהרמב"ם בההיא דהלכות שבת היה גורס כגירסתינו ר"י ור"ל ופסק כר"ל משום דקושטא הוא דר' הושעיא קאי כוותיה בירושלמי וכמו שכתב הגאון מוהר"ן טריויטש בהגהותיו על הר"מ הנקרא קובץ על יד וכיון דאיכא אמורא דקאי כוותיה אמטי להכי פסקינן כוותיה והכי נמי בהא דקמן אף למאן דסבירא ליה בעלמא לפסוק הלכה כרב או כר' יוחנן לגבי ר' חנינא וכן לגבי ר' הושעיא הכא מודה משום דשמואל קאי כוותיה וק"ל:

ובחפשי בזה מצאתי ראיתי להרב משק ביתי בסי' תקל"ה שעמד על דברי הרב לחם משנה דהלכות חגיגה הנז"ל ממאי דפסק הרמב"ם בהלכות שבת הנז"ל וכן הקשה הרב הפרד"ס בס' אות היא לעולם ח"ב בד' קכ"ח ע"ג ולעניות דעתי נראה כדכתיבנא ואגב ריהטאי זה חזיתי ואספרה דהרב משק ביתי שם רצה ליישב קושית מרן כסף משנה בפרק א' מהלכות חגיגה הנז"ל על פי מה שכתב הרב פרי חדש במשנה ח' פרק ג' מהלכות עבודת יום הכיפורים הלכה ד' דאף דנקיטינן הלכה כר' יוחנן לגבי ר' אלעזר מכל מקום כיון דהש"ס מביא תחלה דברי ר' אלעזר שמעת מינה דהכי הלכתא ודכוותא נמי בההיא דהלכות חגיגה כיון דהש"ס מביא מילתיה דר' יוחנן מקמי רבי הושעיא

שמעת מינה דהכי הלכתא ע"כ ולכאורה הוא תמוה דמההיא דפרק י"ח דהלכות שבת מוכח בהיפך דהרי התם אף על גב דבגמרא שבת ע"ו ע"א הביאו דברי ר"י קודם ר' הושעיא לפי גירסת הרב המגיד ואפילו הכי פסק הרמב"ם כרבי הושעיא אלמא דלאו בהא תליא מילתא: וכזאת הא גופא קשיא לי על דברי מרן חיד"א במחזיק ברכה סי' תר"ו דרוצה להכריח דר' חנינא לא היה רבו של רב מדחזינן בש"ס בכמה דוכתי מקדים להזכיר מילתא דרב ואחר כך דברי ר' חנינא ומזה מוכיח דאינו רבו ע"ש ומה זו הוכחה והלא בההיא דהלכות חגיגה הוזכר ר"י מקמי ר' הושעיא ואמר מר מרן כסף משנה דר' הושעיא היה רבו אלמא דאין מזה הכרח מדמקדים דברי ר"י לומר דאינו רבו והוא הדין בההיא דרב ור' חנינא אף דמקדים דברי רב לדברי ר' חנינא אינו מוכרח דאינו רבו וכן בההיא דהלכות שבת דכתב הרב המגיד דפסק כר' הושעיא דהלכה כמותו לגבי ר' יוחנן והיינו ודאי דסבירא ליה דהיה רבו או גדול ממנו ובכל זאת הן ל"ו הובא מילתיה דר"י קודם כמו שהעתיק ה"ה אלמא דאין מוקדם ומאוחר בתורה ויעויין תוספות בבא מציעא ד' ד' ע"ב ד"ה אין ובעבודה זרה ד' מ"ה ע"א ד"ה אמר ר' עקיבא ומנחות ס"ה ע"ב ד"ה ר"י שכתבו דאין לחוש במה שמקדים דברי תלמיד לדברי הרב אלא דאיכא דוכתי דנראה מדבריהם בהיפך מדיהבו טעמא על הקדמת תלמיד לרב ויעויין תוספות בבא מציעא ד' ל"ה ע"ב ד"ה רבא ואיכא דוכתי דסלקא להו בקושיא אמאי הוקדמו דברי תלמיד לדברי הרב וכבר עמד בזה הרב משק ביתי בסי' שפ"ח ואסף איש טהור מילתייהו דרבנן קדישי המדברים בזה עי"ש (ועיין במה שכתבתי בקונטריס הכללים במערכת הקו"ף אות ע'):

ה') כל זה כתבתי על פי מדותיו של מעכ"ת נר"ו דלא קשיא ליה על דברי הרב מגן אברהם אלא משום כללא דהלכתא כרב באיסורי ואמאי פסק כשמואל ועלה על דעתו לומר דנקיטינן כשמואל משום דר' הושעיא קאי כוותיה ודחאו לזה כתבתי דתירוצו יש לו קיום והעמדה ואין בדחיית מעכ"ת שיחל"א כדי שביעה אך בקושטא אכתי למודעי אנו צריכים אמאי פסקינן כשמואל ור"ח או ר' הושעיא דהא איכא רב וכלהו אמוראי דקיימי כוותיה דס"ל כרב ומפרשי טעמא מפני הטורח וביטול פריה ורביה או שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו וכן כתב הגאון הריטב"א בחידושיו למועד קטן הביא דבריו הרב מלאכת שלמה חכים בפרק יו"ד מהלכות אישות וז"ל שאין מערבין שמחה בשמחה ולדבריו אין מערבין שמחת מילה ופדיון הבן וכו' ולית הלכה כמותו דאידך כולהו פליגי עליה עכ"ל הריטב"א הרי דסבירא ליה דלא קיימא לן כי האי טעמא דאין מערבין שמחה בשמחה משום דאידך כולהו אמוראי פליגי עליה וכן כתבו התוספות במועד קטן ד' ח' ע"ב ד"ה מפני דלא קיימא לן כטעם דאין מערבין שמחה בשמחה ואם

כן לפי דברי הרב מגן אברהם דהא דנישואין בלא סעודה אי שרי בחול המועד תליא בהא קשה אמאי קיימא לן לאסור בחול המועד נישואין בלא סעודה וצריך לומר דכיון דחזינן דסתמא דש"ס מייתי מילתיה דתנא דבי שמואל בד' י"ח ע"ב דאסור נישואין בלא סעודה הכי נקיטינן והוא דוחק ובסמוך אכתוב בס"ד דברי הרב מוהראנ"ח דלטעמא דביטול פריה ורביה נמי אסור:

ו') והנה מה שכתב מעכ"ת נר"ו בשם הרב בית מאיר דדעתו כדעת מוהרש"א דבלא נישואין הוי מדרבנן הנה הס' הנזכר אינו מצוי אצלי אכן רואה אני דגם הרב ישועות יעקב סובר כן וכן היא דעת מרן חיד"א בס' ברכי יוסף סי' תקמ"ו דהנכון בכונת התוספות דמדאוריתא הוא דכתבו דנישואין בלא סעודה שרי אבל מדרבנן מודו דאסור ותמיה לי עליהם דלא ראו דברי הפסקי תוספות שפסקו שם דנישואין בלא סעודה מותר והיינו ודאי אף מדרבנן דאי לא הוה להו לפרש ויש הוכחה לזה לקוצר עניות דעתי דהנה התוספות כתבו עוד דמסר לה בזמן תוספת דאסור במלאכה ומותר בנישואין ואמאי לא כתבו כן בפסקי התוספות דמותר לישא בזמן תוספת אלא ודאי דאין התוספות כותבין אלא מה שמותר באמת אף מדרבנן מה שאין כן בהא דבזמן תוספת דאסור מדרבנן וכמו שכתב הרב מגן אברהם שם בסק"ד ואם כן מוכח דבלא סעודה מותר אף מדרבנן וק"ל וכן קשיא לי על דברי הרב מגן אברהם דמשמע דכונתו לומר דהתוספות שקלו וטרו אליבא דרב ואליביה הוא דכתבו דבלא סעודה שרי אבל לקושטא מודו דאסור ואם לכך נתכוון קשה מדברי הפסקי תוספות כאמור: וראיתי להרב קרבן נתנאל בפרק קמא דמועד קטן וגם בהגהות נתיב חיים בסי' תקמ"ו שהקשה על דברי הרב מגן‌אברהם דלדידיה קים להו להותספות להלכה כמאן דאמר אין מערבין שמחה בשמחה וזה נגד התוספות במועד קטן ד' ח' ע"ב ד"ה מפני ע"כ ולקוע"ד בהורמנותיה דמר אמינא דיתכן דהרב מגן אברהם סבירא ליה דהתוספות נקטי עיקר כטעמא דבחגיך ולא באשתך וכדכתבו במועד קטן שם ומהאי טעמא סברי התוספות דלקושטא נישואין בלא סעודה שרי וכמו שכתבו בפסקי תוספות והרב מגן אברהם לא אמר דקיימא לן כטעמא דאין מערבין אלא לשאר פוסקים דנראה דאסרי נישואין בלא סעודה וכדכתיבנא בעניותין בראש אמיר ואין הכי נמי דמודה דלהתוספות שרי משום דס"ל עיקר כטעמא דבחגיך וק"ל זה נ"ל להליץ בעד הרב מגן אברהם אך להרבנים מוהרש"א וישועות יעקב ובית מאיר וברכי יוסף דסברי מרנן דדעת התוספות דאסור מיהא מדרבנן קשה מפסקי תוספות כאמור וכן ראיתי להרב נהר שלום בסי' תקמ"ו שכתב כן עי"ש:

ולא נעלם ממני מה שכתב מרן חיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א סי' כ"ג ד' כ"ט דפסקי תוספות אינם מהתוספות עצמם אלא שחכם אחר חברם וזמנין טובא דמשכחת דהני מילי בעיקר התוספות עם הפסקים סתראי נינהו והיינו מהאי טעמא עי"ש מכל מקום זה שייך לומר בדבר שהסתירה מפורשת דלאו התוספת גופייהו חתימי עלה אבל בדבר שאין לנו סתירה מפורשת לדברי התוספות אמרינן ילמוד סתום מן המפורש ונפרש דברי התוספות שבפנים כפי מה שמפורש בפסקי תוספות ומה שנאמר בישוב דעת המחבר פסקי תוספות דלא תיקשי עליה מסוגיית הש"ס דמוכח בהיפך נאמר גם כן לדעת התוספות ועיין למרן חיד"א עצמו בשם הגדולים במערכת הפ"ה שכתב בשם הרב דברי אמת דהפסקי תוספות חברם הרא"ש ושהגאון מוהר"ר יעב"ץ כתב שחברם רבינו הטור עי"ש וליעיין מר במה שכתבתי במכתב לחזקיאו בחלק התשובה סי' י"א (בסוף ד"ה ומלבד) שם רמ"ז דברי מרן החבי"ף בס' נשמת כל חי ח"א ד' פ"ג ע"א ולהרב משק ביתי בכללי הפוסקים ד' י"ב אות כ"ט ולהרב חינא וחסדא נר"ו בד' ט"ל ע"ד הם המדברים בזה גם אני הדל בקונטריס כללי הפוסקים סי' ט' אות ח' כתבתי קצת בזה בס"ד: ועתה ראיתי להרב אח"א נר"ו בס' ויקרא אברהם הנדפס מחדש שכתב בשם מרן חיד"א בס' יוסף אומץ ד' מ"א על הרוב אחד מהראשונים חבר פסקי תוספות עכ"ל לכל הדברות לא נוכל לדחות דברי פסקי תוספות דהמחברם גדול כבודו רבינו הרא"ש או מר בריה והדומה ואם כן מה שנתרץ לדעת הפסקי תוספות נתרץ גם כן לדעת התוספות כי על כן נראה לעניות דעתי דלא ראו כל הגדולים הנ"ל דברי פסקי תוספות ואמטו להכי הסכימו לומר דמדאוריתא הוא דקאמרי ומדרבנן מודו דאסור ויעוין בדברי הרב שדה יצחק בחידושיו למסכת כתובות שם שכתב בשם הריטב"א בחידושיו למועד קטן ד' י"ט ע"ב דנישואין בלא סעודה הוי שמחה והתורה אמרה ושמחת בחגיך ומזה הוכיח דלא כוותיה דמוהרש"א דסבירא ליה דאין בנישואין בלא סעודה אלא איסור דרבנן יע"ש שכתב שאין ספק שנעלם ממהרש"א דברי הריטב"א הנז' ומפני זה כתב דאינו אלא מדרבנן עי"ש:

ואנן מה נענה על מרן חיד"א בברכי יוסף שם דהאף אמנם עין לו ראתה דברי הריטב"א הנזכר בכל זאת מסכים הולך דהעיקר בדברי התוספות כמו שכתב במהרש"א דמדרבנן אסור כיעי"ש ויעוין עוד למרן חיד"א בס' יעיר אזן מערכת הנו"ן אות ו' שכתב וז"ל נישואין במועד אסור מדאוריתא כדכתב הרב מגן אברהם סי' תקמ"ו והרב אליהו רבא שם כתב דנישואין וסעודה אסור מדאוריתא ובלא סעודה לא אסור אלא מדרבנן ע"כ ועל כרחין לומר חדא מתרתי או דס"ל דאין הכרח דמן התורה אסור דאפשר לומר דכונתו

דכיון דהתורה אמרה ושמחת בחגיך וכו' למעוטי שמחה של נישואין אף דלא אסרה תורה אלא בסעודה חכמים עשו סייג לאסור אף בלא סעודה או דסובר דהתוספות חולקין עם הריטב"א ונקיטינן כהתוספות וק"ל ומה שכתב שם על דברי מוהרש"א וז"ל ולי גם דברי מהרש"א דחוקים דלדבריו לא אתי שפיר הא דקאמר ואין עושין סעודת אירוסין דמשמע דוקא מארסין אירוסין בלא סעודה אבל לא כונסין אפילו בלא סעודה עכ"ל לא יכולתי להבין מאי קשיא ליה דהא גם מהרש"א מודה דנישואין בלא סעודה אסור אלא דקאמר דאינו אלא מדרבנן וק"ל:

ז) וראיתי להרב קרבן נתנאל שכתב ליישב דברי תוספות כתובות הנ"ל והיה בהניח דמאן דאמר מבחגיך ולא באשתך מודה הוא דאין מערבין שמחה בשמחה ומשום דאית ליה דאין מערבין וכו' אייתר לי' קרא דבחגיך לומר דאפילו בלא סעודה אסור ומאן דלא דריש האי דרשא אם כן מדאין מערבין לא ילפינן אלא בסעודה והתם בכתובות פריך למאן דסובר אין מערבין שמחה בשמחה ובריייתא דמוכח מינה דבלא סעודה נמי אסור אתייא כמאן דדריש בחגיך ולדידיה אפילו בלא סעודה אסור ע"כ ולי העני בדעת דבריו צריכים ביאור דהנה אמת דמה שכתב דלמאן דאמר משום דאין מערבין שמחה בשמחה אינו אסור אלא בסעודה כן כתב גם כן הרב מוהראנ"ח בח"ב סי' כ"ב דכיון דיליף מקרא דשלמה אם כן אין לאסור אלא בסעודה כי התם ואין להקשות לזה דהא שמואל הוא דאמר טעמא דאין מערבין שמחה בשמחה ותנא דבי שמואל במועד קטן ד' י"ח ע"ב דנישואין בלא סעודה אסור דהא ודאי לא קשיא דאף על גב דמצינו דמקשי הש"ס מתנא דבי רבי ישמעאל אדברי ר"י וכמו שהעירו התוספות בפסחים ד' ה' ע"א אלמא דתנא דבי רבי ישמעאל ור' ישמעאל אחד הוא מכל מקום בהא דקמן נראה דלאו היינו שמואל עצמו מדמייתי הש"ס סיעתא לשמואל מדתני דבי שמואל ולא זו הדרך להביא סיעתא וסמך לדברי האומר איזה דבר מדברי עצמו אלא ודאי משמע דתנא דבי רבי שמואל לאו היינו שמואל עצמו וכן נראה שהבין מרן חיד"א בס' ברכי יוסף בסי' תקמ"ו מדמקשי על רב מדתנא דבי שמואל ודחיקא ליה למימר רב תנא הוא ופליג כיע"ש ואם כן אין להקשות לפי דברי מוהראנ"ח, וקרבן נתנאל מדתנא דבי שמואל מכל מקום הדבר קשה דכיון דמאי דשקלו וטרו בש"ס כתובות הנז"ל הוא אליבא דרב ואמרו דמסר לה בשבתות וימים טוב וקשיא להו להתוספות מדאמר רב בטעמא דאין נושאין בחול המועד משום בחגיך ולא באשתך אם כן כיון דלפי דברי הרב מאן דדריש בחגיך סבירא ליה דאפילו בלא סעודה אסור קשה מאי משני התוספות דמסר לה לנישואין בלא סעודה דהא לרב דקיימינן אליביה הא נמי אסור ולכאורה צ"ע:

ח) ואחר התבוננות ראיתי דכונת הרב קרבן נתנאל דמשמע ליה דכיון דלא חזינן מאן דפליג עליה דרב במאי דיליף מעשי ידיה לאביה מדזכי ליה רחמנא למוסרה לחופה משמע דכולי עלמא מודי ליה בילפותא זו ואהכי קשיא להו להתוספות לכולי עלמא בין למאן דאמר טעמא משום בחגיך וכו' דהיינו רב ובין לשמואל דאמר טעמא משום דאין מערבין שמחה בשמחה דלכלהו קשה היכי קאמר דמסר לה בשבתות וימים טובים הא לכולי עלמא אסור לישא בשבת ויום טוב ומאי דחי הש"ס ועל זה תירצו התוספות דמסר לה בתוספת שבת או לשלוחי הבעל ותירוץ זה הוא לכולי עלמא דלכולי עלמא איכא למידחי הכי ולשמואל דאמר טעמא משום דאין מערבין שמחה בשמחה איכא למדחי עוד דמסר לה בלא סעודה דהא להאי טעמא שרי ושפיר דחי התוספות כן נראה לי כונת הרב קרבן נתנאל וכן נראה מדבריו בס' נתיב חיים שכתב וז"ל ובזה מיושב קושית מהרש"ל דהתם פריך למאן דאמר דאין מערבין שמחה בשמחה דלא מצינו דפליג חד על רב התם עכ"ל וכונתו דהתם קושית הגמרא היא אף למאן דאמר טעמא דאין מערבין שמחה בשמחה וכמו שכתבנו וק"ל ועל פי מה שכתבתי מתיישב שפיר מאי דקשיא ליה למרן חיד"א בספר ברכי יוסף שם על דברי הרב מגן אברהם דהרי התוספות קיימי גם על טעם אין מערבין שמחה בשמחה כמו שמבואר בתחלת דבריהם ואפילו הכי כתבו דנישואין בלא סעודה שרי היפך דברי הרב מגן אברהם ולפי מה שנראה בכונת הרב קרבן נתנאל דמפרש דקושיית התוספות היא אליבא דכולי עלמא אלא דמאי דתירצו התוספות דמסר לה בלא סעודה לא קאי אלא למאן דאמר טעמא דאין מערבין וכו' הכי נמי יש לומר לדעת הרב מגן אברהם ואיפכא דמאי דתירצו התוספות דמסר לה בלא סעודה מיירי רק למאן דאמר טעמא משום בחגיך וכו' וק"ל ועיין להרבשדה יצחק שנדחק לומר דהתוספות שכתבו משום דאין מערבין שמחה בשמחה אינו אלא אשגרת לישן ואינו מן הצורך לפי מה שכתבתי וק"ל ועיין גם כן להרב נהר שלום שעמד על דברי הרב מגן אברהם מדנקטו התוספות טעמא דאין מערבין שמחה בשמחה והאריך בזה עי"ש:

ומה שהקשה עוד בברכי יוסף על דברי הרב מגן אברהם דלדבריו מאי קשיא להו להתוספות מדאמרינן בהחולץ דנישואין בלא סעודה איכא שמחה דמאי קושיא הא לפי דברי הרב מגן אברהם אין כונת התוספות לומר דליכא שמחה בלא סעודה אלא כונתם דאין לאסור רק כשהוא שמחה וסעודה עי"ש כבר בא חכם הרב מחצית השקל ופירוש דבריו על נכון עי"ש ועיין להרב יד המלך בפרק ז' מהלכות יום טוב שכתב בשם מרן החבי"ב בשיירי כנסת הגדולה דמה שכתבו התוספות דנישואין בלא סעודה מותר הוא

לשאר הטעמים אבל לטעם ושמחת בחגיך אף בלא סעודה אסור ותמה עליו דהא קושית התוספות לא שייכא אלא לטעם שאסור לישא במועד הוא מן התורה וכן כתבו התוספות בהדיא ולטעם ושמחת בחגיך דהוי מן התורה היכי מסר לה בשבתות ע"כ ולפי מה דכתיבנא בעניותין בביאור דברי הרב קרבן נתנאל מתיישב שפיר דברי הרב שיירי כנסת הגדולה דלפי הנראה שני נביאים נתנבאו בסיגנון אחד וק"ל ומכללן של דברים שמעינן מהא דהא דאין מערבין שמחה בשמחה הוא מן התורה אף למאן דלא דריש בחגיך ולא באשתך דהא מאי דשקלו וטרו התוספות הוא בדינא דאוריתא וליעיין מר נר"ו במה שכתבתי במכתב לחזקיאו בחלק השיטה בחידושין למסכת פסחים על דף ד' ובחידושין למועד קטן על ד' ח' דיש לומר דמדכתבו התוספות שם דטעמא דאין מערבין הוא כי טעמא דאין עושין מצות חבילות כדי שיהא לבו פנוי למצוה אחת אם כן כי היכי דבהא דאין עושין מצות חבילות פשיטא להו להתוספות בפרק קמא דסוטה ד' ח' דאינו אלא מדרבנן הכי נמי בהא דאין מערבין וכו' ושוב דחיתיו עי"ש וק"ל:

ט) שוב אשוב לדברי הרב קרבן נתנאל שכתב ליישב דברי התוספות כתובות הנז"ל והיה בהניח דהתוספות סברי דלמאן דאמר טעמא משום דאין מערבין שמחה בשמחה אינו אסור אלא בסעודה וכן כתב מוהראנ"ח כמו שכתבתי לעיל והדבר קשה טובא דאם כן קשה דשמואל אדשמואל מההיא דתנא דבי שמואל במועד קטן דף י"ח ע"ב דאפילו נישואין בלא סעודה אסור ומאי דכתיבנא לעיל דתנא דבי שמואל לאו היינו שמואל עצמו לא יגהה מזור דודאי שמואל הוא אלא דאינו סברא דנפשיה רק מה שקיבל מתנאים שלפניו עמד וסידר אותו בברייתא ושפיר מייתי הש"ס סיעתא למילתיה מברייתא שלו על פי דברי התנאים ושפיר קשיא ליה למרן חיד"א עליה דרב מהך ברייתא כיון דדברי תנאים הוא שונה ואם כן אם איתא דלטעמא דאין מערבין שמחה בשמחה כל שהוא בלא סעודה שפיר דמי איבעי ליה לש"ס למירמא אשמואל דידיה אדידיה וכדחזינן בש"ס שבת ד' ד"ן סוף ע"א ועי"ש ברש"י ד"ה תנא דבי שמואל בתוספתא שסידר שמואל מתנאים שלפניו כמו שסידר ר' חייא ור' הושעיא ע"כ ורמז הני דוכתי הרב משק ביתי בסי' ת"ל ומעין זה כתבו התוספות שבת ד' מ"ג ע"ב ד"ה דכולי עלמא גבי רב יע"ש הרי דפריך הש"ס אדשמואל מדתני דבי שמואל ואם כן אם איתא להא דלשמואל דאמר טעמא משום דאין מערבין וכו' אם הוא בלא סעודה שפיר דמי איבעי ליה לש"ס למירמא דידיה אדידיה כאמר וצ"ע: יו"ד) ואעתיק למעכ"ת תשובת הרב הגדול מוהראנ"ח לפי שאין הספר מצוי אצלו וז"ל שאלת אם יכול לישא אשה במועד ולעשות סעודת נישואין או אם יכול לישא בלא סעודה ואם תמצא לומר דאסור אם כבר הכין צרכי סעודה אם

מותר לישא תשובה דין זה מבואר במועד קטן ד' ח' אין נושאין נשים במועד (הביא כל הטעמים שנאמרו בש"ס על זה ושוב כתב וז"ל) ואם איסור זה הוא בסעודה דוקא או אפילו שלא בהעודה נראה לכאורה שהוא תלוי במחלוקת האמוראים שחלקו כאן בטעמא דמילתא דלטעמא דמפני הטורח שנראה דהיינו טורח הסעודה כדאמרינן עלה בכתובות דטריח ליה וכן נראה מדיקדוק דברי רש"י (בדברי הר"ן מבואר להדיא כן כמו שיראה מעכ"ת נר"ו) איכא למימר דלא אסרי אלא היכא שעושה סעודה דאיכא טירחא וכן לטעם דאין מערבין שמחה בשמחה נמי אפשר דלא אסרי לערב אלא שמחה דסעודה דבהכי מיירי קרא דשלמה דמייתי מיניה ראיה דאין מערבין שמחה בשמחה אבל לטעמא דושמחת בחגיך ולא באשתך נראה דאפילו בלא סעודה אסור כיון דאמרינן בהחולץ דנישואין אפילו בלא סעודה איכא שמחה וכן לטעמא דמפני ביטול פריה ורביה נראה דאפילו בלא סעודה אסור דלא שייכא להא מילתא סעודה אף על פי שרש"י פירש עלה דביטול פריה ורביה דאי שרי נישואין ביום טוב אין אדם נושא אשה כל השנה אלא ממתין עד המועד שיהא עושה סעודה אחת למועד ולנישואין מכל מקום לדבריו כל שכן שיש לאסור בשאין עושה סעודה שהוא מקיים בעצמו את אשר יזם לעשות מי שמתבטל מפריה ורביה וממתין עד המועד כל שכן לפי דברי התוספות שכתבו מפני ביטול פריה ורביה ומתניתין הכי פירושו מפני ששמחה היא לו ומשהה אותו ברצון עד הרגל שיהיה שמח אז שהוא פנוי דלא תלי טעמא בסעודה כלל עכ"ד הרב מוהראנ"ח ויש לתמוה עליו שלא זכר שר מסוגייא דלקמן ד' י"ב ע"ב דמוכח מינה דנישואין בלא סעודה אסור וכן לא זכר דברי התוספות דכתובות הנז"ל ולפי הנראה מדברי הרב מאמר מרדכי הוא דמרן החבי"ב בשיירי כנסת הגדולה שקיל וטרי בתשובה הלזו ואין ספר שיירי כנסת הגדולה מצוי אצלי ואם ישנו תחת יד כתה"ר ליעיין מר במיליה.

ומה שכתב מעכ"ת בשם לקט הקמח שהביא בשם מוהראנ"ח לענין אם כבר הכין צרכי סעודה הנה בתשובה הנ"ל לא השיב לענין אם הכין צרכי סעודה אך לפי קוצר דעתי נראה דאסור דאם באנו להתיר לו משום הפסד ממונו נמצא עושה איסור חמור נישואין עם סעודה דאסור לכל הטעמים ולולא דמסתפינא הוה אמינא דיש טעות בלשון השאלה וכצ"ל אם מותר לישא במועד ולעשות סעודה ואם תמצא לומר דאסור אם כבר הכין צרכי סעודה מאי ואם תמצא לומר דאסור יכול לישא בלא סעודה או לא והיינו דבתחלה שאל השואל אם יש היתר לכתחלה לעשות נישואין בסעודה או לפחות בדיעבד שכבר הכין צרכי סעודה אולי נתיר לו שיעשה נישואין בסעודה ואם תמצא לומר דאין שום היתר בסעודה מיהו מספקא ליה שלא במקום סעודה מאי ולפי סיגנון זה אתי שפיר

דלא הוצרך להשיב לענין אם הכין צרכי סעודה דהא פשיטא ליה להשואל לאסור טפי מנישואין בלא סעודה וכיון דהרב מוהראנ"ח השיבו לאסור בנישואין בלא סעודה כמו שנראה ממרוצת דבריו שכך דעתו נוטה אמטו להכי לא הוצרך להשיבו על החמור ממנו דהיינו בשכבר הכין צרכי סעודה דפשיטא דאסור לעשות נישואין בסעודה זה נ"ל כעת:
ובעיקר דין נישואין בחול המועד בלא סעודה עיין פלפלת נאה בספר יעלת חן (להגאון בעל ספר גט מקושר ועוד ספרים רבים) תוך סי' ה' גם הגאון שואל ומשיב במהדורא קמא ח"ב סי' צ"ו האריך מאד בדין זה ונטתה דעתו להתיר נישואין בלא סעודה אם היא נדה ונשאל שם באיש שר העובד בצבא חיל הקיר"ה הנקרא אפיצי"ר ואינו רשאי לישא אשה בלתי רשיון מהשררה ואולי ישיג רשיון בחול המועד אם רשאי לישא בחול המועד (וכפי הנראה שאלתו היתה בענין שאם לא ישא בחול המועד כשישיג הרשיון לא יוכל לישא אחר הרגל) והאריך מאד בחילוקים ופילפולים בדין זה וסיים תשובתו ולענין דינא לא מלאני לא (לבי) להקל כיון שלא מצאתי בשום ספר אחת מהערות אלו עכ"ל והטיב אשר דבר שאין להעלות שום צד היתר בדין המפורש בש"ס ופוסקים לאיסור ובכללות השקלא וטריא יש לפלפל מאד מתוך מה שכתבתי למעלה בדין זה אלא שלא ראיתי דב"ק עד עתה וקשה למיגמר בעתיקא גם הגאון כתב סופר בסי' ע"ט (שרשמתי לקמן בד"ה ולהחזיר) שקיל וטרי בעיקר דין נישואין בחול המועד על פי הטעמים שנאמרו בש"ס בזה עי"ש:
ולהחזיר גרושתו דמותר בחול המועד אם מותר גם לעשות סעודה או דוקא נישואין בלא סעודה מותר נשאל על זה הגאון כתב סופר בסי' ע"ט ובתשובתו מביא וקורא מה שאמרו בירושלמיוהביאוהו התוספות והרא"ש אמתניתין דמחזיר גרושתו הני מילי מן הנישואין אבל מן האירוסין לא דלכאורה תמוה היכי הוה סלקא דעתין לומר דמן האירוסין שרי דמאי שנא מכל נישואין דבתר אירוסין אסור וגם עמד לבאר מה שהרי"ף והרמב"ם השמוטי דין הירושלמי ובפלפולו הזך העלה דמה שאמרו בירושלמי אבל מן האירוסין לא כונתם דאף על גב דלהחזיר גרושתו מן הנישואין דשרי היינו גם לעשות סעודה אבל לארס גרושתו מן האירוסין אינו מותר לעשות סעודת אירוסין וכתב טעם להסביר הדבר ובזה יישב השמטת הרי"ף והרמב"ם ומה שהתוספות והרא"ש הביאוהו וכו' וכתב דמתוספות והרא"ש ומרן בש"ע באבן העזר סי' ס"ד נראה דמותר להחזיר גרושתו מן הנישואין עם סעודה ואף אם נאמר בכונת הרמב"ם כמו שכתבו בבית יוסף ולחם משנה דאסור מכל מקום כיון דמילתא דרבנן הוא (דאף על גב דבלישא נשים בעלמא שכתב מרן הבית יוסף בסי' תקמ"ו דכיון דמילי דרבנן הוא נקיטינן להקל תמה

הרב מגן אברהם דהא דרשה גמורה היא ושמחת בחגיך וכו' מכל מקום נישואי מחזיר גרושתו ודאי מדרבנן הוא) ובדברי הרמב"ם אינו מפורש לאיסור ומתוספות והרא"ש והמחבר נראה דמותר אם כן המתיר לעשות סעודה אין מזחיחין אותו אלו תורף דב"ק וכן מיסתבר ליה להרב נהר שלום בסי' תקמ"ו דכיון דשרו נישואי גרושתו מן הנישואין סעודה נמי שרי אלא שנראה שחזר בו מפני מראית אשר עינו ראה דמה שכתב הרב לחם משנה דאסור כן כתב גם מרן עי"ש באות א':

ט) על שאלתו אם מותר לצרף יי"ש בחול המועד ויש כמה מלאכות ועוד שאל שיש לאסור לעשות סחורה בחול המועד והאריך דהוי פסידא שירגלו הקונים במקום אחר אבל לעשות ודאי ראוי לאסור תמה אני למה לא ראה ש"ס מפורש במועד קטן ד' י"ב מטילין שכר במועד וכו' עד תנאי היא דתניא אין מערימין בחול המועד ר"י בר ר"י אומר מערימין ובש"ע ריש סי' תקל"ג מבואר דאסור להערים והמגן אברהם הביא ראיה לסברת הרמב"ם דמותר ולי נראה דתליא באם מלאכה בחול המועד מדאורייתא או אינה אלא מדרבנן דהערמה שריא בדרבנן ואף למאן דאמר דאורייתא יש לומר דכיון שאינה הערמה ניכרת שרי ועל כן אין לאסור וגם מצד הואיל ומיקלעי ליה אורחים ראוי להתיר אף דהואיל אסור לכתחלה מכל מקום אם מלאכת חול המועד מדרבנן ודאי דמותר והנח להם לישראל וישתו קצת מהיי"ש שעושין ואז מותר אלו תורף דברי הגאון שואל ומשיב במהדורא תליתאה ח"א בסי' רי"ט:

יו"ד) ספק דבר האבוד כתב הרב מגן אברהם בריש סי' תקל"ז בשם הרב מוהרש"ך סי' קי"ג דמותר וכתב הרב מחצית השקל שם דצריך לומר דרש"ך סובר מלאכה בחול המועד דרבנן והוי ספק דרבנן וכן הרב בית יוסף פסק דהוי דרבנן כמו שהוכיח מגן אברהם ריש סי' תק"ל עכ"ל נראה דכונתו לומר דגם דעת מרן היא דספק דבר האבוד מותר לפי מה שהוכיח מגן אברהם בדעתו דמלאכת חול המועד מדרבנן ונראה שכתב כן לפי שלא ראה דברי מרן בבית יוסף סי' תקל"ט (בד"ה ואיכא למידק) ומה שכתב הרא"ש ולאחר המועד לא יוכל להרויח כל כך היינו לומר דאפשר דלא ירויח כל כך וכיון דלאו דבר האבוד בודאי הוא אסור וכו' הרי דמרן סבירא ליה דלא התירו אלא בודאי דבר האבוד ואפילו תימא דלדברי הרא"ש קאמר וליה לא סבירא ליה הכי (מה שאין כן פשט דברי מרן) מכל מקום הרי הרא"ש הוא מכ"ת הסוברים דמלאכה בחול המועד הוא רק איסור דרבנן כמו שכתב בפסקיו ריש מסכת מועד קטן וכיון דניחא ליה למרן הבית יוסף לומר בדעתו דדוקא ודאי דבר האבד מותר ולא ספק אם כן שמעינן דלאו הא בהא תליא כדמשמע ליה להרב מחצית השקל ומצאתי שהרב חיי אדם בכלל ק"ה בקונטריס

נשמת אדם אות א' כתב על דברי המגן אברהם שאין זה מוסכם והוכיח גם מדברי מרן הבית יוסף בסי' תקמ"ב דסבירא ליה דדוקא ודאי דבר האבד הוא דהתירו ולא ספק ולכן פסק דיעשה על ידי נכרי עי"ש אמנם בשו"ת כתב סופר אורח חיים סוף סי' ק"ב מתבאר שהרב המחבר והרב השואל והחולקים ומפקפקים על הוראתו כולם נמשכו אחר מה שכתב הרב מגן אברהם דספק דבר האבד מותר ועם כי לפי הנראה לא ראו דברי הרב חיי אדם הנ"ל מכל מקום נראה דאפשר לסמוך עליהם וצריך עיון למעשה אחרי שגם דעת רשב"ם נראית כן כמו שכתב מרן בבית יוסף בריש סי' תקל"ט (בד"ה ומ"ש רבינו ואפילו סחורה) דמה שכתב רשב"ם דישר כח המחמיר מלקבל הקפות חובותיו מן הנכרים בחול המועד היינו משום דסובר דכיון שאינו בודאי אבד אם לא יתבענו עכשיו שפיר דמי להחמיר דלא הוי דבר האבד אלא דבר שיאבד בודאי אם לא יעשה עכשיו עי"ש אבל באמת יש לומר דלא אמר רשב"ם אלא שרשאי להחמיר אבל לא שכן שורת הדין מחייבת וגאון עזינו בספר העמק שאלה בפרשת הברכה שאלתא ק"ע סק"ד כתב מיהו בכבר נולד הספק כתב המגן אברהם בסי' תקל"ז ובבית יוסף סי' תקל"ט בשם רשב"ם משמע דאסור וכו' נראה שדקדק לכתוב משמע לפי שבאמת אינו מוכרח ויש לומר כמו שכתבתי ונראה מדבריו שם דלדינא מסכים לסברת הרב מגן אברהם עי"ש והשגתי עתה שו"ת מהר"ם שיק וראיתי שם בחלק יורה דעה וסי' שע"ו שעמד הגאון בענין זה (אעתיק תורף דב"ק כי אין הספר מצוי במקומות אלו) וכתב דהמגן אברהם בריש סי תקל"ז סובר דספק דבר האבוד שרי אלא שהפרי מגדים והמחצית השקל כתבו דזהו לכאורה דוקא להפוסקים דמלאכת חול המועד הוא רק מדרבנן (והמגן אברהם בסי' תק"ל הביא מחלוקת הראשונים בזה) ולדעת המגן אברהם דהתיר ספק דבר האבוד סתמא הוא משום שסובר שזה דהוי פלוגתא דרבוותא יש לדונו לספק ספיקא וכבר הביא השפתי כהן בסי' ק"י בכללי ספק ספיקא אות י"ו דאם יש ספק ספיקא על דאורייתא וחד ספיקא על דרבנן יש לדונו לספק ספיקא ואם כן הכא נמי ספק דבר האבוד ומותר לכולי עלמא ואם תמצא לומר דאינו דבר האבוד מכל מקום דילמא מלאכת חול המועד הוא רק דרבנן ואם כן על דאורייתא איכא ספק ספיקא ועל דרבנן הא סגי בחד ספק ונהי דהשפתי כהן בסוף סי' ז"ן האריך אי מצרפינן פלוגתא דרבוותא לספק ספיקא מכל מקום בכמה דוכתי מצינו דמצרפינן פלוגתא דרבוותא לספק ספיקא ועוד אפשר לומר בכונת המגן אברהם דהרי ספק דבר האבוד אין פירושו שהוא ספק מצד חסרון ידיעה דזה אינו ספק ומסתמא כונתו דהספק הוא אם לא יתרמי ליה דברים המעכבים לאחר יום טוב ויהיה לו על ידי זה שלא עשה בחול המועד הפסד והספק הוא במציאות ולא בחסרון ידיעה

ואם כן אפשר לומר דאפילו אם לא יארע בסוף דבר המעכב ויהיה אפשר לעשותם אחר כך מכל מקום הואיל ואפשר דיארע ליה עיכוב שרי מן התורה מצד הואיל כדאמרינן הואיל ואי מקלעי ליה אורחים וכו' אלא דמצד הואיל אכתי איכא איסור דרבנן אם לא יהיה דבר האבוד באמת אבל אם יהיה באמת דבר האבוד יהיה מותר לכולי עלמא ולכך סתם המגן אברהם דספק בדבר האבוד שרי ואם כן בנדון דידן דהוי ספק דבר האבוד מצד איסור מלאכה בחול המועד מותר לדברי המגן אברהם וכל שכן שהמלאכה תהא נעשית על ידי נכרי ואי הוי מלאכת חול המועד מדרבנן איכא למימר דהוי שבות דשבות ואפילו במקצת מצטער כתב המגן אברהם בסי' ש"ז סק"ז דמותר לקצת פוסקים אלא שאין מדמין שבותין זה לזה ועל כל פנים לפי האמור מצד חול המועד כתבו הפוסקים סתמא דספק דבר האבוד שרי כשהאיסור הוא רק משום חול המועד.

ואם מותר לאדם לעשות מלאכה שהיא לחבירו דבר האבד ולזה אין שום נזק רק משום חבירו הוא עושה ראיתי להגאון כתב סופר בסוף סי' ק"ב (נדונו הזכרתי במערכת בין המיצרים סי' ב' אות כ' בשדי חמד ח"א) שכתב וז"ל ועוד אם לשוכר שרי משום פסידא דידיה מי נאמר לשוחט חטא ושחוט משום פסידא דשוכר דלשוחט אין שום פסידא וכו' עכ"ל מבואר דסובר דמה שהתירו מלאכת דבר האבד אינו אלא לבעל הדבר עצמו ואם אי אפשר לו לעשות בעצמו ולא על ידי נכרי אסור לאחר לעשות בשכרו אמנם הרב חיי אדם בכלל ק"ה אות ט' כתב בשם הגר"א דדבר האבד מותר לעשות בשכר דכשם שהתירו לבעל הבית ליתן למלאכה לפועל שאין לו מה לאכול הכי נמי התירו לפועל שיעשה שבשביל בעל הבית ושם בנשמת אדם סי' ג' כתב דמשמע מדברי הריטב"א דאם אפשר על ידי נכרי לא יעשה על ידי ישראל בשכר ואפשר דוקא בדבר שאינו דבר האבוד אבל באבוד כתב הבית יוסף בשם רבינו ירוחם וראב"ד דמותר על ידי ישראל וכן כתב הארחות חיים בשם רבינו אשר ראיה שהרי ספרים וכובסים עושים מלאכתם ליוצא מבית האסורים אף על פי שאין צורך לספר ולכובס כלום אפילו שיש להם מה לאכול עכ"ל ונראה שיש לסמוך על זה למעשה ואחר זמן רב השגתי שו"ת מוהר"ם שיק וראיתי בחלק א"ח סי' רפ"ח שסובר כן עי"ש והבאתי דב"ק בקונטריס פאת השדי בחלק אסיפת דינים במערכת בין המצרים אות ו' וכן כתב הרב פתחי תשובה ביו"ד סי' ש"פ בשם הרב חמודי דניאל דדבר האבוד אפילו לאחר מותר לאבל לעשות עי"ש והוא הדין לחול המועד וכן כתב הרב מחצית השקל בסי' תקל"ז בביאור דברי הרב מגן אברהם בס"ק י"ז כשם שאם אין להפועל מה יאכל הותר לבעל הבית ליתן לפועל לעשות מלאכה דמשום היתירא דפועל הותר לבעל הבית הוא הדין להיפך דאם הוא דבר האבוד משום היתרא

דבעל הבית הותר לפועל לעשות ולקבל שכר עכ"ל וכתב הרב פרי מגדים בסי' תקל"ז ס"ק י"ו דדוקא בדבר שאי אפשר על ידי נכרים (כגון לעסוק ביין וכיוצא) אבל אם אפשר על ידי נכרים אין להתיר על ידי ישראל עי"ש וכבר כתבתי דברי הרב חיי אדם בנשמת אדם דמשמע ליה דבדבר האבוד מותר על ידי ישראל: יא) בדין כתיבה בחול המועד כתב מרן בבית יוסף סי' תקמ"ה (בד"ה כתוב בספר) וז"ל כתוב בספר אדם בסוף נתיב ד' כלשון הזה מצאתי בגליון שמתיר רבינו תם לכתוב בחול המועד בכתב מאשק"ט שהיא כתובה דקה בלא שינוי שהרי לא ניתנה בסיני רק כתיבה גסה כדאמרינן בשבת דף ק"ג בתיקון סופרים וכתבתם כתיבה תמה בעינן דהיינו כתיבה גסה וסיים מרן וז"ל וכן כתב בארחות חיים ואין זה ברור בעיני עכ"ל וכתב הרמ"א על זה בדרכי משה וז"ל וכן נראה דהרי בימים אחרונים היה נוהג כתב משיט"א ואפילו הכי הצריכו על ידי שינוי עכ"ל.
ועיין להגאון חתם סופר בחלק ח"מ סוף סי' קצ"ה שכתב וז"ל ודע מה שהפקיעו הפריצים לומר בשם רמב"ן דליכא איסור דאוריתא בכתב גלחות טעו במה שנדפס בבית יוסף סי' תקמ"ה בשם ספר תורת אדם להתיר בחול המועד כתיבה משיט"א וטעו בתרתי.
א) שאינו בספר תורת אדם לרמב"ן אלא בספר תולדות אדם וחוה ופליג עליה הרב"י ודרכי משה שם אות ג'.
ב) לא התיר אלא כתב משיט"א שלנו כיון דבעינן כתיבה תמה אבל כתב גלחות כתב גמור הוא וכן רמז מגן אברהם שם ס"ק ג' ובנודע ביהודה תניינא סי' כ"ט כתב כדאי רמ"א לסמוך עליו במה שכתב באורח חיים סי' ש"ו סעיף י"א אף דמגן אברהם סי' ש"מ ס"ק יו"ד ובבית שמואל ריש סי' קכ"ו פליג עליו מכל מקום יפה כתב הגאון דאיהו עסיק באיסור דרבנן לכתוב על ידי עכומ"ז דלרמ"א הוי שבות דשבות ולשאר פוסקים שבות אחד וכתב דבהפסד מרובה כעובדא דהתם יש לסמוך בדרבנן ארמ"א דבין כך ובין כך דרבנן היא אבל לכתוב ישראל בעצמו חלילה וחלילה דודאי הלכה פסוקה דלא כהג"ה הנ"ל וחייב חטאת עכ"ל וציינתי דבריו בחלק הכללים במערכת הכ"ף כלל קי"א ועיין שם במה שציינתי עוד בזה בס"ד ומתבאר להמעיין בגוף תשובת הגאון נודע ביהודה תניינא סי' ל"ג שציינתי שם שלא ראה הגאון חתם סופר דבריו שבסי' ל"ג שהם סעד גדול למה שכתב בדעת הנודע ביהודה כמו שיראה הרואה:
והרב בית חדש בסי' תקמ"ה סעיף א' כתב הדבר פשוט דלא אסרו כתיבה במועד אלא בכתב אשורית שכותבין בהם תפילין ומזוזות וספר תורה דמעשה אומן הוא אבל כל כתיבה מעשי"ט שלנו אינו מעשה אומן ומשום הכי התירו לכתוב אפילו שאילת שלום וחשבונותיו ומכל שכן דשרי לכתוב לצורך רבים בכתיבה שלנו דמעשי"ט אפילו אינו

לצורך המועד ובלא שינוי וכדעת הגדול שהביא בת"ה דראה שהוא עצמו כתב במועד בלא שינוי לצורך רבים אף על פי שלא היה צורך המועד ונראה דודאי הגדול היה כותב מעשי"ט אפילו לא היה צורך רבים אלא צורך יחיד כגון אגרת שלומים וחשבונותיו אלא דמעשה שהיה כך היה לצורך רבים מיהו נוהגין לדקדק לכתוב בשינוי קצת ונראה דהשינוי יהא שהכתב בעצמו לא יהא יפה באותיותיו כמו שהוא נוהג לכתוב כתב יפה בחול אבל אם הכתב יפה כמנהגו בחול אלא שמשנה להתחיל לכתוב בקרן זוית של הנייר אין זה שינוי וכן כתבו התוספות ריש דף י"ט בד"ה וטווה ועוד יתבאר דין זה בסמוך סעיף ד' ובסעיף ד' כתב כבר נתבאר דכתיבת משיט"א מעשה הדיוט הוא ושרי אפילו אינו לצורך המועד ומה שכתב הרוקח סי' ש"ח דרבינו שמריה התיר לכתוב חשבונות בחול המועד על ידי שינוי משום דדבר האבוד הוא דקשה לכאורה הלא משיט"א לא בעי שינוי דמעשה הדיוט הוא יש לומר שסובר דכתיבה יפה דמעשי"ט שכותב אדם בחול צריך גם כן שינוי במועד שלא יהיו האותיות כתובות יפה אלא אותיות שבורות וכן כתבו התוספות ריש דף י"ט ויש שכותבים על ידי חילוק האות וכן היה עושה רבי זקני והיו"ד שאי אפשר היה כותב בכתב הפוך עכ"ל ומשמע דכל זה מיירי בכתיבת מעשי"ט ומה שקשה עוד על דברי הרוקח דהא דבר האבוד לא בעי שינוי נראה להגיה ולהוסיף וא"ו בתיבת משום וצריך להיות ומשום וכונתו דמותר על ידי שינוי או אף בלא שינוי משום דהוי דבר האבוד (והאריך קצת להכריח כן וסיים) ונראה דעל פי דברי הרוקח נהיגינן שלא לכתוב אפילו מעשי"ט בלא שינוי היכא דליכא דבר האבוד והשינוי צריך שיהיה בכתיבת כל אות ואות וכו' ומוהרא"י החמיר עוד אף בכותב לצרכי רבים כל שאינו צורך המועד ובית יוסף השיגו ופסק לכתוב בלא שינוי ושכן נהגו אבל מנהגנו במדינות אלו להחמיר שלא לכתוב כלל אלא על ידי שינוי בכל אות וכו' כדפרישית עכ"ל וכבר האריכו כל רבני האחרונים בכל זה כמו שיראה המעיין בטורי זהב ומגן אברהם ושאר המחברים אשר סביב השלחן יחנו ולא כתבתי את הנז"ל אלא להודיע שמה שנודע לנו שאחד מרבני דורנו יצ"ו כותב חידושי תורה בחול המועד כמעשהו בכל ימות השנה אף בדברים שאינם לצורך המועד וגם אין חשש דבר האבוד וכותב בכתב משיט"א נראה שיש לו על מה לסמוך שלדעת הרבנים הנז"ל כל שאינו כתב הראוי לכתוב ספר תורה מותר מן הדין אף בלא שינוי (רק שנהגו להחמיר ובאתריה דמר אין ידוע המנהג בזה וידעתי נאמנה שמעשיו לשם שמים ומעיקר הדין מותר לדעת הרבנים הנז"ל) ודברי הריטב"א שרמז מרן הבית יוסף בסוף סימן תקמ"ה (בד"ה כתב הרוקח) ראיתים עתה שהשגתי חידושי הריטב"א למועד קטן ודבריו הם בחידושיו לדף ח"י ע"ב (בד"ה אין

כותבין ספרים) שסיים (אחר שכתב וכן הסכימו רבותי על ידי) ועוד התירו לי לכתוב שיטת חידושין שלי שהייתי לומד וכיוצא בו כדי שלא אשכח וכן נראה הלכה למעשה עכ"ל נראה מדבריו שדוקא משום שהיה לחוש שמא ישכח הוא שהותר לו הא לאו הכי אסור ולפי דעת הסוברים דלא נאסר מן הדין אלא כתיבה תמה צריך לומר שהיה כותב בכתיבה תמה דומיא דכתיבת ספר העזרה דמיירי שם הריטב"א (כמו שכתוב בבית יוסף) ומרן החבי"ף בס' לב חיים ח"ב סי' זק"ן עמד לבאר דין זה וכתב דממה שפסק מרן בסי' תקמ"ה סעיף א' דאסור לכתוב וכו' ואפילו להגיה וכו' נראה לאסור להגיה בחול המועד חידושי תורה שאדם כותב דרך לימודו וכן להגיה הדפים מבית הדפוס לתקן הטעיות וכן לעשות מפתחות על הספר כל זה אסור וכל שכן שאסור להעתיק החידושים שלא הותר אלא במה שיש לחוש שישכח ויהיה דבר האבוד וכו' ועיין שם לענין כתיבת הגט בחול המועד מפני נחיצת דרך האשה שהיתה צריכה לנסוע בו ביום וכו':

ובדין הגהת ספרים בחול המועד נסתפק ידידי הרה"ג צבי הירש הלוי בליוויים מעיר ווארשא יצ"ו אם מותר לו לעשות מלאכתו מלאכת הקודש (שהוא מגיה את ספרי הריטב"א משיבושים רבים שנפלו בדפוס אשרי חלקו ומה נעים גורלו שזכה לזה וזכות הצדיקים המחברים תגן עליו) גם בחול המועד ועוד נסתפק שאחרי שנהג כמה שנים שלא כתב חידושי תורה בחול המועד אם צריך התרה והריץ ספקותיו להרה"ג משה קאצנילבוגין מו"ץ במעזריטש יצ"ו ובספרו אהל משה סי' י"א האריך לדקדק ולפלפל בלשון מרן בש"עסי' תקמ"ה סעיף ב' נראה לי שאם אין להם ספר תורה כשרה לקרות בה בצבור מותר להגיה בחול המועד וכו' דלמה כתב בלשון נראה לי שהרי כשאין להם ספר תורה אחרת אם כן הוי צרכי רבים דמותר בחול המועד וכו' (אמר המחבר אגב ריהטאי לא ראיתי שהזכיר הרב המחבר יצ"ו את דברי הרשב"א בתשובה שהבאתי למעלה באות ב' בד"ה ובעיקר שכתב שמסתברא דהיתר דמשום צרכי רבים אינו אלא בדברים שיש בהם חיי נפש ולא בדברים שהם רק לצורך קיום מצוה עי"ש) ועוד האריך לפלפל בסיום לשון מרן ולענין השאלה הנ"ל כתב בדף י"א ע"ד (בסוף ד"ה וזה) ועתה נבא לענין שאלתו דמר אם מותר להגיה חידושי הריטב"א הנה הגהותיו הן מתוך השכל והחכמה שחננו השם יתברך וזיכהו לכתוב חידושים על הריטב"א וזה מותר לכולי עלמא אף בלימודים שאינן הלכות חג בחג ולא עדיף מר מרבותינו הקדושים שכתבו חידושיהם בחול המועד וכן מצאתי בריטב"א מועד קטן במתניתין דף י"ח אין כותבים וכו' שהעיד על עצמו שכתב חידושים בחול המועד ועל הספק השני כתב הרב אהל משה יצ"ו דצריך התרה כיון דנדרים חלין על דבר מצוה ואף שלא נדר בפירוש מכל מקום הנוהג בדבר

מצוה והיה בדעתו לנהוג כן לעולם צריך התרה כמבואר ביו"ד סי' רי"ד ואין לומר דאינו רשאי לשאול על נדרו כדאיתא ביו"ד סי' רכ"ח דנדר לדבר מצוה אין רשאי לשאול עליו לכתחלה דבנדון דידן פשוט דמותר ואפשר דמצוה נמי איכא לאיתשולי דבאמת אין בכתיבת חידושי תורה במועד שום איסור וקרוב לומר דמה שנהג שלא לכתוב הוא מנהג בטעות שאם היה קצת איסור בזה לא היו רבותינו הריטב"א ובית חדש נוהגים לכתוב חידושי תורה במועד ויש סמך מהירושלמי דמועד קטן פרק ואלו מגלחין הלכה ד' חד בר נש אבד תפליו במועד אתא לגבי רבי חננאל וכו' והאריך לבאר הסמך מהירושלמי ושוב דחהו דיש לומר דרבי חננאל לא אמר אלא מצד הדין אבל למדת חסידות אפשר שאינו ראוי לאדם חשוב לכתוב בחול המועד אפילו לדבר מצוה אלו תורף דב"ק ופשוט דלא חזר בו מגוף הדין אלא מהסמך שהביא מהירושלמי:

י"ב) ספר תורה שגמרה הסופר קודם יום טוב ותיבות לעיני כל ישראל רשם סביבות האותיות ולא גמרם ורוצים לגמור הספר וליתנו בהושענא רבה ונסתפק הרב השואל בשו"ת בית יצחק לידידי הגאון אבד"ק לבוב יצ"ו בחלק יו"ד ח"ב סי' כ' אם מותר לגמרה בחול המועד והשיבו שמן הראוי לזרז את הסופרים לגמרה הכל מקודם יום טוב וכן הוא מורה ובא אך אם לא עשו כן מותר לגמור בחול המועד דבפרי מגדים ריש סי' תקמ"ה כתב להפריד תיבות דבוקות או אות שרישומה ניכר שרי להעביר הקולמוס ועיין בפתחי תשובה בשם גבעת שאול בכ"ף כפופה שבספר תורה שנחלקה לשנים מותר לתקן במועד וכל שכן בזה שהוא מצוה לגמור הספר תורה ואין המצוה נקראת אלא על שם הגמר ומילוי האותיות אינו מעשה אומן כי גם מי שאינו סופר עושה זאת ומבואר ברמ"א ריש סי' תקמ"ד דצרכי מצוה אסור לעשות מעשה אומן משמע דכשאינו מעשה אומן מותר לצורך מצוה וכן כתב בגבעת שאול שם לכן פשוט דמותר אלו תורף דב"ק יצ"ו: וידידי הרה"ג אברהם צבי הכהן אבד"ק חערסאן יצ"ו כתב לי בענין כתיבת ספר תורה במועד ואם כי לא פניתי לעיין בדבריו ולפי הנראה עוד לא נתבררו דבריו להלכה כשמלה.

אכתוב דבריו לטריא ושקלא. דחדי קודשא בריך הוא בפלפולא וז"ל ועל עתה באתי לבקש מהדר"ג אם לא למעמסה יהיה להשיב לי על אשר נשאלתי אם מותר לכתוב ספר תורה בחול המועד והנה דינו מבואר באורח חיים סי' תקמ"ה סעיף ב' דדוקא אם אין להם ספר תורה כשר מותר להגיה ועל ידי סופרים הרבה אם אין להם ספר תורה כלל אבל לעניות דעתי נראה דהמצות עשה ועתה כתבו לכם דוחה האיסור דחול המועד והמחבר איירי דכבר קיים המצוה אז אסור מצד מלאכה ובזה נראה לי לכאורה במה שאמרו חז"ל בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וכו' שהיום מלאו שנותיו ואם כן לפי מה

שכתבו התוספות במנחות ד' ל' ד"ה מכאן שמשה רבינו מת בשבת אם כן האיך כתב בן מאה וכו' בשבת אבל אם נימא מצד דחיה אתי שפיר אבל באמת לא כן דהלא איתא בשבת ק"ד כתב אות אחת והשלימו לספר חייב ומשמע אפילו בספר תורה ומדוע לא נימא דעשה דחי לא תעשה אלא ודאי דאצל שבת יש עשה ולא תעשה והגם שיש לדחות ולהעיר על הגמר הנ"ל מהא דכתבו התוספות סוף חולין דאף דקיימא לן אין עשה דוחה לא תעשה ועשה אף על פי כן הלא תעשה נדחה ואם כן האיך חייב הלא הלא תעשה כבר נדחה ולא נשאר רק העשה ואין לוקין אך מכל מקום לכתחלה אסור מצד עשה ולא תעשה וע"ד האיך כתב בשבת יע"ש בתוספות אבל הכא לענין חול המועד בודאי סברא גדולה שמותר ואין לומר דהיכן אמרינן דעשה דחי לא תעשה רק היכא דבעידנא דמיעקר וכו' אבל הכא הלא תעשה יהיה רק כאשר יסיים כל התורה ואם כן היכן שמתחיל בחול המועד וכותב בראשית ועוד איזה פסוקים בזה אינו מקיים העשה לא כן דכבר כתב הטורי אבן בחגיגה על הא דכתבו התוספות ביבמות צ' דהאיסור דכלאים בשעת לבישה והמצוה מקיים לאחר שנתעטף והקשה הטורי אבן הא לא הוי בעידנא אלא ודאי דכיון דאי אפשר למצות עשה דציצית לקיים אלא אם כן יהיה מקודם העיטוף זהו הכשר מצותו דעיטוף אתחלתא דמצות עשה דציצית והוי בעידנא ועיין שער המלך בסוף פרק כ"א מהלכות איסורי ביאה שהקשה על הרמב"ם דאית ליה דחייבי מיתות בית דין וחייבי כריתות בזמן הבית לוקה אף על קירוב בשר גרידא מהא דיבמות ג' דפריך שם טעמא דכתב רחמנא עליה וכו' לא תעשה גרידא וכו' ואם כן לדעת הרמב"ם עדיפא יש להקשות האיך הוי אמינא אחות אשה מתייבמת הא לא הוי בעידנא דמצות עשה דיבום אינו מקיים עד שיבעול ממש והלא תעשה עובר מיד בשעת נשיקה דהוי בקירוב בשר כמבואר בתוספות יבמות ד' כ"א ותירץ השער המלך דהרמב"ם סובר כדעת הר"ן הובא בנמוקי יוסף בבא מציעא ד' ל' דהיכן דאי אפשר לקיים העשה רק היכן שיעבור מקודם על הלא תעשה מקרי בעידנא ואם כן הכא נמי לענין ספר תורה דאי אפשר לקיים המצוה עד מן בראשית עד לעיני וכו' אם כן בראשית גם כן מהעשה דלא סגי בלאו הכי וכמו החצי כזית ואינו מקיים העשה עד שיאכל כל הכזית עיין בקידושין דף ל"ח בתוספות ד"ה שמקשה בשם הירושלמי דעשה דמצה וכו' והתם גם כן כן וגם נראה לי דהיכן שיהיה לו הוצאותיו בריוח יותר מותר ולא דוקא אין לו מה לאכול עיין שם בס"ג ועיין שם בבית יוסף מה שמחלקין בין תפילין לספר תורה והגם שראיתי שהטורי זהב בסי' תקמ"ד כתב דדוקא מצות עשה שאין יוכל לעשות אחר המועד וכו' אך עיין בט"ז סי' אתק"ן סקי"ז והגם שיש לחלק דלא יהיה סתירה מהטורי זהב אהדדי אך עם כל זה חזינן

דיש להתיר מצד הסברא שמא ימות ואם כן מכל הלין טעמא נראה לעניות דעתי להתיר אם לא קיימו עדיין מצות כתיבת ספר תורה ומאפס הפנאי אקצר וכו' אברהם צבי הכהן קארקלינסקי ובספר נזר ישראל בחלק מקרא קדש סי' נ"ג שם נקבצו כל החילוקי דינים בכתיבת ספר תורה בחול המועד עי"ש:

יג) פועל שאין לו מה יאכל שמותר לו לעסוק במלאכה בחול המועד לא מצינו שחייבו חז"ל את שכניו שלא להביאו לזה כמו שאמרו גבי אבל שאמרו חכמים תבא מארה לשכניו שהצריכוהו לכך כדאיתא במסכת שמחות פרק חמישי ובפוסקים ביו"ד סי' ש"פ והטעם לפי שרק באבלות שהוא כבוד המת שיתאבלו עליו וזה מעין שמצוה לגמול חסד עם המת ללותו ולהספידו כן מצוה להספיק לאבילי המת שיוכלו לנהוג האבלות כראוי וכעין שאמרו בשבת ד' קנ"ב שישב רב יהודה במקום אבלים במת שלא היו לו אבלים שזה נחת רוח לנשמת המת וכן כתב רש"י בסנהדרין דף מ"ו ע"ב שלא היו מתאבלין על הרוגי בית דין בזמן הבית שאז היו דנים דיני נפשות כדי שיהא בזיון להם ויתכפרו בבזיונם הרי מוכח דאבלות כבוד המת הוא ולכן הטילו חובה על שכניו שהצריכוהו לבטל כבוד המת ולא הצריכו כן בחול המועד לפועל שאין לו מה יאכל כן כתב ידידי הגאון אבד"ק לאמזא יצ"ו בספרו הבהיר דברי מלכיאל בסי' כ"ח סוף אות כ"א וסיים דנראה דבפועל גם כן יש מצוה להספיקו לא מצד שלא יצטרך לעשות מלאכה בחול המועד רק כדי שיוכללשמוח ביום טוב כראוי כאשר נצטוינו בתורתינו הקדושה לשמח האביון ברגל ויש לפקפק קצת דאם מפני כבוד המת שלא יצטרך האבל מלנהוג לו כבודו הטילו גודא רבא ואמרו תבא מארה וכו' כל שכן שהיה להם לעשות כן בפועל עני שלא יצטרך לבטל כבוד המועד ולחללו חלילה בעשותו את מלאכתו כמעשהו בחול ובפרט לדעת הסוברים דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה ואבלות שבעה ימים הוא מדרבנן לדעת הרבה פוסקים ואם מפני שלא יצטרך אבלות דרבנן הטילו גודא רבא על השכנים כדי שלא יצטרך האבל לבטל אבלותו כל שכן שהיה להם לעשות כן לעני שאין מה יאכל בחול המועד שלא יצטרך לעשות מלאכה ולבטל קדושת חול המועד ולי הדל נראה בטעם הדבר דדוקא באבל שאנוס הוא על פי הדיבר כי לא ידע האדם מתי ימות לו מת גזרה היא מלפניו ונעלמה מעיני כל חי ואין להאשימו אם לא הכין צדה לו מקודם אבלותו לכן בדין הוא שישתדלו השכנים שלא יצרך לזלזל באבלותו לא כן בפועל אשר ידוע לו שיצטרך למזונות בזמן הנועד כי בא מועד ואם היה מצמצם מעיסתו לפני איזה ימים ושבועות היה יכול להמציא טרף לביתו לחם לאכול ולא היה צריך לחלל קדושת המועד ואם לא עשה כן והוא עני באותה שעה איהו ניהו דגרם

לנפשיה ואין החוב על השכנים בכיוצא לזה ועוד דפועל שאין לו מה יאכל מצוי יותר שהוא בכל רגל ורגל ולכמה בני אדם ואבל שאין לו מה יאכל אינו מצוי כל כך ואם היו מטילים חוב בפועל על השכנים היתה כגזרה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד וגם היה לחוש שאף הפועלים אשר היה ביכלתם לצמצם מעיסתם מקודם המועד לצורך המועד ביודעם חובת השכנים יטילו עצמם עליהם ולא יכינו להם לצורך המועד לכן לא חייבו את השכנים בזה:

ופועל שיש לו מה יאכל דאסור לו לעשות מלאכה נשאל מרן החבי"ף בס' לב חיים ח"ב סוף סי' קנ"ח אם הפועל הזה ראה עני שאין לו מה יאכל ואין בידו ליתן לו משלו כי אם בזאת שיעשה מלאכה ויתן להעני מה שירויח ממלאכתו אם מותר לו לעסוק במלאכה וליתן לו הריוח והשיב על כיוצא אמרו רבותינו אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך ומבואר בתשובת הריב"ש סי' רכ"ו בכי האי גוונא דלא התיר: יד) בדין הנחת תפילין בחול המועד ידוע מחלוקת הפוסקים בסי' ל"א והשגתי ס' ארצות החיים ח"ב להגאון מלבי"ם וראיתי שהאריך מאד בעיקר דין לבישת תפלין בשבת ויום טוב וחול המועד וכתב בלב הארץ דאין נכון שבבית הכנסת אחת מקצתם יניחו תפלין ומקצתם לא יניחו משום לא תתגודדו ובקונטריס המאיר לארץ הראה מקום לזה במגן אברהם ופרי חדש סי' תצ"ג וכונתו ששם דברו בדין לא תתגודדו שלא לעשות בבית דין אחת מקצתם כך ומקצתם כך משום לא תעשו אגודות וכו' ובית הכנסת אחת כבית דין אחת דמיא והולכין אחר הרוב להניח או שלא להניח ובמשנה ברורה לידידי הגאון מאיר הכהן אבד"ק ראדין יצ"ו כתב וז"ל עוד כתבו האחרונים והובאו בארצות החיים שאין נכון שבבית הכנסת אחת קצתם יניחו תפלין וקצתם לא יניחו משום לא תתגודדו נראה שהבין הגאון יצ"ו שמה שציין בהמאיר לארץ מגן אברהם ופרי חדש כונתו שכן כתבו לענין תפלין אבל באמת אין זכר לתפלין בחול המועד בדבריהם כמו שיראה הרואה (ומה שכתב דין זה בלשון אין נכון ולא כתב בלשון אסור וכו' משום לא תתגודדו יתכן שהוא משום דלא ברירא ליה שיש בכיוצא לזה [שעושה משום ספק] משום לא תתגודדו וכדמספקא ליה להרב השואל שבשו"ת השיב משה א שאביא בסמוך):

ודבר זה מפורש בדברי הרב שמש צדקה בסי' ד' שעל מה שנשאל מבני ק"ק אשכנזים שנהגו על פי קדמוניהם להניח תפלין בחול המועד אם יכולים לשנות מנהגם ולנהוג שלא להניחם ואם העושים כן ששינו מנהגם ואינם מניחים אותם אם יפה עושים ובתשובתו האריך מאד לבטל דבר זה שאין רשאים לשנות מנהגם ובתחלת תשובתו כתב בענין הנחת תפילין בחול המועד נתחבטו בו גאוני עולם ודעבד כמר עבד ודעבד

כמר עבד ובני הקהל שנהגו מימי קדם להניחם ובאים לשנות מנהגם עוברים משום אל תטוש תורת אמך ומוציאים לעז על הראשונים והעומדים בבית הכנסת שמניחים אותם והם אינם מניחים עוברים משום אל תתגודדו וכו' וכל המשנה ידו על התחתונה וכו' עי"ש ואחר סי' ט"ו הובאו דברי רבני דורו שכולם מסכמים לדברי הרב המחבר ספר שמש צדקה והם מסוף דף כ"ה והלאה ובדף כ"ו ע"א בסיום תשובת הרב יאודה בריאל כתב ואם הוא (המורה לשנות מה שנהגו להניחם) יצא ממקום שאין מניחים ישב בדד ויתפלל בסתר בביתו ולא יראה עצמו מפני המחלוקת לזולתו ואי לא ציית אמחיניה בסילווא דלא מבע דמא וארדפנו עד חרמה וכו':

ושם בעמוד ד' הובאה תשובת הרב יצחק לאמפרונטי (מחבר ס' פחד יצחק) וכתב שבעירו יש ארבע בתי כנסיות בשלש מהן אין מניחין תפילין בחול המועד וברביעית היא האשכנזית לא נמצא מעולם מנהג קבוע להם הללו מניחים בברכה והללו בלא ברכה ויש שאין מניחים כלל ויש שמניחים ומברכים אך לא בקול רם ואף דרע עלי המעשה הזה משום דלאו דאל תתגודדו איכא הכא מעולם לא מיחו בידם חכמים אך העלימו עיניהם כאשר הגיד לי המו"ץ לפי שלא באו לידי חרחר ריב מימיהם וגם מנהג קבוע לא נמצא ולא היה בבית הכנסת ההוא מעולם שאם לא כן היה מכריחם לעמוד על מנהגם ואין ספק אצלי שכל מי ששינה בענין זה היה ספק בידם לתקן לשמור ולעשות מבלתי קרב לכלי קרב וליום מלחמה אבל בחשש מסה ומריבה כולי עלמא לא פליגי דאין לשנות אף מרע לטוב ועיין תשובת הר"מ פרובינצאלי סי' יו"ד ועל דא ודאי אמינא נהרא נהרא ופשטיה עכ"ד (בד"ה ובעיר) עוד כתב שם דאם באנו לקבוע מנהג בעיר חדשה כיון שהדבר שנוי במחלוקת הפוסקים והקבלה מכרעת ושב ואל תעשה שאני הייתי מנהיג מנהג הספרדים שלא להניח תפילין בחול המועד אבל בנדון דידן שכבר קיימו וקבלו פסק הרא"ש וחבריו יפה דבר הרב הפוסק שאם לא יסכמו כל הקהל לשנות ברצונם המשנים עוברים משום לא תתגודדו כאשר האריך במגן אברהם סי' תצ"ג סק"ו וכתב שם הפרי חדש בסק"ג בשם הבית חדש דשני מנהגים בעיר אחת הוו כבית דין בעיר אחת דאית בה משום לא תתגודדו ואי לאו דמיסתפינא אמינא דאף אם יסכימו כל הקהל בשינוי צריכים התרה דמנהג כנדר כמובא בפוסקים וכבר קבלו להניחם בחול המועד אבות אבותיהם הראשונים ולעבור על קבלתם צריכים הבנים התרה עכ"ד (בד"ה אמת ויציב) וכן כתב לקמיה (בד"ה הדרינן) דאיכא בזה משום לא תתגודדו:

גם בתשובת הרב אברהם סגרי שהובאה בשמש צדקה בדף ז"ך ע"ג כתב (בסוף ד"ה ברם) הן אמת שאם רוב הצבור בחכמה ובמנין לבם נוקפם ממה שכתב הרשב"י בענין

זה וירצו מרצונם הטוב בלי מי שיכריחם כלל ועיקר לישב בלא תעשה מעשה להניחם הייתי מדבר על לב המיעוט לנטות אחרי רבים בדבר שיש להם על מה שיסמוכו לא לכופם חלילה נגד מנהגם אלא בדרך שלא יעברו על לא תתגודדו באופן שלא יהיה שם שמים מתחלל חלילה עכ"ל והרב מוהר"ר גבריאל פונטרימולי כתב גם כן שיש בזה משום לא תתגודדו והוא איסור גמור כיון שהם בבית הכנסת אחת עדיף מבית דין אחד פלג מורין הכי ופלג הכי וכו' וכתב שהראה דבריו אל האלוף האשל הגדול וענה אחריהם ישר ויכשר עי"ש בד"ף ז"ך ע"ד (בד"ה אין ספק) ובדף כ"ח ע"א הובאה הסכמת ארבעה רבני ליוורנו מוהר"ר משה אהרן שניאור ומוהר"ר אליעזר הכהן ומוהר"ר משה טילקי ומוהר"ר גבריאל דיל ריאיז וכתבו גם הם שתקנת המלמד לשנות המנהג ולנהוג שלא להניחם קלקלה היא כיון שגרם מחלוקת שהללו מניחים והללו אין מניחים באותה בית הכנסת עצמה וקעברי אלאו דלא תתגודדו לא תעשו אגודות ונעשית תורה כשתי תורות וכו' עי"ש (בד"ה דברי מעלת) הא למדת דשלמים וכן רבים נקטי בהאי דינא דקמן דאיכא משום לא תתגודדו אם יהיו בבית הכנסת אחת מקצתם מניחים ומקצתם אין מניחים:

ובשו"ת השיב משה בחלק יו"ד סי' ל"א בהשאלה השנית ק רצה הרב השואל לומר דאפשר דכשם שלענין בל תוסיף כתב הרב מגן אברהם בסי' ל"א בשם הסמ"ק דאף לדעההאוסרת ליכא משום בל תוסיף כיון שאינו מכוין להוסיף רק מניח מספק שמא חול המועד חייב בתפילין הכי נמי אפשר שהדין כן לענין לא התגודדו כיון שאינו מניח רק משום חומרא והגאון המחבר השיבו מנהגי שלא להניח להתפלל בחדר אחד המניחים עם האינם מניחים דודאי שייך לא תתגודדו ואינה דומה לבל תוסיף דכשעושה משום ספק שפיר דמי דלא תתגודדו הוא כשיש שינוי מעשה בהוראה בין אלו לאלו יהיה מאיזה טעם שיהיה כל שיש שינוי בהוראה דפלג מורין הכי ופלג הכי הוי לא תתגודדו וכו' וזה ברור ואם אתה אומר דאין בזה משום לא תתגודדו ממש נפל דין לא תתגודדו בבירא דממש בכל הדינים יש לומר דהמחמיר מחמיר מפני הספק עכ"ל הנה מה שהגאון נעל דלת שאין להתיר בשום אופן החשש דלא תתגודדו דאף שהעושה כן יש לו איזה טעם יהיה מה שיהיה שייך לא תתגודדו וכו' נראה דיש לפקפק בזה ממה שכתב הרב יד מלאכי בכללי הדינים סי' שנ"ה בשם הרב כנסת הגדולה א"ח ד' קכ"ב בשם תשובה כתיבת יד וז"ל לא תתגודדו לא שייך במי שנוהג כן משום שבמקומו שיצא משם היו מחמירין כן כיון שאם היו המקילים הולכים למקומו היו צריכים לנהוג איסור ועיין כנסת הגדולה יורה דעה סי' ס"ד בבית יוסף אות מ"ב ומ"ג עכ"ל הרי להדיא שהותר מכללו כשעושה מפני איזה טעם אף שיש שינוי בהוראה וכמו כן נוכל לומר

דאם העושה ומשנה בדבר יאמר שעושה כן מפני ספק שמסתפק בדין ובהלכה שפיר דמי וצריך לעיין בגוף ספרי כנסת הגדולה א"ח ויו"ד הנ"ל למען דעת באיזה ענין ואיזה סיגנון הם המדברים ואין מצויים אצלי וכלל זה הוא מקצוע גדול ויש בו כמה חילוקים וצריך להתיישב בדברי רבותינו שדברו בכלל דין זה ואני הדל רשמתי קצת בקונטריס הכללים במערכת הלמ"ד באות ע"ח ע"ט פ' וק"ה וק"ז ואין הפנאי כעת לעיין בזה:

אך בזאת חדשות אני מגיד אשר ראיתי בספר שעמד לבאר דברי הרמב"ם בפרק שנים עשר מהלכות עבודה זרה הלכה י"ד שכתב ובכלל אזהרה (דלא תתגודדו) שלא יהיו שני בתי דינים בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג במנהג אחר שדבר זה גורם למחלוקת גדולות שנאמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות עכ"ל ותמהו בזה כל המפרשים שנראה שפסק בזה כאביי בפרק קמא דיבמות ד' י"ג ע"ב ולא כרבא דאמר כי אמרינן לא תתגודדו כגון בית דין בעיר אחת פלג מורין כדברי בית שמאי ופלג מורין כדברי בית הלל אבל שתי בתי דינים בעיר אחת לית לן בה ועוד תמה הגאון הנ"ל על לשונו של רבינו הגדול דנקט מנהגא ולא נקט איסורא ואם כונתו להשמיעינו דגם במנהגא איכא משום לא תתגודדו מפני המחלוקות על כל פנים הוה לו לכתוב דין לא תתגודדו באיסורא משום דמיחזי כשתי תורות ולישמועינן נמי דגם במנהגא איכא לא תתגודדו מפני המחלוקות ומה ראה להשמיט הדין באיסורין והאריך לבאר דברי רבנו ותורף דבריו הוא שדין לא תתגודדו לא שייך באיסורין דאין לומר באיסורין לא תעשו אגודות דממה נפשך אם צד אחד מן החולקים מרובים בחכמה ובמנין פשיטא דהמיעוט נגרר אחר הרוב ואסורים לחלוק לעצמם דהא כתיב אחרי רבים להטות ואם כן למה לי לא תתגודדו ואם כששני הצדדים שקולים ואין הכרע ביניהם בזה ודאי לא יאמר הכתוב לא תתגודדו וכל אחד צריך לעמוד בדעתו ואין חשש מחלוקת דוחה איסורין ובקושטא ליכא כלל משום מחלוקת ולא מחזי כשתי תורות שהכל יודעים שחלוקים בדין ומה יעשו מי ידחה מפני מי בדבר שיש חומרא בכל צד ובדבר שצד אחד מחמירין וצד אחד מקילין גם כן הלכה פסוקה היא בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר המיקל ולא שייך כלל לא תתגודדו ועל כרחין דקרא דלא תתגודדו אמנהגא קאי דכיון דלאו מדיני התורה הוא ולא שייך בזה קביעות הלכה בהא קאמר קרא לא תעשו אגודות ולאו משום דמחזי כשתי תורות דהא לאו תורה אלא משום המחלוקת כהא דתנן לא ישנה אדם מפני המחלוקת ולכן לא כתב הרמב"ם לא תתגודדו באיסורין ושפיר כתב הטעם מפני המחלוקת וסיים ולא מלבי אני אומר כן כי מצאתי קצת מדברי בספר ספרי דבי רב להגאון העצום הספרדי מוהר"ר דוד פארדו ובמרכבת המשנה אלא שביארנו יותר מרווח

ומיהו לענין דינא גם מדבריהם מבואר ומפורש יוצא דליכא לא תתגודדו באיסורין עכ"ל הספר הנ"ל: ויש סעד גדול לדבריו מלשון הרמב"ם בספר המצות לאוין מ"ה שכתב וז"ל והנה אמרו שבכלל אזהרה זו מחילוקי דתי העיר במנהגם וחילוק הקיבוצים ואמרו לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות אבל גופיה דקרא הנה הוא כמו שביארנו לא תעשו חבורה על מת וזה כמו דרש וכו' עי"ש דמשמע דרק במנהגי העיר הוא דאיכא משום לא תתגודדו ולא באיסורין ומאי דמשמע מסוגיא דיבמות דגם בחילוקים בדין כמו בהיתר צרות לאחין שנחלקו בית שמאי ובית הלל איכא משום לא תתגודדו כבר ביאר היטב הגאון בספר הנ"ל שם דתלי הא בפלוגתא דרב ושמואל אם עשו בית שמאי כדבריהם או לא עשו ובשינוי דש"ס אם לאחר בת קול או קודם בת קול עי"ש.

ולפי דבריו נראה דבנדון דידן בהנחת תפילין בחול המועד דהוא מידי דאיסורא שנחלקו אם אסור להניחם במועד או לא יכולים במנין אחד לעשות קצת בענין זה וקצת בענין אחר וליכא משום לא תתגודדו אלא שמדברי רבני האחרונים בכמה דינים נראה דמשמע להו שגם בדינים ובאיסורין נאמר לא תתגודדו והספרים שציין הגאון הנ"ל (ספרי דבי רב ומרכבת המשנה) אין מצויים אצלי לראות דב"ק: ודאתאן עלה לענין המניחים תפילין בחול המועד אם יתפללו ביחד עם שאין מניחים מצאתי תשובה שלמה בס' חיי אריה לידידי הגאון חיים אריה הורוויץ אבד"ק קראקא יצ"ו בסי' ט' שעמד בזה והביא דברי הגאון השיב משה הנ"ל וכתב אף שאיני כדאי להשיב על דברי הגאון הנ"ל מכל מקום מפני שלפעמים תתבטל תפלת הצבור מפני פסקו (כשיש מנין בצימצום וקצתם מניחים וקצתם אין מניחים) והש"ס קרי לתפלת הצבור מצוה דרבים גבי ר' אליעזר ששיחרר עבדו והשלימו לעשרה (ברכות מ"ו ע"ב) אמרתי לדון בדבר ולומר שאם המניחים תפילין בחול המועד נוהגים כפסק הרא"ש לברך עליהם יש חשש לא תתגודדו דכיון שמברכים מוכח דמשוו להו כחיוב ודאי והללו שאין מניחים מתבטלים בשעת קריאת שמע ותפלה מהנחתם אז נראה חילוק בהוראה שכל אחד עומד על דעתו נגד דעת חברו אבל אנו שנוהגים שלא לברך על הנחתם בחול המועד וכדעת הרב טורי זהב ועושים כן מכח ספק נראה ודאי דאין כאן חשש דלא תתגודדו והאריך מאד בפילפול חריף ונחמד כדרכו בקודש והעלה כן להלכה דאם המתפללים במנין אחד המניחים תפילין עם שאינם מניחים אם אותם המניחים אינם מברכין על התפילין ואם כן איכא הוכחה שעושים מפני הספק שפיר דמי וליכא בזה משום לא תתגודדו אלו תורף דב"ק ודבריו טובים ונכוחים כמו שיראה המעיין בגוף דב"ק:

ומה שכתב שדעת הרב טורי זהב שלא לברך על הנחתם בחול המועד כן פירש הרב מחצית השקל בדעת הרב מגן אברהם במה שכתב בסק"ב והמניחן בחול המועד אינו עובר בבל תוסיף כיון שאינו מכוין להוסיף פירוש שעושה משום ספק שמא חול המועד חייב בתפלין) וז"ל לפי זה על כרחין לומר שאינו מברך עליהם שאם מברך עליהם איך אפשר לומר שעושה משום ספק הא אינו רשאי לברך דהוי ספק ברכה לבטלה עכ"ל וכיון שמעשיו מוכיחים שעושה משום ספק יש לומר דגם משום לא תתגודדו ליכא (אלא שאין זו הוכחה להרואים שלבוש בהם ולא ראו בשעה שהניחם) וכן דעת הגאון ישועות יעקב בתשובה שהביא בסי' ל"א שסיים בה וז"ל וכך דעתי נוטה להניח תפלין בחול המועד בלי כונת המצוה ובלי ברכה ואז יוצא ידי חובתו דמצות אין צריכות כונה ולדעת המגן אברהם בלי כונה אף לדעת הרשב"י בס' הזהר ליכא חשש איסור אבל שיברך עליהם אין דעתי מסכמת בשום אופן כיון שיש מחלוקת ספק ברכות להקל וכן כתב הרב טורי זהב שלא לברך וכן ראוי להורות עכ"ל (עיין לקמן בד"ה ולענין הברכה וכו' שהבאתי בשם גאוני זמנינו שפסקו שלא לברך עליהם) והשגתי עתה ספר קיצור שלחן ערוך להגאון מוהר"ש גאנצפריד שנדפס מחדש עם ספר מסגרת השלחן ופירוש לחם הפנים וראיתי בסי' יו"ד סעיף כ"ה שכתב וצריכין ליזהר שהמתפללין בבית הכנסת אחת לא יהיו קצת מניחים וקצת אין מניחים דבזה ודאי איכא משום לא תתגודדו ע"כ ובלחם־הפנים שם הזכיר תשובת הגאון השיב משה הנ"ל ולי הדל נראין דברי הגאון חיי אריה יצ"ו שאם המניחים תפלין אין מברכין עליהם אין בזה חשש משום לא תתגודדו ומה גם דלפי מה שהבאתי מדברי הספר בשם הגאונים מוהרד"ף ומרכבת המשנה אין באיסורין משום לא תתגודדו כלל ולדידהו נראה דאף אם המניחים מברכין, עליהם אין לחוש משום לא תתגודדו ועל כל פנים כשאין מברכין נראה נכון כמו שפסק ידידי הגאון הנ"ל יצ"ו:

ודע דמה שכתבתי למעלה (בד"ה אך בזאת) בשם ספר בביאור דברי הרמב"ם שבהלכות עבודה זרה שיש לחלק בענין לא תתגודדו בין דבר שהוא מנהג בעלמא לדבר שהוא דין מדיני התורה שבדיני התורה אם יש מחלוקת באופן שאי אפשר להכריע יכול כל אחד לעמוד על דעתו ואין בזה משום לא תתגודדו ראיתי בספר חיי אריה בסי' ט' הנ"ל שהביא בדף ט"ו סוף ע"א דברי הגאון משנת חכמים בדף קכ"ג ע"ד ונראין הדברים שהוא תנא דמסייע להגאון הנ"ל שכתב וז"ל וראיתי בס' משנת חכמים שהסביר שיטת הרמב"ם דודאי בהוראות איסור והיתר דהמתיר יש לו טעם או קבלה מרבו והאוסר סובר דהמתיר כעובר עבירה שני בתי דינים בעיר אחת יכול כל אחד להורות סברתו ומדוקדק

לשון הש"ס דקאמר הללו מורין והיינו בהוראה והרמב"ם וסמ"ג נקטו שלא יהיו שני בתי דינים בעיר אחת נוהגים זה במנהג זה וזה במנהג אחר דבמנהג בעלמא יש לומר דאף שני בתי דינים בעיר אחת אין לשנות ולהפרד רק ינהגו זה כדברי זה וזהו דעת הרמב"ם דלמסקנת הסוגיא בשינוי במנהג גרע משינוי בדין וסברא גדולה היא דלענין איסור והיתר אין לחוש אף לפירוד הדעות שכל אחד יכול לסמוך על דעתו וקבלתו כדי לאפרושי מאיסורא וגם להחמיר אין ראוי נגד דעתו וגם בכמה עניינים מחומרא אתי לידי קולא מה שאין כן במנהג עכ"ל ועל פי דבריו כתב הגאון חיי אריה יצ"ו להבין מה שהביא רבינו הטור בסוף הלכות יום הכיפורים דיש רגילים לעשות שני ימים יום הכיפורים ולפעמים היו עשרה והיו מתפללים בעשרה ככל סדר יום הכיפורים והרא"ש היה מוחה בידם רוצה לומר להתפלל כסדר יום הכיפורים אבל לשאר כל דבר ואיסור מלאכה היו נוהגין כמו בראשון ומבואר בבית יוסף ובלבוש דמשום הכי היה מוחה דסבירא ליה דטעות הוא לומר שיש חשש ספק איסור ולהתענות שני ימים דאנן בקיאינן בקבועא דירחא ויום טוב שני אינו אלא מנהג ואם יתפללו תפלות יום טוב בפני עצמם איכא לא תתגודדו שינהגו מנהג אחר שלא קבלו עליהם בני הגולה שני ימים ליום הכיפורים משמע שאילו היינו בספק אם צריך עוד לעשות שני ימים יום הכיפורים ומשום ספק איסור היו רשאים לעשות בפני עצמם אלו החוששים להחמיר על עצמן שני ימים יום הכיפורים ואף שהמקילין מקילין משום דאתי לידי סכנה כדאיתא התם ולא הוה שייך לא תתגודדו כדאמרן עכ"ל והביא דברי הריטב"א בחידושיו ליבמות שנראה מדבריו דגם אם בא להחמיר מפני ספק יש בזה דין לא תתגודדו והאריך לפלפל בדברי הריטב"א ומסיק דגבי הנחת תפלין בחול המועד כשמניח בלא ברכה דאיכא הוכחה שעושה מפני הספק ודאי אין חשש לא תתגודדו ועוד שאין עושין על פי הוראת בית דין כי אם כל אחד עושה כן מעצמו וכל שעושה שלא על פי הוראת בית דין ליכא משום לא תתגודדו אלו תורף דב"ק יצ"ו:

ובשו"ת בית יצחק לידידי הגאון המפורסם מוהר"ר יצחק שמעליקש מפאראמישלא ועתה אבד"ק לבוב יצ"ו בחלק יורה דעה ח"ב סי' פ"ח נשאל במי שהיה נוהג בעירו להניח תפלין ובא לעיר שרובם אין מניחים בחול המועד ואין דעתו לחזור לעירו איך יתנהג והשיב שאם יתפלל בבית הכנסת שאין מניחים תפלין גם הוא לא יניח דאיכא לא תתגודדו כמו שכתבו האחרונים בשם שו"ת מעיל צדקה ודבר שמואל ואם מתפלל בבית הכנסת שמניחים גם הוא יניח שאם לא יניח איכא לא תתגודדו כדכתב בשו"ת דבר שמואל סי' שכ"ד בספרדי שבא לקהל אשכנזי שמניחים בחול המועד אף שדעתו לחזור

צריך להניח משום לא תתגודדו כיון שהוא בפרהסיא ואין איסור מן התורה בפירוש ורצה לומר דהנוהג להניח אם בא למקום שאין מניחים יש לו להניח לקיים מצות תפילין ואתי עשה ודחי לא תעשה דלא תתגודדו ופלפל בסוגיא דפרק קמא דיבמות ד' י"ג ע"ב דשקיל וטרי הש"ס בפלוגתא דבית שמאי ובית הלל בצרה לאחין דפרכינן והא איכא משום לא תתגודדו וכו' ומאי קושיא הרי התם נמי איכא למימר אתי עשה דיבום ודחי לא תתגודדו ונדחק לומר דקושית הש"ס היא לבית הלל דהיה להם להצריך חליצה משום לא תתגודדו ושוב כתב לענין תפילין לא אמרינן אתי עשה ודחי לא תתגודדו שהרי יכול לקיים הנחת תפילין בביתו בצנעא ויקרא בהם קריאת שמע ויתפלל דתפלה בצבור היא מדרבנן וכו' ולכן אסור להניח תפלין ואם הרוב מניחים מחויב גם הוא להניח דאף להאוסרין להניח בשבת ויום טוב מכל מקום בחול המועד ליכא איסור תורה אם כן יש לו להניח משום לא תתגודדו כמו שכתב בדבר שמואל אלו תורף דב"ק ואין מצוי אצלי שו"ת מעיל צדקה (אולי הוא טעות סופר וצריך להיות שמש צדקה עיין לעיל בד"ה ודבר זה) ודבר שמואל הנ"ל ולא ידעתי מי הם האחרונים שכתבו כן בשמם והם תנאי דמסייעי להגאון השיב משה כן נראה לכאורה ומיהו ליכא תיובתא מנייהו לסברת הגאון חיי אריה יצ"ו דאולי אינהו דאמר במניח תפילין ומברך עליהם במקום שאין מניחים אלא שמדברי הגאון בית יצחק יצ"ו נראה דלא שאני ליה בין מברך לאינו מברך ובכל גוונא איכא משום לא תתגודדו והמעיין יכריע להלכה ולמעשה:

ומה שנראה בעליל שתופס הגאון בית יצחק יצ"ו דהא דדרשינן מלא תתגודדו לא תעשו אגודות הוא דרשה גמורה מדאורייתא לפי הנראה נעלם מעיני קדשו שהרמב"ם בספר המצות לאוין סי' מ"ה סובר שאינו מן התורה אלא אסמכתא דרך דרש שכתב והנה אמרו שבכלל אזהרה זו מחילוקי דתי העיר במנהגם וחילוק הקיבוצים ואמרו לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות אבל גופיה דקרא הוא כמו שביארנו לא תעשו חבורה על מת וזהו כמו דרש וכן אמר המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר לא יהיה כקרח והוא גם כן על צד הדרש ומרן הפרי חדש בספר מים חיים בנימוקיו על הרמב"ם בסוף הלכות עבודה זרה (על מה שכתב הרמב"ם בפרק י"ב הלכה י"ד ובכלל אזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינים בעיר אחת זה נוהג במנהג זה וזה נוהג במנהג אחר שדבר זה גורם למחלוקות גדולות שנאמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות) כתב וזה שלא כדברי הרא"ם בפרשת ראה (ריש סי' י"ד) בפסוק לא תתגודדו שכתב דדרשה דאגודות אינו אלא אסמכתא בעלמא ומיהו בספר המצות לאוין סי' מ"ה כתב הרב כדברי הרא"ם וגם דבריו שבכאן אפשר להסכימם עם מה שכתב בספר המצות שהרי שם כתב גם כן

כלשון הכתוב בחיבורו ואף על פי כן סיים דהוי דרש עי"ש ודוק עכ"ל וכבר מרן חיד"א ביעיר אזן במערכת הבית אות ח' עמד בענין זה והביא שהרב באר שבע בספרו צדה לדרך בפרשת ראה השיג על הרא"ם מדברי הרמב"ם בהלכות עבודה זרה הנ"ל דמשמע ליה דממה שכתב הרמב"ם בכלל אזהרה זו וכו' מוכח שהוא מן התורה ותמה עליו שנעלם ממנו דברי הרמב"ם דמפורש בדבריו שבספר המצות שסובר דהוא דרש והשוהו למחזיק במחלוקת שאמרו שהוא בלאו וכתב הרמב"ם בשרש שמיני שהוא אסמכתא מה שאמרו עובר בלאו דלא יהא כקרח ודברי הרא"ם הם דברי הרמב"ם בספר המצות וכו' והביא דברי הרב פרי חדש הנ"ל וסיים דאף שמדברי מרן כסף משנה נראה שסובר בדעת הרמב"ם דלא תעשו אגודות אגודות הוא מדאורייתא וכן ראה תשובה לגדול אחד הובאה בשו"ת מעיל צדקה סי' מ"ט דף ס"ב ע"ב וע"ג שתפס במושלם דלא תעשו אגודות אגודות דאורייתא הוא וכן הביא ראיה מלשון הרמב"ם בחיבורו הנ"ל ומזה הוליד דינים ובנה בנינים גם ראה מה שכתב הרב ארעא דרבנן באות שמ"ד שמדברי הרמב"ם מוכח דהוי דאורייתא ושהרב מוהר"י עייאש בעפרא דארעא שם כתב דהסוגיא דסוף פרק קמא דיבמות מוכחת כן ותימה על הרא"ם שכתב שהוא דרש וכו' ועל כולם חמה מרן חיד"א שנעלם מהם דברי רבינו בספר המצות הנ"ל וסיים דמהסוגיא דיבמות לא מוכח מידי וכו' וכל זה נעלם מעיני גאונינו הבית יצחק יצ"ו והיא חידוש די כל רז לא אניס ליה כאשר תורתו מכרזת עליו בחיבוריו הנוראים:ובעיקר הדין שכתב מרן בבית יוסף שלא להניח תפילין בחול המועד משום שנמצא כן בזהר הקדוש ואחרי שבתלמודין אינו מפורש שחייב בתפלין בחול המועד והזהר מפליג שלא להניחם ראוי לפסוק כן ראיתי להגאון שואל ומשיב במהדורא תליתאה חלק ג' סי' ס"ד שכתב דאין מהזהר ראיה לזה והוא על פי מה שביאר שם דהא מילתא תליא בפלוגתא במלאכה בחול המועד אם אסורה מדאורייתא אזי גם הנחת תפילין בחול המועד אסור כיון שיש לחול המועד אות היינו האיסור מלאכה ואם מלאכה בחול המועד מדאורייתא מותרת אם כן אין לחול המועד אות דמניעת אכילת חמץ בפסח לא חשיבא אות דאי בעי לא אכיל פת כלל וכן בסוכות יש כמה ענינים לפטור מן הסוכה ולכן מותר להניח תפילין בחול המועד (אמר המחבר בהמצאה זו כיונה דעתו לדעת הרב שלטי הגבורים בפרק ג' דמועד קטן הובא בצמח צדק על המשניות להגאון מוהר"ם מליבוויץ בפרק ג' דמועד קטן משנה ד' שכתב שענין הנחת תפילין בחול המועד תלי בזה אם איסור מלאכה בחול המועד דאורייתא או מדרבנן והאריך שם בצמח צדק דעיקר האות הוא איסור מלאכה דומיא דשבת ושאות דמצה וסוכה לאו אות היא דבמצה אי בעי לא אכיל מצה ולא חמץ ובסוכה

איכא כמה גווני דפטירי מסוכה וכו' עי"ש ונחזור לדברי הגאון שואל ומשיב בתשובה הנ"ל) ואם כן לפי המבואר בסי' תק"ל שדעת הרא"ש ומר בריה הריב"ה דאיסור מלאכה בחול המועד רק מדרבנן ומן התורה מותרת הכי נמי מותר להניח תפילין בחול המועד והרמב"ן והרשב"א עשו פשרה איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת ולדידהו כיון דאיכא איסור מלאכה אסור להניח תפילין אם כן אין ראיה מהזהר משום דהזהר סובר דמלאכה אסורה בחול המועד לכן אסור הנחתן בחול המועד אבל לדידן דנקיטינן דמלאכה מותרת מדאורייתא מותר להניחן בחול המועד וסיים בתשובתו ששמע שהגאון הצדיק אברהם דוד אבד"ק בוטשאטש הניח תפילין בחול המועד ואמר שאין מבינים הפשט בהזהר ואני בסודם לא בא נפשי אבל לדעתי אין ראיה מהזהר כמו שכתבתי עכ"ל (ועיין עוד לקמן מה שאכתוב בשמו בעיקר הנחת תפילין בחול המועד):

וכן כתב הגרל"מ בארצות החיים דנראה לכאורה דרוב המתירים תפילים בחול המועד סוברים דמלאכה בחול המועד מדרבנן והאוסר סוברים דאסורה מן התורה שהמתירים הם התוספות וספר התרומה והרא"ש והטור והריטב"א ודעת התוספות והרא"ש והריטב"א דמלאכה בחול המועד מדרבנן והאוסרים להניחם בחול המועד הם בעל הלכות גדולות והעתים בשם גאון והראב"ד והרשב"א והרי דעת הרמב"ן והרשב"א דאסורה מן התורה וכן מרן הב"י שסובר דאסור להניחם בחול המועד סובר גם כן דמלאכה אסורה מן התורה אלו תורף דב"ק והאריך עוד עי"ש בדף ל"ד ע"ד והלאה והזכיר שם דברי השלטי הגבורים בהמצאה זו עי"ש:

ויש לפקפק בזה דהנה בקונטריס הכללים במערכת המ"ם אות קל"ו הזכרתי דעת הסוברים דמלאכה בחול המועד אסורה מדאורייתא וכתבתי שמדברי רש"י בריש פרק שני דמועד קטן ד' י"א ע"ב ובחגיגה ד' י"א ע"א מתבאר יפה דמשמע ליה דמה שאמרו בגמרא חול המועד אסור מדאורייתא הוא מדאורייתא ממש וכן הבינו התוספות בחגיגה דף י"ח בד"ה חולו של מועד בדעת רש"י והבאתי שכן כתב מרן חיד"א במחזיק ברכה סי' תק"ל שדעת רש"י שהיא מדאורייתא ושכן כתב הרשב"ץ בפירושו לאבות בפרק שלישי בדעת רש"י (והשגתי עתה ספר האשכול שנדפס עם ביאור נחל אשכול להגאון בדורנו צבי בנימן אווערבוך וראיתי שם בצד 143 בהלכות מועד קטן שמלבד שהבין בדעת רש"י במועד קטן דף י"א שסובר שהוא מדאורייתא וכן דעת רשב"ם בפסחים דף קי"ח כתב עוד שכן כתב רש"י בספר הפרד"ס וכן ראיתי להריטב"א בריש מסכת מועד קטן שאחר שהביא מחלוקת הראשונים באיסור מלאכה בחול המועד אי מדאוריתא כתב ואף על פי כן כדברי רש"י ורבינו הרמב"ן נראה עיקר וכו' עי"ש שהשוה דעת רש"י

לדעת הרמב"ן דאסורה מדאוריתא) ולפי המצאת הרבנים הנ"ל דהנחת תפילין בחול המועד תלי בפלוגתא דמלאכה בחול המועד צריך לומר שדעת רש"י דאסור להניחם בחול המועד כיון שסובר שאיסור מלאכה בחול המועד הוא מן התורה והרי בתוספת רבינו עקיבא איגר בריש פרק מי שמתו כתב שדעת רש"י דחול המועד זמן תפילין הוא והוכיח כן ממה שפירש בסוכה ד' מ"ו ע"א היו לפניו מצות הרבה ליטול לולב לישב בסוכה להניח תפילין עי"ש הרי דאף שסובר דמלאכה אסורה בחול המועד מדאורייתא סבירא ליה דחול המועד זמן תפילין אלמא דלא תלי הא בהא ואף שהגרל"מ דקדק וכתב שרוב המתירים סוברים דמלאכה בחול המועד דרבנן ואפשר שכונתו למעט דעת רש"י דאף שמתיר תפילין בחול המועד סובר דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה הנה מלבד שמדברי הגאון שואל ומשיב מוכח ודאי שסובר ששניהם לא יכונו והא בהא תלי דכל מי שסובר דמלאכה בחול המועד מדאורייתא יסבו"ר ול"ו ידע דתפילין אסור להניחם בחול המועד ועוד דגם לדברי הגרל"מ קשה שאם כן נפל היסוד שהניח דהא בהא תלי שהרי מצינו מי שסובר שמותר להניחם בחול המועד אף שסובר דמלאכה אסורה מן התורה ואיך נוכל לומר על שאר הפוסקים שלא נמצא מפורש היכי סברי בדין איסור מלאכה דממה שמתירים הנחת תפילין בחול המועד מוכח שסוברים שמלאכה מותרת בחול המועד מן התורה:

הן אמת שראיתי עתה לגדול בדורנו הרב מוהרא"ף יצ"ו בס' ויקרא אברהם בפרשת אמור דף קמ"א (בסוף ד"ה ולענין הלכה) שעמד מתמיה בדעת רש"י שהרב מחצית השקל בסי' תק"ל סק"א (בד"ה דאמרי' המחלל) כתב שדעתו דאסור מן התורה ואילו הרב תוספות יום טוב כתב בדעת רש"י שהוא מדרבנן וכן הבינו הרא"ם וקרבן אהרן וציין מה"מ אלפאנדרי ומחזיק ברכה סי' תק"ל ובית אהרן דף י"א ע"ד והנה על הראשונים (הרא"ם וקרבן אהרן ונהר שלום שהבינו בדעת רש"י שהוא מדרבנן) אנו מצטערים כמו שכתבתי בקונטריס הכללים במערכת המ"ם אות קו"ל שמדברי רש"י מתבאר שסובר שהוא מן התורה וכן הבינו רבותינו התוספות בדעתו עי"ש והרב יצ"ו בא להוסיף שכן דעת הרב תוספת יום טוב בדעת רש"י ולפי הנראה לא יתכן לומר כן והרב יצ"ו לא הראה איה מקום כבוד דברי הרב תוספת יום טוב ואם כונתו למה שכתב בריש מועד קטן (בד"ה במועד) רש"י ורי"ף ורמב"ם וכו' הסכימו דאינו אלא אסמכתא וכו' הנה אמת שכן חשבתי אני הדל בדעתו אך שוב התבוננתי דתיבת רש"י אדלעיל קאי לומר שכל מה שכתב שם הם דברי רש"י (שכן הוא ברש"י שם) ומתיבת ור"י וכו' מתחיל לדבר אם האיסור מדרבנן ולא כתב על זה איך דעת רש"י והאמת שדעת רש"י שהוא מדאורייתא כמו שהביא בשם

הרב מחצית השקל והוא ברור ואין להוכיח שסובר רש"י שהוא מדרבנן ממה שכתב בריש מועד קטן בסוף ד"ה משקין בית השלחין וכו' מלאכה שיש בה הפסד אם אינו עושה אותה כגון להשקות בית השלחין התירו חכמים עכ"ל ואם מלאכה אסורה מן התורה איך יתירו חכמים דזה אינו שכבר כתב שהכתוב מסרו לחכמים ומכח זה הוא מה שהתירו והוא פשוט:

גם יש סתירה להמצאה זו מסברת הריטב"א שכתב הגרל"מ בשמו שסובר דמותר להניח תפילין בחול המועד ואיהו סבירא ליה דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה כמפורש בדבריו שבחידושיו בריש מסכת מועד קטן ומה שכתב הגרל"מ שהריטב"א סובר דמלאכה בחול המועד מדברי סופרים והראה מקום למה שכתב בפ"ב (פרק בתרא) דעירובין הנה לפי זה הני מילי דמר סתרא"י נינהו אך לי הדל אין סתירה לדבריו והאמת בדעתו הוא שסובר דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה וזו היא דעתו גם בחידושיו לעירובין עיין לקמן באות י"ז (בד"ה ומה שכתב הריטב"א) ואם כן מוכח מסברת הריטב"א נמי דלאו הא בהא תלי וכן יש להוכיח מסברת בעל הלכות גדולות שכתב הגרל"מ שסובר שאסור להניח תפילין בחול המועד והרי הריטב"א בריש מועד קטן כתב בשם בעל הלכות גדולות דמלאכה בחול המועד היא מדרבנן ושהביא ראיה מדתני חולו של מועד בהדי ראש חדש וכשם שראש חדש אינו אסור במלאכה מן התורה הכי נמי חולו של מועד עי"ש גם הגאון העמק שאלה בשאלתא ק"ע סק"ג כתב דהשלטי גבורים בשם סמ"ג וכן הרשב"ץ בספר מגן אבות על המשנה דהמבזה את המועדות כתבו שבעלהלכות סובר שהוא מדרבנן צריך עיון גם מסברת הרמב"ם יש לפקפק לדעת הסוברים שדעתו שמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה עיין בברכי יוסף סי' תק"ל ואיהו סובר דמותר להניח תפלין בחול המועד אף גם מדעת מרן בשלחן ערוך יש לפקפק בהמצאה זו דהנה אף שממה שכתב בבית יוסף סי' תק"ל נראה בעליל דנקיט לעיקר סברת האומרים דחול המועד אסור מן התורה כמו שכתב הגרל"מ מכל מקום דעתו בשלחן ערוך ריש סי' תקל"ח נראית כהסוברים דאינו אלא מדרבנן כמו שכתבו הרבנים מגן אברהם בריש סי' תק"ל ומחצית השקל ריש סי' תקל"ז וגם הרב ערוך השלחן בסי' תק"ל הוכיח שכן דעת מרן בשלחן ערוך עי"ש והרי גבי תפלין בחול המועד פסק בסי' ל"א שאסור להניחם בחול המועד שהרי הם עצמם אות ואם כן הרי סתירה מפורשת להמצאה הנ"ל:

והנה בארצות החיים ובמשנה ברורה הביאו מה שכתב הרב פרי מגדים דהמניחים תפילין בחול המועד לא יניחו תפלין של רבינו תם ודברי הפרי מגדים הם במשבצות בסי'

ל"א אות ב' ויראה תפילין דרבינו תם אין להניחם בחול המועד כי הזהר מפליג בעונש המניח תפלין בחול המועד ודי בתפילין דרש"י וספק ספיקא נמי הוא שמא הלכה חול המועד פטור ושמא הלכה כרש"י עכ"ל גם הגאון ישועות יעקב בתשובתו (שהביאה בסי' ל"א) כתב שמנהגו שלא להניח תפילין דרבינו תם עי"ש בסוף התשובה (ומה שכתוב בספר סדור החיים בהלכות תפלין אות א' וכתב במשבצות דתפילין דרבינו תם להניח בחול המועד עי"ש מטבע הלשון מורה שיש חיסור לשון וצריך לתקן ולכתוב דתפלין דרבינו תם אין להניח או יש להניח] שבלא זה לישנא קייטא הוא וכבר בא חכם ידידי הרה"ג משה דומ"ץ לאדז יצ"ו בספרו הבהיר חמדת משה שנדפס חדש ממש ותקן בסי' י"ג שצריך להיות אין להניחם בחול המועד והראה שם בכמה מקומות שנפל טעות בספר דרך החיים ולא השגיחו המגיהים ומה שכתב שם אחר שהעתיק דברי המשבצות] וכן העלה בשו"ת חיים שאל ח"א סי' א' והאריך בזה עכ"ל השגתי עתה ספר חיים שאל למרן חיד"א עיינתי שם ולא ראיתי שדבר מזה): אמנם גדול בדורנו בספר יפה ללב יצ"ו כתב על דברי המשבצות הנ"ל וז"ל ולפי מה שכתבתי בסי' כ"ה אות ב' אין לחלק בין שאר ימות השנה לחול המועד כיון דלדידהו חייב בתפילין עכ"ל ושם האריך בשם כמה מרבני האחרונים דהנחת תפילין דרבינו תם לא משום ספק הוא אלא בתורת חובה ששניהם קודש וצריכים זה לזה וכו' גם ראיתי שהגאון שואל ומשיב במהדורא תליתאה בחלק א' סי' רמ"ז נשאל מרב אחד אם רשאי לשנות נוסח התפלה שנוהג כנוסח האשכנזים ורוצה לשנות לומר כנוסח הספרדים ואחר שהשיב לו שאינו רשאי לשנות סיים וז"ל ומה גם מצות תפלין בחול המועד חלילה לעקור מצות עשה לאיש אשר יתיליד על ברכי האשכנזים ואני מניח גם תפילין של רבינו תם אף שהפרי מגדים מפקפק בזה משום ספק ספיקא לא ידעתי הספק שלו דהא לשיטת רבינו תם דתפילין של רש"י פסולים ואף לדברי המקובלים ששני התפלין יש להם יסוד על כל פנים אין לדחות תפלין דרבינו תם בזה ומה גם שלהמקובלים תפילין דרבינו תם הם גבוהים במעלה וכו' ומאן ספין ומאן רקיע להכריע בין רש"י ורבינו תם ואני מניח שניהם בחול המועד עכ"ל.

ודע דמה שכתבתי למעלה (בד"ה ויש) לפקפק על הרבנים שכתבו דהנחת תפילין בחול המועד תלי באם איסור מלאכה מדאוריתא וכו' מסברת רש"י שסובר דאסורה מדאוריתא וסובר גם כן דחול המועד זמן התפילין הוא הנה עתה ראיתי בספר חמדת משה הנ"ל בסי' ט"ו תשורת אחיו הרב מראדום יצ"ו שהביא מה שכתב בתוספת רבינו עקיבא הנ"ל דמוכח מרש"י דסוכה דף מ"ו דחול המועד זמן תפילין וכתב שכן אומרים בשם הגר"א ושהראה לו הרב המ"ץ דשם מוהר"א כ"י שהגאון מוהרש"ק בקנאת סופרים הביא כן

בשם הגר"א ודחה ראיתו דדילמא רש"י מילי מילי קתני לולב וסוכה ותפלין וציצית ועוד דילמא רש"י קאמר אליבא דמאן דסבר שבת ויום טוב זמן תפלין הוא ומפי גדול אחד ממדינת ליטא שמע לתמוה ביותר דהא תנאי דברייתא ר' יהודה ותנא קמא ר' מאיר סוברים בהדיא דשבת הוא זמן תפלין כדאיתא בעירובין ובקידושין ואם כן לשיטתם שפיר כתב רש"י דגם חול המועד זמן תפלין לא כן לדידן והרב מראדום הנ"ל יצ"ו כתב לקיים דברי חכמים דשפיר מוכח מדברי רש"י שסובר דחול המועד זמן תפלין והוא דמה שהקשה מוהרש"ק דנימא מילי מילי קתני ליתא דהא מצות הרבה קתני ובהכרח דיותר משתים הוא כמבואר ברש"י בכריתות דף ב' ע"ב בד"ה ר"י ברבי יהודה ואמנם על מספר שלשה יפול הלשון הרבה ואם כן למה נקט רש"י לולב לינקוט סוכה תפילין ציצית אלא דאם כן לא הוה מוכח דחול המועד זמן תפילין והוה אמינא דבשבת מיירו ולשיטתם דשבת ויום טוב זמן תפילין ומדהוסיף רש"י ליטול לולב דליתיה בשבת בזמן הזה מוכח דאתי לאורויי דחול המועד זמן תפילין הוא ואין להקשות מנא ליה לרש"י לכלול גם חול המועד מאחר דלר"י ותנא קמא אין הכרע לזה שהם סוברים דגם שבת ויום טוב זמן תפילין ודילמא בשבת ויום טוב מיירו ונראה דהוה קשה לרש"י על רבינא ורב אשי מסדרי הברייתא (הש"ס) דהוה להו לסדרה (להביאה) במסכת ברכות כיון דמילי דברכות הוא ולמה המתינו עד מסכת סוכה ובפרק לולב הערבה ומזה הוכיח רש"י דבאו לאורויי דחול המועד זמן תפילין הוא ולכן קבעוה בפרק זה ששייך לענייני דיומא ודברי הגר"א ותוספת ר' עקיבא ברורים כשמש בצהרים אלו תורף דב"ק יצ"ו גם הרה"ג המחבר יצ"ו הביא שהגאון מלא הרועים בחידושיו למסכת סוכה שבש"ס החדשים דפוס רא"ם כתב דמשמע מדברי רש"י הנ"ל דחול המועד זמן תפלין ולפי דברי שלושת הרועים נתחזק מה שפקפקתי דנראה דאין הנחתם בחול המועד תלוי באיסור מלאכה כנז"ל:

שוב ראיתי דהמצאה זו שהמציאו הגאונים שואל ומשיב וארצות החיים יש לה שרש בדברי הראשונים והוא שבסמ"ג בהלכות תפלין עשין כ"ה אחר שהביא דעת יש אומרים שאין מניחים אותם כתב אבל בירושלמי משמע שמניחים אותם וכו' וכן פסקו רבינו שמעון ברבינו אברהם ורבינו יצחק ברבינו ברוך ואות פסח וסוכות הוא מעשיית מלאכה וחול המועד מותר מן התורה עכ"ל גם הרשב"א בתשובות המיוחסות להרמב"ן בסי' רל"ז אחר שהביא מחלוקת הקדמונים אם להניחם בחול המועד והביא ראיות הסוברים דמניחים סיים אמנם אין אני נוהג כן דסבירא לי דחול המועד הוא עצמו אות שהרי אסור בעשיית מלאכה עכ"ל מתבאר מדברי שני המאורות הגדולים דתלו הנחת

התפילין במלאכה דאם מלאכה בחול המועד אסורה אסור להניחם בחול המועד וכיונה דעת גאונינו הנ"ל לדעת הראשונים גם הרדב"ז בחלק רביעי סי' ח' (בדפוס ווארשא תרמ"ב היא סי' אל"ף פ"ב) למד מדברי תשובת הרשב"א דתלי הא בהא ואעתיק דב"ק ככתבו וכלשונו וזהו שאלה אם יש להניח תפילין בחול המועד כי ראיתי בזה כל העם פוסחים על שתי הסעיפים לפי שהרא"ש כתב בתשובה שחייב להניח וכתב גדולה מזה שאותה תשובה מותר לכתבה בחול המועד משום דבר האבד ומקצתם יראים לעצמם לפי שנמצא כתוב בספרי הקבלה שהמניח תפלין בחול המועד נענש ואנחנו לא נדע מה נעשה תשובה שב ואל תעשה אני שונה כאן כי ראיתי חכמי האמת מרחיקים זה מאד שוב מצאתי שנשאל הרשב"א מזה ושמחתי מאד על תשובתו וז"ל דעתי אני שגם הוא אות שהרי חולו של מועד אסור בכל מלאכה שאינם מלאכת האבד ומלאכה זו דאורייתא דכולהו תנאי מייתו לה מקרא בחגיגה וכן בשילהי שמעתתא קמייתא דפרק קמא דעבודה זרה וכן דעת רבותינו בעלי התוספות וכן דעת הראב"ד אף על פי שהתירו לכתוב אותם בעצמו בחולו של מועד וכן אנו נוהגים עכ"ל למדתי ממנה דלמי שסובר שהמלאכה בחולו וכן מועד אינה אלא מדברי סופרים כמו שכתב הרמב"ם אם כן חולו של מועד אינו אות וצריך להניח כדי שיהיה לו אות וכיון שהיא פלוגתא דברי הקבלה יכריחו ואתה אל תניח עכ"ל הרדב"ז ולפי הנראה תשובת הרשב"א שהזכיר לא זו היא התשובה שבמיוחסות הנ"ל אלא היא תשובה אחרת לפי שאין סיגנון הלשון בשתי התשובות שזה על כל פנים הרי מפורש יוצא מדב"ק שסובר שזה תלוי בזה דמי שסובר שמלאכת חול המועד מן התורה אסורה יסבור גם כן דאין להניח תפילין בחול המועד גם מה שכתב הגאון שואל ומשיב לדחות הראיה מהזהר הקדוש על פי זה דאפשר דהזהר סובר דמלאכה בחול המועדאסורה מדאורייתא ולכן אוסר להניחם במועד מצאתי שכיונה דעתו לדברי הרב פחד יצחק בתשובתו שהובאה בספר שמש צדקה בדף כ"ו ע"ד שהביא תשובת הרדב"ז הנ"ל דהא בהא תליא וסיים והם הם דברי הקבלה כדכתב מוהר"ם ריקאנטי בפרשת בא ובשבת ויום טוב אין להניחם כמו שאמרו יצאו שבתות וימים טובים שהם עצמם אות וכו' ואם כן נימא דרשב"י המפליג בעונש הנחת תפלין סבר דחול המועד אסור במלאכה מדאורייתא עכ"ל:

ולפי זה הדר דינא דנראין הדברים כמו שכתב הגאון מוהרש"ק לדחות דאין הכרח מדברי רש"י שסובר דחול המועד זמן תפילין רק כתב לפרש כן אליבא דתנאי דברייתא דסברי שבת ויום טוב נמי זמן תפילין אבל לדידן דנקיטינן שבת ויום טוב לאו זמן תפילין שהן עצמם אות שאסורין במלאכה הכי נמי חול המועד לאו זמן תפילין הוא לדידיה דסובר

דחול המועד אסור במלאכה מן התורה וצ"ע ולענין הברכה שכתב הרמ"א לברך עליהם בלחש ותמהו המפורשים וכי מה בין בלחש לבקול רם לענין חשש ברכה לבטלה וכתבו טעמים בזה שמפני המחלוקת אומרים בחשאי כמו ברוך שם כבוד מלכותו שאומרים בחשאי והרב הלבוש תירץ שיש להורות שיש קצת אות בחול המועד לכן אין מברכים בקול רם וכל הטעמים דחוקים אך מצאתי בספר מחנה ישראל להרה"ג ישראל נאיימאן דומ"ץ בקראקא שבחולק שני נשאל בזה (בדף פ"ט ע"ג) והשיב דדברי הרמ"א ברורים ופשוט שדעתו דאף שהכריע כהרא"ש לברך עליהם אפשר דהרא"ש לשיטתו שסובר כשיטת התוספות דאיסור ברכה שאינה צריכה אינו אלא מדרבנן ובספק מותר לכתחלה לברך עיין במגן אברהם סי' רט"ו אבל הרמ"א חשש לדעת הרמב"ם דמברך ברכה שאינה צריכה עובר מדאורייתא בלא תשא ולדידיה אסור לברך מספק והרמ"א הכריע כאן לברך דאף שאין ברכות מעכבות מכל מקום הכשר מצוה הן ומכל מקום לא יברך בקול רם שאז יצטרכו השומעים ברכתו לענות אמן ואף שלדעת הרא"ש אין איסור לברך משום ספק מכל מקום למה לנו לעשות מעשה נגד דעת הרמב"ם ללא צורך דאף שהברכה מיקריא קצת צורך אבל להענית אמן אין שום צורך ולכן כתב לברך בחשאי כדי שלא יצטרך השומע לענות אמן וסיים שגם הוא נהג זמן רב לברך עליהם בלחש כפסק הרמ"א אמנם אחר שבאו גאוני זמנינו ואמרו שאין לברך עליהם חזר גם הוא לנהוג שלא לברך עליהם כלל.

טו) מה שנסתפק במי שנהג תמיד בעירו להניח תפילין בחול המועד ושוב בא לעיר אחרת שרובן אין מניחין בחול המועד ואין דעתו לחזור לעירו אם צריך לנהוג כמנהג עיר שדר כעת שלא להניח תפלין כיון שבא למקום שאין נוהגין להניח ואין דעתו לחזור צריך לנהוג כמנהג אותה העיר בין לקולא בין לחומרא כדאיתא ביו"ד סי' רי"ד וגם בצנעה אין לו להניחם בחול המועד הא ליתא כמו שכתב בעצמו דזה לא תליא במנהג המקום כיון שהיא מחלוקת בין הראשונים ובצנעה יחזיק כל אחד במנהגו ועיין שיבת ציון סי' ה' דאפילו לתפלה בלחש בבית הכנסת אחת יחזיק כל אחד במנהגו.

כן כתב הגאון בית יצחק יצ"ו בחלק יו"ד ח"ב סי' פ"ח אות ב' וזהו לפי שיטתו שסובר דיש בזה משום לא תתגודדו ואסור להניחם בבית הכנסת משום לא תתגודדו ורק בצנעה שרי וכבר כתבתי באות י"ד בענין זה אם שייך משום לא תתגודדו אם יתפללו בצבור אחד המניחים עם שאינם מניחים ושם הבאתי מה שכתב הרב יד מלאכי בשם הרב כנסת הגדולה במי שהולך ממקום למקום ורוצה לנהוג כמנהג המקום שיצא משם אם יש חשש לא תתגודדו: טז) יש להסתפק במי שנהגו אבותיו להניח תפלין אם רשאי

לשנות ממנהג אבותיו או לא משום אל תטוש תורת אמך הנה אם מותר לשנות מנוסח התפלה מאשכנז לספרד האריך בתשובת שארי בחסד לאברהם סי' ט' ושרש דבריו על פי דברי רש"ל בתשובה סי' יו"ד דהיכא דבדיעבד מותר והיא מצוה משום דת חסידות מותר לשנות והוא הדין בנוסח התפלה כיון דבדיעבד יצא אף אם משנה מנוסח הברכה כדכתב הכסף משנה בפרק ראשון מהלכות קריאת שמע הלכה ז אם החתימה היתה כדין וזה לא שייך בהנחת תפילין בחול המועד ונראה דעד כאן לא אמרינן דחייב הבן לנהוג במנהג אביו משום אל תטוש אלא בדבר שאין בו טעם מצד הדין רק משום חומרא וזהירות כהך דבני בישן דלא הוו אזלי במעלי שבתא וכן שאר מנהגים אבל בתפלין דחול המועד דהוא מחלוקת הראשונים ויש לו מקור בהלכה אם אביו נהג כמנהג אשכנז והבן נוהג כמנהג ספרד אין בכך כלום ומה שמבואר בסי' רי"ד דקבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם היא גם כן בחומרות שקבלו עליהם וכן מה שמשמע בראשונים דקבלת בני אשכנז המחמירים בפסח בענין חוזר ונעור חלה עליהם ועל זרעם ואין יכולים לשנות שמא הוא גם כן קבלה מצד חומרא דפסח והוא כעין סייג וגדר עיין פחד יצחק אות מנהגי איסור וכל דיניהם שהאריך בכעין זה בתשובת גינת ורדים אבל לא בענייני מחלוקת התלויים בדין ופלוגתא דתנאי ואמוראי ואין בו משום נדר וקבלה ובדבר זה צריך להתיישב אך לענין תפלין בחול המועד ראיתי הרבה מבני עליה שאבותיהם היו מניחים והם אין מניחים על כרחין צריך לומר כדכתיבנא ובענין זה אמרינן הנח להם לישראל כמו שכתב בפחד יצחק שם בנוסח ספרד שאין ללכת אחר מנהג אבותיהם הואיל והוא יותר צח וברור עיין שם בסוף כללי מנהגי איסור כן כתב הגאון בית יצחק בחלק יו"ד ח"ב סי' פ"ח אות ג' ולפי הנראה אין מצוי אצל הגאון יצ"ו ספר היקר עיקרי הד"ט ששם בחלק א"ח סי' כ"ה אות ב' כתב בענין זה וז"ל קהל אשכנזים הנוהגים להניח תפילין בחול המועד וקצתם רוצים לשנות מנהגם ושלא להניחם כדעת הרשב"י ומרן וקצתם אין רוצים לשנות ובאים לידי מחלוקת טוב וישר להתמיד במנהגם כי גדול השלום ובפרט בדבר שיש בו עמודי עולם לסמוך עליהם שמש צדקה סי ל"ז (צריך להיות סי' ד') והחזיקו על ידו כל רבני איטאלייא וציין לעיין בס' אדרת אליאו בתשובותיו בתשובת תפלין דמאריה עלמא ובס' רוח אליאו על ביצה ד' ט"ז ואינם מצויים אצלי וכבר רמז מרן חיד"א בברכי יוסף סי' ל"א אות ג' דברי הרבנים אדרת אליאו ושמש צדקה.

והנה תורף דברי הרב שמש צדקה ורבני איטאלייא אשר הסכימו לדבריו שיש בזה משום לא תתגודדו אם יהיו בבית הכנסת אחת מקצתם מניחים ומקצתם אין מניחים כבר הבאתי לעיל באות י"ד ופה ארשום מה שכתבו הרבנים בענין אם רשאים לשנות

מנהגם שנהגו על פי אבותיהם או יש בזה שום חשש הנה בתשובת הרב פחד יצחק אשר הובאה שם בד' כ"ו ע"ג כתב בסוף ד"ה הקול) הן אמת שאם מסכמים כל הקהל לדעת אחת לשנות המנהג לא נוכל לומר כיון דשום קהל אשכנזים לא שינה מנהגו אף אנן נמי לא נתחיל לשנות ולסתור ולעשות שלא כדברי הרא"ש הפוסק הגדול למען לא נהיה כתלמידים החולקים על רבם וכדכתב הרב פרי חדש בדיני מנהגי איסור יען וביען רבו כמו רבו קהלות אשכנזים שאין מניחין תפילין בחול המועד כאשר בחושבניה דמעגלי צדק (והוא מפרש לספר תפלות) ולא פש ליה גביה מידי אלא מה שכתב בתפלות חול המועד של פסח שבמדינות ההם אין מניחין תפילין בחול המועד על פי הזוהר וגם קצת קהלות שינו מנהגם ולא חשו להא דהרא"ש ודעמיה אך בלא קטטה ובלתי הכנס בלאו דלא תתגודדו ואולי גם הרא"ש אם נגלה לעיניו מעלת הזוהר היה משנה אף הוא מנהגו כאשר עשו כמה גאוני הדור באופן זה דוקא עכ"ל ולעיל באות י"ד (בד"ה ושם בעמוד ד') הבאתי סיום דבריו בזה גם הבאתי שם (בד"ה גם בתשובת שהרב אברהם סגרי כתב גם כן שרשאים לשנות אם יסכימו כולם בלא מחלוקת עי"ש:

גם בתשובת הרב גבריאל פונטרימולי שהובאה שם בדף ז"ך ע"ד כתב אין ספק אצלי כי אם מדעתם ורצונם של בני הקהל או רובם היו מתרצים לבטל מנהגם כדי לחוש לדברי רשב"י שלא להניח תפילין בחולו של מועד היה טוב ונעים וכמו שהעיד מרן הבית יוסף על בני ספרד שמתחלה היו מניחים אותם ואחר כך כשנתגלה להם ספר הזוהר בטלו מנהגם הקדום ופסקו מלהניחם האמנסאם דעת רוב אותו הקהל להחזיק מנהגם הקדום ולהניח תפילין בחולו של מועד ודאי אין שום אדם יכול להכריחם לשנות מנהגם אחרי שיש להם על מה שיסמוכו כמה פוסקים ראשונים ואחרונים הסוברים כן ואף שהרא"ש הפוסק הראשון שסובר שמניחין תפילין בחול המועד לא ראה ספר הזוהר שלא נגלה בימיו מכל מקום ראינו כמה רבנים מחסידי אשכנזים שראו ספר הזוהר ולא שינו את מנהגם כמו שראינו בפרט הרב הלבוש שבהרבה מקומות חש לדברי הזוהר ולענין הנחת תפילין בחול המועד החזיק במנהג מקומו ואין ספק שאלו ואלו לשם שמים מתכוונים ואם יהיו איזה יחידים שירצו לחוש לדברי הזוהר יש דרך ישר לפני יראי ה' וחושבי שמו להתנהג באופן שלא ימשך מזה מחלוקת חס ושלום ולענין לא תתגודדו מסקינן בפרק קמא דיבמות כגון בית דין אחד בעיר אחת פלג מורין כבית שמאי ופלג מורין כבית הלל וזה אסור ועומד בלאו ומסתברא לי דדוקא להורות בפירוש אבל לעשות מעשה שלא יהיה נראה כהוראה לאותו דבר שפיר דמי וראיה לדבר כדסלקא דעתין בגמרא שלא עשו בית שמאי כדבריהם אותבינן מהא דפחת את המעזבה וסיכך עליו בשביל קטן ומשני

הרואה אומר לאפושי אוירא הוא דעבד אלמא כל דלא מיחזי כמתכוין להורות אין כאן לא תתגודדו והכא נמי אם יהיה באפשר לאיזה יחידים החוששים לדברי הזוהר לעשות עצמם כאלו מניחים ולפי האמת לא יהיו הפרשיות בתוך הבתים אכן בהצנע גדול באופן שלא יבואו לידי מחלוקת זה נראה לי נכון וישר וסיים שם שהראה דבריו אל האלוף האש"ל הגדול וענה אחריהם ישר ויכשר עכ"ל:

טו"ב) מלאכה בחול המועד אי אסירא מדאורייתא ספרין פתיחו ועיין מה שכתב רבני הרא"ם בספר היראים סי' קי"ג ומה שכתב הרמב"ן בספר הלקוטות בריש דף כ"ב מהספר והרשב"ץ בח"ב סי' ר"י כתב דהסכמת גדולי הפוסקים שאין איסור מלאכה בחול המועד אלא מדרבנן כה דבר האיש אדוני האר"ש מרן חיד"א בספר יעיר אזן במערכת החי"ת אות טו"ב ומריש לא הוה ידענא מאי אמור רבנן הרא"ם והרמב"ן כי לא הוה שכיחי באי ספרי דרבנן קדישי הנ"ל וכען זכינא זכיה דאורייתא ולזכות את אשר אינם בידו אכתוב מפורש דעת קדושים הנ"ל הרא"ם שם כתב להוכיח מאיזה מקומות שבש"ס דמלאכה בחול המועד הוא מדרבנן ופירש מה שאמרו בש"ס אבלות דרבנן חול המועד דאורייתא דרוצה לומר דאית ליה אסמכתא בדאורייתא ומשום הכי קרי ליה דאורייתא וסיים אף על פי כן ספק בידי אי דאורייתא אי דרבנן כי יש להפך ראיות שהבאתי לצד אחר ומכל מקום הטיית לבבי כאשר כתבתי ובחידושי רבותי ממועד קטן מצאתי דאיסור מלאכה חולו של מועד דאורייתא מכל מקום למדנו דלא מיתסרא אלא מלאכה טורח וכו' עכ"ל והרמב"ן בסוף חידושי למועד קטן בד' כ"ג (בד"ה עוד אני צריך) האריך להוכיח דאסור מן התורה והוקשה לו מה שאמרו בירושלמי אמר ר' אבא בר ממל אילו היה לי מי שנמנה עמי התרתי בשר בכור לישקל בליטרא והתרתי מלאכה בחול המועד כלום אסרו אלו שיהיו אוכלין ושותין ויגעין בתורה ואלו אין אוכלין ושותין ופוחזין אלמא דרבנן היא ותירץ שמן התורה מלאכת אוכל נפש לצורך היום מותרת ביום טוב וכן מכשירין ובחול המועד הותר יותר כל מלאכה שהיא לצורך וחכמים אסרו בזה מלאכת אומן וכן בדבר האבד כל שבני אדם חושבין אותו להפסד וטורחין בו משום כך מותר מן התורה וזהו מסרן הכתוב לחכמים זופתין כוזא ואין זופתין חביתא וגם הוסיפו לאסור בטריח ובאלו אמר ר' בא שאילו מצא להושיב ב"ד על כך היה מתיר מלאכות הללו כדי שיתעסקו בהן ולא יהיו בטלים שהבטלה מביאם לידי פחוזות הא עיקר חולו של מועד ודאי תורה היא וזה כפתור ופרח עכ"ל הרמב"ן (וכבר רמז סברת הרמב"ן הלזו רבין חסידא בארעא דרבנן אות הר"ן וכתב שדעת הרמב"ם שהוא רק מדרבנן עי"ש ובברכי יוסף סי' תק"ל שאינו

פשוט שכן דעת הרמב"ם) וספר הרשב"ץ אין מצוי אצלי והרב ערך השלחן בתיקוני הספר בד' קכ"ד ע"ג כתב בשמו דבח"ג סי' ק"ס כתב בפשיטות דחול המועד מן התורה: עתה השגתי שו"ת הרשב"ץ ועיינתי שם בסי' ק"ס והוא שנשאל אם מותר להתענות ביום הושענא רבה והשיב חולו של מועד אסור בהספד כמו שנזכר בפרק ואלו מגלחין ד' כ"ח ע"ב וכל שכן שאסור בתענית וכו' אם חנוכה ופורים שהם מדברי סופרים אסורים (בתענית) כל שכן חול המועד שהוא מן התורה ואף שנהגתם להתענות בהושענא רבה אין מנהג איסור ראוי להתקיים כמו שאמרו בראש השנה דף ט"ו ע"ב היכא דאיכא איסורא ונהוג מי שבקינן להו עכ"ל והאמת שפשט דבריו מורין דנקיט בפשיטות דחול המועד הוא מן התורה לענין מלאכה ומזה למד לאסור בתענית אך אחרי שבתשובתו שבחלק שני כתב מפורש שהסכמת גדולי הפוסקים שאין איסור מלאכת חול המועד אלא מדרבנן קשה לומר שתהא דעתו היפך הסכמת גדולי הפוסקים בלתי שיבאר איזה הכרח לזה ולכן על כרחין לדחוקי אנפשין דמה שכתב כל שכן חול המועד שהוא מן התורה כונתו שיש על כל פנים סוברים שהוא מן התורה דעדיף מחנוכה ופורים שלדברי הכל אינם אלא מדברי סופרים או שכונתו דחול המועד אית ליה אסמכתא בקרא דאורייתא ועדי משאר מילי דרבנן דלית להו אסמכתא ועל כל פנים לדינא ודאי מסתמא דעתו כהסכמת גדולי הפוסקים שוב נזכרתי אשר זה זמן רב כתב לי ידידי הרב נחום אליהו אייזינשטיין יצ"ו בענין זה על מה שכתבתי בדברי חכמים סי' ז"ן ואלה דבריו אגב אעיר עמ"ש הדר"ג בדברי חכמים סי' ז"ן רמי מר דברי הרשב"ץ אהדדי דבח"ב סי' ר"י כתב דמלאכת חול המועד אינו אלא מדרבנן ובח"ג סי' ק"ס כתב התשב"ץ בפשיטות דחול המועד הוא מן התורה וס' התשב"ץ אינו תחת ידי אולם המעיין ברשב"ץ יראה דלק"מ דבח"ב מיירי במלאכה ובמלאכה ס"ל באמת דהוא רק מדרבנן אולם בח"ג מיירי לענין להתענות בהו"ר ועל זה כתב התשב"ץ דחולו של מועד אסור בהספד כמ"ש פ' וא"מ וכל שכן שאסור בתענית וכו' עכתו"ד אם כן באמת לענין מלאכה ס"ל דהוא מן התורה וכמו שכתב גם כן בספרו מגן אבות פ"ג משנה ט"ו וכמ"ש כתר"ה גם כן בשמו אולם לעקרו של חול המועד ולענין תענית ס"ל באמת דהוא מן התורה ועיין בהה"מ פרק ז' מהלכות יום טוב הלכה א' שכ"כ משום קרבן מוסף וחגיגה ושמחה שיש בו ולזה כיוון התשב"ץ וא"ש עכ"ד יצ"ו והמעיין יראה מה שיש לפקפק ואין להאריך:

וכתב הרב ערוך השלחן בסי' תק"ל שהריטב"א בחידושיו למועד קטן הסכים לדעת הסוברים דאסורה מן התורה והשגתי עתה חידושי הריטב"א הנ"ל ודבריו בזה הם בראש המסכתא שכתב איכא פלוגתא ברבוותא אי איכא איסורא דאורייתא במלאכה במועד

כלל ואיכא מאן דאמר יש איסור תורה בכל שאינו דבר האבד ואינו צורך המועד כלל והאריך קצת להביא הראיות לסברא זו וכתב שזו שיטת הרמב"ם (נראה שצריך להיות הרמב"ן וכן בסיום לשונו כתב ואף על פי כן כדברי רש"י ורבינו הרמב"ן נראה עיקר וכו') אבל בעל הלכות גדולות כתב שאינו אלא מדרבנן וכו' ורמז"ל כך כתב כדברי בעל הלכות גדולות וכן רבינו תם ובעלי התוספות וכו' (הביא ראיותיהם לסברתם וסיים) ואף על פי כן כדברי רש"י ורבינו הרמב"ן נראה עיקר דפשטא דשמעתא הכי רהיטא ולא משמע דתיהוי כל ההיא סוגיא והנהו קראי דפרק אין דורשין אסמכתא בעלמא וכיון דריש לקיש ור' יוחנן סברי דאיסורא דאורייתא ולא היא בהדיא בש"ס דילן מאן דפליג עלה היכי דחינן לה בכדי וטובא איכא בש"ס דדייקינן מכלל דתרווייהו סבירא להו לאשמועינן דהלכתא היא ומשום דלא שמעינן לה בהדיא לאחריני והירושלמי שאמרנו אפילו לפשוטו אין לנו לדחות דברי ש"ס בבלי שלנו מפני דברי הירושלמי ולא דברי ר' יוחנן וריש לקיש מפני דברי ר' אבא בר ממל וכל שכן שיש לנו לומר כי מפני שרוב מלאכות בחול המועד הוא מדבריהם אמר כן (אילו היה מי שימנה עמי התרתי לעשות מלאכה בחול המועד) שהרי כל שהוא דבר האבד מותר מן התורה אפילו בטורח גדול וכל צרכי מועד גם כן בין בצנעא בין בפרהסיא ובמלאכת אומנים ושלא בשינוי וחכמים אסרו משום גדר וסייג כמה דברים בזה לפיכך היה אומר אילו היה מי שימנה עמו היה מתיר כל מלאכה של דבריהם כדי שלא יהיו בטלים כי הבטלה מביאה לידי פחיזות הא עיקר מלאכה בחול המועד דאורייתא היא בדבר שאינו אבד ושלא לצורך המועד ומסרו הכתוב לחכמים ולהודיעינו שזה אסור והשאר מותר והם הכריזו ואסרו דברים אפילו במהשהתירה להם תורה משום משמרת למשמרתי כמו שעשו בשאר גופי התורה וזה נראה ברור וכן דעת רבותי שיחיו עכ"ל הרי מבואר באר היטב שדעתו מסכמת דאיסור מלאכה בחול המועד מן התורה הוא:

ומה שכתב הריטב"א בחידושיו לעירובין דף צ"ו ע"ב דמלאכה בחול המועד מדברי סופרים כונתו דמה שאסור בחול המועד אפילו מלאכת דבר האבד בשיש בה טורח הרבה וכן מה שאסור לצורך המועד כשהוא מעשה אומן הוא מדרבנן אבל גוף איסור מלאכה בחול המועד בדבר שאינו אבד ואינו לצורך המועד לדעתו ודאי הוא מן התורה ואעתיק לשון הזהב בחידושיו לעירובין ד' צ"ו ע"א (בד"ה יצאו שבתות) וז"ל ונחלקו המפרשים אם חולו של מועד כימים טובים או לא יש אומרים שאינו זמן תפילין שאף בחול המועד יש אות בפסח איסור חמץ ובחג חיוב סוכה ואחרים כתבו שהוא זמן תפילין וכדעת הזה נראה לי חדא וכו' ועוד דהא אות דכתיב בשבת בשמירת מלאכה

היא ודכוותה אות דימים טובים היינו שעצורים ממלאכה וכו' ואילו חול המועד מותר מן התורה בכל מלאכת דבר האבד ובכל שהוא לצורך המועד ואפילו בפרהסיא ושלא בשינוי וכל מה שאסרו בו אינו אלא מדברי סופרים וכדבירנא בדוכתא עכ"ל הרי דרק על מה שאסור אף דבר האבד (כשהוא על ידי טורח גדול) וכן מה שאסרו לצורך המועד בפרהסיא הוא דאמר שהוא מדרבנן ודבריו מכוונים למה שכתב בריש מועד קטן ואין נסתר מחמתו אבל בעיקר איסור מלאכה בחול המועד לדעת הריטב"א ודאי הוא מן התורה וראיתי אחר זמן שגדול בדורנו הרב מוהרא"ף יצ"ו בספר ויקרא אברהם בפרשת אמור דף קמ"א (ד"ה וכזאת) שתמה על הריטב"א שדבריו בעירובין ד' צ"ג (נראה דצריך להיות ד' צ"ו) סותרים למה שכתב בריש מועד קטן ולי הדל אין שום סתירה בדב"ק והכל שפה אחת ודברים אחדים:

והנה הרב המרדכי בריש מסכת מועד קטן כתב בשם הרא"ם בספר יראים דמלאכה בחול המועד אסור מדאורייתא ולפי הנראה משמע ליה הכי מדמייתי בסיום מלתיה מה שכתוב בחידושי רבותיו דהוא מדאורייתא אבל נראה שאינו מוכרח שהחליט כן ותורף דברי הרמב"ן הנ"ל הביא הרב המגיד בריש פרק שביעי מהלכות יום טוב וכתב שלזה הסכים הרשב"א והריב"ה בטור א"ח בסי' תקל"ו כתב דלהרי"ף מלאכה בחול המועד היא מדאורייתא ומרן הב"י שם כתב דלא ידע מנין לו כן בדעת הרי"ף וכו' וגם הרב בית חדש הקשה דאין הכרח דהרי"ף סובר כן עי"ש והרב נהר שלום בסי' תק"ל הכריח דדעת הרי"ף כמ"ש הריב"ה לדעתו (ומה שכתב שגירסת הרי"ף שלפנינו לא כגירסת מרן הב"י וכו' עי"ש לא ראה שכן כתב הרב בית חדש שם) וכן כתב בריש סי' תקל"ז ועוד הביא בסי' תק"ל מה שכתב הרא"ם בפרשת אמור שעל מה שכתב רש"י יכול אף חול המועד אסור במלאכת עבודה וטען עליו הרמב"ן אם כן הרי חולו של מועד רמוז בתורה שמותר בדבר האבד והם אמרו לא מסרו הכתוב אלא לחכמים שאין בתורה רמז איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת והשיב הרא"ם דזו אינה טענה כי זה המדרש של התורת כהנים אינו אלא אסמכתא וכן כתב הרמב"ם וכתב על זה הרב נהר שלום וז"ל ואני תמה מה זו תשובה לתרץ קושית הרמב"ן על פי שיטת הרמב"ם הלא הרמב"ן סובר דהוי דאורייתא ממש ואני תמיה על תמיהתו דודאי שפיר קאמר הרא"ם דאין מקום להקשות על רש"י ויכול לסבור כסברת הרמב"ם דאינו אלא מדרבנן וכי על פי סברתו תהיה נדחית סברת רש"י אמנם מה שהקשה שם על הרב קרבן אהרן דנראה דסובר דגם הרמב"ן מודה דאינו אלא אסמכתא וכו' עי"ש הא ודאי קשה אלא דאני תמיה על שלשת הרועים הנ"ל איך הפה יכולה לדבר דרש"י סובר דמלאכה בחול המועד מדרבנן והלא מדברי רש"י במסכת

מועד קטן ריש פרק שני דף י"א ע"ב וחגיגה ד' י"א ע"א מתבאר יפה דמשמע ליה דמה שאמרו בש"ס חול המועד אסור מדאורייתא הוא מדאורייתא ממש וכן הבינו התוס' בחגיגה ד' י"ח ד"ה חולו של מועד בדעת רש"י שבמסכת מועד קטן הנ"ל ולא ידעתי למה לא כתבו שכן נראה מדבריו שבחגיגה שם שכתב דאת חג המצות תשמור הוא אזהרת לא תעשה שמזהירו מן המלאכה ומשמע ודאי דהוא מן התורה ממש על דרך שפירש בחומש בפרשת משפטים כ"ג י"ג על פסוק ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו שהוא ליתן אזהרת לא תעשה על כל מצות עשה עי"ש בדברי הרא"ם ועל כל פנים הרי התוס' גם כן הבינו מדברי רש"י דסובר דמלאכה בחול המועד מדאורייתא וגם מרן חיד"א במחזיק ברכה סי' תק"ל כתב דדעת רש"י דמלאכה בחול המועד מדאורייתא כמו שנראה מדבריו בפרק שני דמועד קטן ופרק שלישי דחגיגה וכמו שכתב הרשב"ץ בפירושו לאבות פרק שלישי שזהו דעת רש"י (וצריך לעיין בגוף דברי הרשב"ץ אם הביא דברי התוס' הנ"ל) ואם כן יפה טען עליו הרמב"ן על פי מדותיו ודבריהם צ"ע:

וכזאת תמיה לי על הרב תוספת יום טוב בריש מועד קטן (בד"ה במועד) שכתב דרש"י והרי"ף וכו' הסכימו דאינה אלא אסמכתא ואין לאיסור מלאכה בחול המועד עיקר מן התורה והנה על מה שכתב כן בפשיטות בדעת הרי"ף כבר התעורר בתוספת רבינו עקיבא אייגר דרבינו הטור בסוף סי' תקל"ו כתב שדעת הרי"ף שהיא מן התורה ורמז למה שכתב שם מרן הבית יוסף ועל כל פנים אינו פשוט לייחס להרי"ף שסובר שהוא מדרבנן ועל מה שכתב בדעת רש"י שתיק ליה ולי הדל גם בזה יש לתמוה שנראה ודאי שדעת רש"י דאסורה מן התורה כמו שכתבתי שוב התבוננתי דמה שהזכיר את רש"י הוא לומר שהדברים אשר כתב הם דברי רש"י (כמו שכן הוא ברש"י) ומתיבת ורי"ף וכו' מתחיל למנות הסוברים שהוא מדרבנן ולא ביאר מה היא דעת רש"י בזה וכן נראה שהבין רעק"א ולכן לא השיגו מדעת רש"י והאריך עוד הרב נהר שלום ליישב כל מה שהקשה הרא"ש בריש מסכת מועד קטן לשיטת הסוברים דמלאכת חול המועד מדאוריתא וגם הראיה שהביא מהירושלמי בפרק שני דמועד קטן הלכה ג' (היינו מה שהוקשה להרמב"ן הנ"ל מדאמר ר"א בר ממל אילו היה וכו') כתב דיש לומר דכונתו על פרקמטיא וכו' שגם בשבת אינו אסור אלא מדרבנן ואם תמצא לומר דהירושלמי סובר דמלאכה בחול המועד מדרבנן ש"ס דילן פליג וסובר דהוא מדאורייתא אלו תורף דב"ק והרב החינוך בסוף פרשת אמור כתב דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה וכתב הרב ערך השלחן בסי' תק"ל שבספר א"ח כתב שכן דעת רוב החכמים וכתב עוד שדעת הרמב"ם וסמ"ג והרא"ש והמרדכי והרשב"ץ דהוא מדרבנן (והיה לו להזכיר שכן דעת רבינו תם שהביאו

התוס' והגהות מיימוניות בפרק שביעי מהלכות יום טוב וכתבו התוס' שכן כתב ריב"ם בשם ריב"א עי"ש) והכריח שכן דעת מרן והביא מה שכתב הרב מגן אברהם שם דמשמע בסימן תקל"ח דדעת מרן דאסור מדרבנן וכתב דטעות סופר הוא וצריך להיות סי' תקל"ז דפסק שם דמותר להחזיר תרנגולים על הבצים אפילו לא ישבה עליהם שלשה ימים וכו' עי"ש ועמו הסליחה רבה שלא הביט עיין בדברי המגן אברהם סי' תקל"ח סק"ב והיה מבין שכונתו למה שכתב שם בסעיף א' ומזפת החביות בין קטנות בין גדולות וכו' וכן ביאור דבריו הרב מחצית השקל ואין צריך להגיה ולומר שהוא טעות סופר והוא פשוט ועיין במה שהבאתי לעיל באות ו' ואות יו"ד בהא דפליגי במלאכה בחול המועד אם מדאורייתא או מדרבנן ומצאתי שהגאון נצי"ב מלך בספרו הבהיר העמק שאלה בפרשת הברכה שאלתא ק"ע סק"ג עמד במחלוקת זו וכתב שבשו"ת משכנות יעקב סי' ל"ז הכריע דמלאכה בחול המועד הוא מדרבנן משום דאנן נקיטינן כרבה דאית ליה הואיל ומיקלעי ליה אורחים ואם כן בחול המועד לעולם אין בו איסור תורה משום הואיל אי קעביד לצורך יום או שאין לו מה יאכל וכדומה ושמח בסברא זו שמצא לו רב בטורי אבן שכתב כן וכו' ומני"ר המחבר האריך לדחות סברתו דאין שייך בזה לומר הואיל מכמה טעמי ובעיקר דין זה אם הוא מדאורייתא או מדרבנן כתב שהוא מחלוקת תנאי ואמוראי וכמו שכתב הגאון טורי אבן ומני"ר הביא כמה סוגיאות המוכיחות דאיסור מלאכה בחול המועד מדאורייתא והנפקא מינה בין אם מדאורייתא לדרבנן ציין הרא"ש פסחים פ"ד סי' ט' ורדב"ז סי' תשכ"ז בהריגת זבובים שלא לצורך ומרן הב"י ומגן אברהם סוף סי' תקל"ח לענין אם עבר קונסין את בנו אלו תורף דב"ק בקיצור עי"ש באריכותובספר אברהם אזכור הנדפס מחדש לגדול בדורנו הרב מוהרא"ף יצ"ו בד' ח"י אות כ"ו ציין שלשה ספרים בענין זה ספרי דבי רב ד' קנ"ג ע"ג ופתח עינים לסנהדרין על ד' צ"ט ע"א ואהלי יהודה נאג"ר ד' ג"ל ע"ג ואין גם אחד מצוי אצלי:

והרב צפיחת בדבש בסי' מ"ו כתב בד' קכ"ו ע"ג שדעת הפוסקים וכמעט רובם היא דאינו אלא מדרבנן ושקיל וטרי קצת וציין לעיין בחקרי לב א"ח סי' ס"ט ד' קכ"א ע"ג ואינו מצוי אצלי לעיין בדב"ק ושם בד' קכ"ז ע"ב שקיל וטרי במאי דקיימא לן דדבר האבד מותר בחול המועד אם מותר להסוברים דמלאכה בחול המועד דאוריתא או דוקא להסוברים דהוא מדרבנן הוא דשרינן אף משום הפסד מועט עי"ש: והשגתי ספר האשכול שנדפס בשנת תרכ"ח עם ביאור נחל אשכול לגאון אחד בדורנו וראיתי בחלק שני בהלכות מועד קטן סי' מ"ג צד קמ"ג בנחל אשכול אות י"א וז"ל רבינו לא הביא רק מקצת הברייתות שלמדו איסור מלאכה בחולו של מועד מקרא אבל השאילתות בזאת הברכה והלכות

גדולות והרי"ף הביאו כל הברייתות ואין ספק שסוברים שאיסורו מן התורה שאם לא כן לא היה להם להביאם כיון שאינם להלכה וכן כתב הטור לדעת הרי"ף שהוא מן התורה ותמיהת מרן הבית יוסף נסתלקה בזה וכן דעת רש"י במועד קטן דף י"א ורשב"ם לפסחים ד' קי"ח כפשטות הש"ס דמועד קטן דף י"א וכן כתב רש"י בפרדס ודעת ר"ן ורשב"א ורמב"ן וכתב הרשב"א בתשובה שהובאה באורחות חיים הלכות תפילין שכן דעת חכמי צרפת וכדמוכח משילהי פרק קמא דעבודה זרה ובמא"א מביא ראיה מתמורה דף י"ד לבד מנדריכם למד על נדרים ונדבות שקרבין בחולו של מועד וכן דעת הרא"ם הובא במרדכי וכן דעת בית חדש ושאגת אריה באבני מילואים ואם כן לרוב בנין ומנין מלאכה בחול המועד אסורה מדאורייתא עכ"ל ויש לפקפק במה שהכריח שדעת הראשונים שהביאו כל הברייתות שסוברים שהוא מן התורה שאם לא כן לא היה להם להביאם וכתב שזו גם כן דעת ההלכות גדולות והרי הריטב"א בריש מסכת מועד קטן כתב שדעת ההלכות גדולות שהוא מדרבנן כמו שכתבתי למעלה (בד"ה וכתב הרב ערוך) בשמו וכן כתב בהעמק שאלה שאלתא קע"ג סק"ג בשם שלטי הגבורים בשם סמ"ג שבעל הלכות גדולות סובר שהוא מדרבנן ושכן כתב הרשב"ץ במגן אבות על המשנה דהמבזה את המועדות עי"ש ולפי זה ממילא אזדא לה הוכחת הגאון בדעת הראשונים הנ"ל כמובן הן אמת שגם הרב נהר שלום בסי' תק"ל כתב כדברי הרב נחל אשכול וביאר דמה שכתב הטור דהרי"ף סובר דהוא מן התורה היינו ממה שהביא הילפותות בסתם ולא פירש שהן אסמכתות אבל לדעתי הקצרה אין מזה הכרח ודעת רבינו בעל הלכות גדולות תוכיח כאמור ומכל מקום בדעת הרי"ף הוכיח הרב נהר שלום ממקום אחר מדין תרנגולת שברחה תוך שלשה ימים לישיבתה שנחלקו בפרק מקום שנהגו אם מותר להחזירה בחול המועד וכתב שם הרא"ש דלמאן דסובר מלאכה בחול המועד דרבנן פסקינן כרבי אמי להקל ואילו הרי"ף שם פסק לחומרא מוכח דפוסק דהוא מן התורה וזו הוכחה נכונה לפי מה שכתוב בהרי"ף בספרים שלפנינו (שלא היה כן בספרי הרי"ף שלפני מרן הבית יוסף כמו שכתב בנהר שלום שם) ושכן כתב מפורש בשלטי הגבורים שסביב הרי"ף שדעתו דהוא מן התורה אבל ממה שהביא הרי"ף הילפותות בסתם יש לומר שאין הכרח כאמור:

ואנכי הרואה לגאון עזנו בס' העמק שאלה בפרשת וזאת הברכה שאלתא ק"ע בסק"ג שכתב לאידך גיסא שממה שהביאו הרי"ף והלכות גדולות כל הדרשות שנאמרו בגמרא בענין זה מוכח שסוברים דמלאכה בחול המועד אינו אלא מדרבנן ותורף דבריו הוא דודאי דרשה דר' יאשיה מאת חג המצות תשמור אינה אלא אסמכתא בעלמא דשמירה

היא אזהרה בלא תעשה והרי ברור שאין לוקין על חול המועד וכן ר' יוסי הגלילי דלמד מדכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר עמד בנמוקי יוסף אמאי אין לוקין על חול המועד ותירוצו צריך עיון והעיקר דלר' יוסי הגלילי ור' יאשיה אינו אלא אסמכתא וכן כתב הגאון נודע ביהודה קמא שי' י"א אבל ר' עקיבא ור' יונתן יש לפרש דסברי נמי מדרבנן ויש לפרש שהן ילפותות גמורות משום הכי הביאו הרי"ף ובעל הלכות גדולות כל הדרשות לאשמועינן דכי היכי דדרשות דר' יוסי הגלילי ור' יאשיה אסמכתות נינהו הכי נמי כל הדרשות אסמכתות נינהו וכו' אלו תורף דב"ק עי"ש ומה שכתב בנחל אשכול הנ"ל שדעת רוב בנין דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה כמו שהסכימו הרבנים בית חדש ושאגת אריה אף אני אביא מה שראיתי להרב הון עשיר בריש מועד קטן שהאריך ליישב לדעה זו כל ההוכחות שהוכיחו רבותינו התוספות בהיפך עי"ש ולפי הנראה לא היה ביד הרב הנ"ל חידושי הריטב"א למועד קטן ולכן לא הזכירו בכלל הסוברים שהיא מדאורייתא כמו שכתבתי למעלה בשמו וכתב שכן דעת רבותיו וגם הרדב"ז סובר דאסור מן התורה לפי מה שכתב הרב ערוך השלחן בסי' קפ"ח אות ה' שהפוסקים הסוברים שחול המועד מיקרי יום טוב סוברים דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה ואם כן הרדב"ז שסובר דחול המועד מקרי יום טוב כמו שכתב שם בשמו מוכח שסובר דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה גם הרב נהר שלום בסי' תק"ל האריך לדחות הראיות שמהן הוכיחו הראשונים דמלאכה בחול המועד דרבנן וליישבן לדעת הסוברים שהוא מן התורה ונראה בעליל שכן היא דעתו וכיונה דעתו בכמה דברים לדברי הריטב"א בריש מועד קטן הנז"ל כמו שיראה הרואה בגוף דב"ק וכן דעת מרן הבית יוסף בסי' תק"ל ודחה מה שהכריחו בהגהות מיימוניות דהוא מדרבנן שאם לא כן לא היו מקילים חכמים כל כך בכמה דברים וכו' וכתב דלאו מילתא היא דאין קילות הללו גדולות ממה שהיקלו ביום הכיפורים שהתירו למלך וכלה לרחוץ כדי שיהיו נראים יפים וקולי אחריני דשרו התם ועיין לקמן מה שאכתוב בס"ד בדעתו בשלחן ערוך (בד"ה ובדעת):

ומכל מקום נראה דלא נוכל להחליט שכן דעת רוב בנין שהרי לאידך גיסא שלמים וכן רבים הם הסוברים שהיא מדרבנן וכדעת רבינו תם והתוספות והרא"ש ועיין להרב פני משה על הירושלמי במראה הפנים בריש מועד קטן ולהרב ישועות יעקב בסי' תק"ל: ובדעת מרן ראיתי נבוכים באר"ש שאף שמדבריו שבבית יוסף בסי' תק"ל נראה בעליל דנקיט כדעת הסוברים דמלאכה בחול המועד מדאורייתא אסורה מכל מקום בדבריו שבש"ע חלוקים הם בדעתו הנה הרב שלחן גבוה בסי' תק"ל אחר שהביא שדעת רבינו

בבית יוסף כמאן דאמר שהוא מן התורה כתב ורבינו פסק לקמן סי' תקל"א סעיף ג' כמאן דאמר דאיסור מלאכה בחול המועד מן התורה דספקא לחומרא עכ"ל והיינו מדפסק מרן שם הבעיא דמי שהיה אנוס שאבדה לו אבידה בערב הרגל לחומרא ולא ידעתי מה יענה הרב למה שפסק מרן בריש סי' תקל"ח ומזפת החביות בין קטנות בין גדולות וכתב מרן בבית יוסף דהרמב"ם פסק להקל כדברי שניהם והרי"ף והרא"ש מדהביאו דברי שניהם ולא הכריעו משמע דמספקא להו הלכה כדברי מי וספיקא דרבנן לקולא עי"ש והביאו הרב שלחן גבוה שם ודעת הרא"ש מבוררת דמלאכה בחול המועד אסורה מדרבנן וסובר מרן שלא כדעת רבינו הטור בסוף סי' תקל"ו שכתב שהרי"ף סובר דאסורה מן התורה וכמו שנחלק עליו שם ולכן מייחס בדין זה דסי' תקל"ח שסובר הרי"ף שהוא ספק דרבנן ולקולא וכיון שפסק מרן כן מתבאר דהכי נקיט לדינא וכמו שכן כתב באמת הרב מגן אברהם בריש סי' תק"ל שמשמע מדברי מרן בסי' תקל"ח שפוסק שהוא מדרבנן וזה היפך ממה שמייחס אליו הרב שלחן גבוה גם הרב ערוך השלחן בסי' תק"ל כתב שמדברי מרן בש"ע סי' תקל"ז שפסק דמותר להחזיר תרנגולת על הביצה אפילו לא ישבה שלשה ימים מוכח שפוסק כן וכן ממה שלא פסק דין דאדם חשוב עי"ש וכן כתב הרב מחצית השקל בריש סי' תקל"ז שמרן פוסק דמלאכה בחול המועד מדרבנן וגדול בדורנו הרב מוהרא"ף יצ"ו בס' ויקרא אברהם ד' קמ"א ע"ב נקיט בדעת מרן דסובר שמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה כמו שכתב בבית יוסף סי' תק"ל ותמהעל הרב מגן אברהם שכתב שדעת מרן שהוא מדרבנן והאריך בכמה הערות יקרות על דברי כמה מרבני האחרונים בדין זה ופנאי אין לי לעיין היטב בדב"ק לך נא ראה גם אשור להגאון מנחת חינוך על דברי רבינו החינוך בפרשת אמור מצוה שכ"ג ד' קכ"ז סוף ע"ג שכתב שמרן הבית יוסף הכריע שהוא מדאורייתא וכן בקודש חזיתיה להגרל"מ בספר ארצות החיים סי' ל"א בקונטריס ארץ יהודה (בד"ה והנה התו' בארו) שכתב שמרן החליט בסי' תק"ל דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה וחידוש הוא שלא זכרו דברי הרב מגן אברהם באותו פרק באותו מקום שכתב דמשמע מדברי מרן בסי' תקל"ח שהוא מדרבנן כאמור הא למדת דבמחלוקת הוא שנוי בדעת מרן היכא סבירא ליה: והרב תפארת ישראל בהלכתא גבירתא כללא דפרק ב' משנה ג' כתב דמרן הב"י הכריע דהוא מדאורייתא וגם הוא לא זכר דברי הרב מגן אברהם בזה.

והנה הרב שלחן גבוה שם כתב וז"ל כאן שנה רבי משנה סתמית ולא פירש אי איסור מלאכה בחול המועד מדאורייתא או מדרבנן משום דלא נפקא מינה מידי לענין דינא אי איסורו מדאורייתא או מדרבנן ודבר זה הוא מחלוקת וכו' עכ"ל ותימה בעיני איך

יאמר הרב כן וכמה גופי הלכות תלויות בזה למיזל בהו לקולא או לחומרא כמבואר ויש ליישב דבריו בדוחק שכוונתו דאף שלהפוסקים עצמם ודאי יש נפקא מינה לדינא שהדין ישתנה בין הכי ובין הכי מכל מקום לנו אין נפקא מינה לפי שכל הדינים מסודרים בש"ע ומבואר כל דבר אם אסור או מותר לפי מה שבררו הפוסקים בדין ההוא כן נראה ליישב בכונתו ואינו נכון לדעתי העניה וכפי המשוער בדעתי במקומות הרבה כותב מרן על הדין ההוא שאיסורו מדרבנן או מדאורייתא רק שחיוב מיתה או מלקות וחטאת אין דרכו לכתוב תמיד אבל כותב אם האיסור מן התורה או מדרבנן ונפקא מינה לפסול לעדות וכיוצא וצ"ע.

ודע דלשיטת הראשונים הנז"ל דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה כתב הגאון מנחת חינוך על דברי רבינו החינוך בפרשת אמור מצוה שכ"ג דלכאורה נראה דאיכא נפקותא בדרשת התנאים שלמדו דין זה דלמאן דנפקא ליה מחג המצות תשמור וכן מאן דיליף מכל מלאכה לא תעשו הוי לאו גמור והיו לוקין עליו בזמן הבית וגם נשים איתנהו באזהרה זו אבל מאן דיליף לה מקל וחומר אין על זה דין מלקות דאין מזהירין מן הדין אבל נשים איתנהו באזהרה זו אבל למאן דיליף ממקרא קודש אינו אלא עשה אין לוקין עליו וגם נשים ליתנהו באזהרה זו דהוי מצוה שהזמן גרמא שוב כתב שכבר התעורר בטורי אבן לחגיגה דף י"ח והוכיח דהוי תנאי כל חד אדחבריה סמיך וכולהו סברי דלוקין על מלאכה בחול המועד וגם נשים חייבות ככל לא תעשה וכו' ושוב שקיל וטרי שם (במנחת חינוך) בראיות הגאון טורי אבן במילואים שם להחזיק בסברת הראשונים דהוא מן התורה והכתוב מסר לחכמים וכו' אלו תורף דב"ק ועיין בהגהות מצפה איתן בחגיגה שם: יח) מי שהוא סופר במכס לכתוב הכנסה והוצאה בכל יום אם מותר לכתוב בחול המועד השיב על זה מרן החבי"ף בס' לב חיים ח"ב סי' ק"ו דמצד שהוא צרכי רבים מצינו מחלוקת בריש סי' תקמ"ה שכתב הרמ"א דלצורך רבים יש אוסרים כשאינו לצורך המועד ויש מתירין ונהגו להקל בכתב שלנו שאינו מעשה אומן ונראה מדברי הרב פרי מגדים באשל אברהם סק"ב שכל כתב שלנו (חוץ מכתב שכותבים ספרים תפילין ומזוזות) נקרא מעשה הדיוט וכן כתב במשבצות אם כן כתב פרובנצאל וכן שאר כתיבת תוגרמ"ה ולועזים מקרי מעשה הדיוט ומותר לפי זה ועוד נראה להתיר דזה הוי בכלל חשבונותיו והוי דבר האבד דאם אינו כותב יהיה נאבד ממנו והמוכס יבקש ממנו חשבון ועוד דהא צורך המועד כי כל הבא מידי יום ביומו הוא לצורך אותו היום כיום השוק שהתירו בו ואינו דומה לדין התרומת הדשן שהתם ענין מה שרוצים למרבץ תורה להש"ץ הוא לאחר המועד ויכולים לכתוב אחר המועד אבל כאן הבא ביומו אם לא כתבו

הוי דבר האבוד לגמרי והנה במה שכתב מטעם שנהגו להקל בכתב שלנו משום צרכי רבים יש לפקפק לדעתי הקצרה דנראה לי דאין זה נקרא צרכי רבים וכן במה שכתב מטעם שהוא צורך המועד יש לפקפק מה שחושב זה צורך המועד וצריך להתיישב בכל זה אוה"ש אבל מה שכתב מטעם שהוא דבר האבד שעתיד ליתן חשבון וכו' נראה נכון והמעיין יכריע:

יט) מה שכתבו הפוסקים שמותר לעשות מלאכה בשכר על ידי פועל שאין לו מה יאכל כתב הרב מגן אברהם בסוף סי' תקל"ד דאסור לו לעשות מלאכה בפרהסיא ומרן החבי"ף בשו"ת לב חיים ח"ב סי' ק"ה על מה שנשאל מבעלי אומנות שמנקים את הצמר ואירע שהסוחר נכרי רוצה שינקו הצמר בחול המועד אם יש להתיר לפועל שאין לו מה יאכל לעשות מלאכה זו השיב שכמה פעמים שאלו על דבר זה מהגאונים מוהרי"ץ מאי"ו מחבר ספר שרשי הים ומר זקנו חקרי לב ומעולם לא התירו אף שהיה הסוחר דוחק ומאיים ומגזם שאם לא יעשו מלאכתו בחול המועד יקפח פרנסתם שלא יעשה עוד מלאכתו על ידי ישראלים עם כל זה לא התירו וכן התנהגו הרבנים הבאים אחריהם ומעולם לא נשמע שאירע איזה הפסד לבעלי האומנות מחמת זה ובזמן הרב פני מבין היו דוחקים הסוחרים עכומ"ז שיתירו לעשות מלאכתו לפי שהספינה תלך בתוך המועד והשיב הרב בזכות שאנחנו מקיימים תורתינו הקדושה לא תלך הספינה כי אם שמונה ימים אחר החג וכל המלאכה תהיה על ידי ישראל וכן היה וכעובדא דבמועד קטן ד' יו"ד ע"ב ברבינא דהוה ליה עיסקא דהוה מזדבן בשיתא אלפי שהייה לזבוני בתר חולא דמועדא וזבנא בתריסר אלפי וכו' וכתב שטעמם שלא התירו בזה הוא מפני שלא הותר על ידי פועל שאין לו מה יאכל אלא בצנעא ולא בפרהסיא כדכתב הרב מגן אברהם ומלאכות אלו נעשות בפרהסיא ובפרט כי על הרוב צריכים למלאכה זו פועלים רבים יותר מעשרה דהוי בפרהסיא ואף אם תהיה במקום מוצנע וחוץ לתחום ולא יהיו עשרה עם כל זה מצד עצמו שיתפרסם הדבר בעיר שהלכו לעשות מלאכה בחול המועד הוי פרהסיא וגם הרב פרי מגדים באשל אברהם שם הסכים לסברת הרב מגן אברהם דדוקא בצינעא וכו' אלא שכתב דאם אי אפשר בצנעא שרי בפרהסיא עיין אליהו רבה ולדעתי מלבד שפשט דברי המגן אברהם מורים לאסור עוד בה דאין זה אלא להתיר באקראי על ידי איזה הכרח אך לא לקבוע כן להתיר ושוב כתב שגם הרב בתי כנסיות בסי' תקל"ד כתב שדוקא בצינעא והרב המגיה לשם הביא תשובת הגאונים שבסוף ספר נהרות דמשק סי' יו"ד דמבואר בהדיא דאם אי אפשר לעשות בצינעא מותר לעשות בפרהסיא:

ומכל מקום כתב דמה שהתירו בפרהסיא כשאי אפשר בצינעא אינו אלא בפני ישראל אבל כשיהיה בפני נכרים אין להתיר בפרהסיא אפילו בדלא אפשר בצינעא וגם שיש לחוש שכל העכומ"ז ידחקו כל אחד לישראל שהוא תחת רשותו שיעשה לו מלאכה בחול המועד וכיוצא לזה כתב הרב תומת ישרים סי' קי"ו הביא דבריו הרב כנסת הגדולה בסי' תקכ"ו בענין היתר עשיית מלאכה ביום טוב שני לגבי מת ועוד שיש חילול השם שיאמרו העכומ"ז שישראל עושים מלאכה בחול המועד וכדכתב הרב מגן אברהם סי' רמ"ד סק"ח והוא הדין בנדון דידן אם נתיר לפועל שאין לו מה יאכל יש חשש חילול ה' ח"ו שהם שובתים ביום חגם והישראל עושה כדרכו (אמר המחבר חידוש הוא שלא זכר הרב דברי הגאון נודע ביהודה שהבאתי למעלה באות ב' דבחול המועד אין שייך חשש חילול ה' חלילה עי"ש) ויוחנן כהן גדול ביטל מה שהיה פטיש מכה בירושלים שהיו חורשי נחושת וברזל עושים מלאכתם בדבר האבד בחול המועד ובטלם משום דאוושא מילתא וזילזול בדבר כדתנן בסוף מעשר שני: ועוד כתב דכיון שהרבנים הקודמים הנהיגו שלא להתיר אף על ידי פועל שאין לו מה יאכל שוב אי אפשר להתיר ודומה לזה נשאל רבינו מוהר"י ן' מיגאש בסי' קמ"ג וז"ל הרב השואל זה ימים הזהרתי את קצת אנשים שלא ישאו ויתנו בחול המועד ונזהרו כולם עד שנמנעו אפילו לפתוח שתי לוחות מהחנות ואף לישא וליתן בפרקמטיא אבודה ואף מי שאין לו מה יאכל כל זה לעשות סייג למשפטי התורה והשיב מה שגדרת אותם בזה יפה עשית כפי שורת הדין ואף שרז"ל התירו לעשות מלאכה מי שאין לו מה יאכל ולעשות סחורה בפרקמטיא האבודה אם הם נתרצו לאסור הכל ולהחמיר על עצמן על דרך מיגדר מילתא כדי שלא ימשך הדבר ממנו לעשות מלאכה מי שיש לו מה יאכל ולסחור בפרקמטיא שאינה אבודה יישר חילך ושכרך גדול ואין ספק שבעל הגמול יזמין להם משנה הריוח שהיה אפשר להם להרויח בחול המועד כדאיתא במועד קטן בההוא גברא דהוה ליה עיסקא דמזדבינא בשיתא אלפי ושהייה לבתר חול המועד וזבנא בתריסר אלפי זה שכרם בעולם הזה נוסף על הטוב הצפון להם לעולם הבא עכ"ל ואם בנדון הנ"ל שרק הרב השואל הוא שהנהיג באזהרתו השיב רבינו לחזקו ולתמכו דהוי סייג לתורה כל שכן בנדונינו שכמה רבנים דור ודור למעלה מעשרה הנהיגו לאסור אף למי שאין לו מה יאכל ובפרט בבעלי אומנות כאלו שהם רבים ואוושא מילתא דפשוט שאין להתיר ואף ליחיד ובמלאכה פרטית לא ראינו שהתירו למי שאין לו מה יאכל דפשוט שאין להתיר וגם אם יהיה מקום להתיר באיזה אופן שיהיה צורך גדול ובאקראי צריך שיהיה על פי רשות רבני וחכמי העיר וכו' והרבה רמאים יאמרו שאין להם מה יאכל וכו' וסיים:

הכלל העולה לדינא כי לא ראינו בעירנו שהתירו למי שאין לו מה יאכל אף שכמה עניים מרודים נמצאים בין העוסקים במלאכות ובפרט כשהיה בפרהסיא ולעיני העמים וכו' ואם על צד הכרח גדול יש מקום להתיר באיזה נדון באקרי ובצנעא לא יהיה אלא על פי בית דין כמו שכתבו בתשובות הגאונים שבסוף ספר נהרות דמשק סי' רס"ט חייבים בית דין לגזור שלא יהיה אדם עושה מלאכה בחול המועד אלא על פיהם שלא מסרם הכתוב אלא לחכמים לומר איזה יום אסור ואיזה מותר ואיזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת שבית דין מצווין להזהיר לעם דכתיב והזהרתם אותם את החקים והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון כי ענין העם תלוי על צואריהם ויזהרו שלא יתפשו בחטאתם עכ"ל תשובות הגאונים אלו תורף דב"ק: כ) מי שהכין סחורות לשלחם לעיר אחרת למשא ומתן דרך אניה בלב ים והאניה באה בחול המועד ואם לא ישלחם עתה יצטרך להמתין שתי שבועות עד בוא האניה שנית ויהיה לו מזה הפסד בהקרן וגם כי יצטרך אז ליתן סחורתו באניה ביום השבת ע"י נכרי השיב מרן החבי"ף בלב חיים ח"ב סוף סי' ק"ה שאף שהרמ"א ברישׁ סי' תלק"ט כתב דאסור להסיע ממונו מעיר לעיר בחול המועד היינו דוקא כשאינו דבר האבד כמו שכתב הרב שלחן גבוה על פי דברי מרן בש"ע סי' תקל"ח סעיף ג' ולכן מותר בנדון זה משני טעמים.

א') משום דבר האבד. ב') משום חשש חילול שבת אלו תורף דב"ק: ומשום חשש מגפה בעיר ח"ו נשאל מרן החבי"ף בס' חקקי לב סי' ט"ז אם מותר לפנות ביתו וכלי תשמישו מן העיר להבית ששכר קודם יום טוב בהכפר כדי לברוח מן העיר כשיצטרך והשיב דמותר עי"ש: כ"א) ההלבשה שעושים לתינוקות של בית רבן עניים דהיינו שגובים מעות וקונים בגדים ומהם עושים מלבושים לכל אחד כמדתו ונותנים לחייט אומן לתפור ונותנים לכל התינוקות נשאל מרן החבי"ף בס' לב חיים ח"ב סוף סי' ר"ח אם מותר לקנות הבגדים מסוחרים נכרים בחול המועד וליתנם להחייט שיחתוך לכל אחד כפי מדתו ואחר המועד תהיה תפירתם והשיב דאסור כיון שאינו לצורך המועד כמתבאר מסי' תלק"ט סעיף י"א ואף שכתב הרמ"א שם שנהגו לקנות כלים בצינעא וכו' הנה גם זה לא יתכן בצינעא ועוד כבר חלק עליו הרב מגן אברהם בסקט"ז ודעתו לאסור וכן דעת הרב פרי מגדים באשל אברהם שם ואין להתיר משום מצוה וצורך רבים כיון שאין הענין מתבטל שהרי המעות מזומנות ויעשו אחר החג אלו תורף דב"ק: כ"ב) חולה שנתרפא בחול המועד פסק מרן בסי' תקל"א סעיף ג' דאסור לגלח במועד אף שהיה אנוס מחמת חוליו שהגילוח קשה לחולה והרב בתי כנסיות כתב בשם רבו בשיטה כתיבת יד דהרב בעל ההשלמה פסק להיתר ואפשר שאם מרן היה רואה דברי הרב המתיר היה פוסק לקולא

דהוי מידי דרבנן ואף דהרשב"א רב גובריה גם הרב המתיר לא נופל הוא והמחמיר תבא עליו ברכה והמיקל בפרט במקום צער לא הפסיד ולמעשה למראה עיני המעיין ישפוט עכ"ל וסיים הרב בתי כנסיות ובגליון שם כתב בקיצור איזה דברים שנראה דלא פסיקא ליה להיתר: וחולה שאומר עליו הרופא שאם לא יסתפר יגבר עליו החולי העלה הרב זרע אמת בח"א סי' ע"ד להתיר מטעם רפואה בצירוף טעמים אחרים כן כתב הרב דברי מנחם בסי' תקל"א אות ה': כ"ג) יש להסתפק אם מותר לעשות חנוכת הבית ברגל ועיין מועד קטן ד' ט' משמע קצת דאסור ויש לחלק בין חינוך בית המקדש לשאר סעודת חינוך בתים כן כתב בקונטריס מנחת פתים (שבסוף ס' מנחת קנאות שיטה למס' סוטה) בסי' תקמ"ו אשרך אר"ש טובה מערכה זו חתומה ניתנה בזכרון בית מקדשינו אנא אלקינ"ו האר חשכנו שלח נא גואלינו משיח צדקינו וקרב פזורינו (לפ"ק) במהרה בימנו אכי"ר: